

RAMAZAN KONUŞMALARI — NAMAZ —

Abdullah Yıldız, Abdölbaki Kömür, Abdölkadir Macit, Bekir Çetintaş, Cellaeddin Çelik, Dursun Ali Tökel, Emine Keskiner, Erkan Aydın, Halit Bekiroğlu, Hüseyin Oruç, Kerem Gümüş, Kerim Öztürk, Kurra Hafız İbrahim Yıldırım, M. şimşek Deniz, Mustafa Sürün, Ömer Türker, Ramazan Kayan, Selman Benlioğlu, Veysel Kafalı

YEKDER
YAYINLARI

YEKDER Yayınları: 23
Ramazan Konuşmaları Kitaplığı: 1

Kitabın Adı

Ramazan Konuşmaları -Namaz-

Katkı Sağlayanlar

Bilal Şanver
Eymen Yukarıpınar
Hacer Esra Dursun
Sedat Özgür
Uğur Özçelik
Yasin Aydın

Grafik Tasarım

Ramazan Nurbaki

Baskı

e-Kitap

ISBN

978-605-71621-4-4

© YEKDER Yayınları, 2022

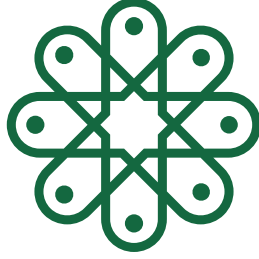
Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

YEKDER Yayınları

Sultantepe Mh. Cumhuriyet Cd. Fıstıkağacı İş Mrk.

No: 39/2 Üsküdar İstanbul Tel: (0216) 460 25 50

YEKDER Yayınları, Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği'nin (YEKDER) markasıdır.

RAMAZAN KONUŞMALARI

- NAMAZ -

YEKDER
YAYINLARI

Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği (YEKDER), “İslami ve insani değerleri yaşatmak ve yaşanmasına vesile olmak” gayesiyle, yaklaşık yarım asırdır kesintisiz süren bir yolculuğun adımlarından biri olarak, 2003 yılında İstanbul’da kuruldu. Bugün bu yolculuk, İLKE Vakfı çatısı altında, çok daha güçlü bir şekilde devam ediyor. YEKDER olarak, kurulduğumuz günden bu yana “çocuk”, “genç”, “yetişkin” ve “eğitimci”lere yönelik özgün eğitim programları, yayınlar ve materyaller geliştiriyor, uyguluyor ve modelliyoruz. Uzun yıllara yayılan saha tecrübemiz ve yaygın uygulama deneyimimizi, akademik birikimin sağladığı teorik yaklaşımla bütünleştiriyor, “kalbe dokunan eğitimler” üretiyoruz. Okul öncesine yönelik “Adab Okulu”, çocuklar için “Ev Okulu”, gençler için “Marifet Okulu”, eğitimciler için “Eğitimci Geliştirme Programı (EGP)”, yetişkinler ve ebeveynler için “Ailede Din Eğitimi Programı (ADEP)”, “Aşamalı Seminerler Programı (ASP)” ve “İnsan ve Toplum İlm-i Hâli” gibi, YEKDER tarafından geliştirilen programlar, bugüne kadar on binlerce kişiye ulaştı. Artık yurtiçi ve yurtdışında onlarca kurum, yüzlerce merkezde, YEKDER tarafından geliştirilen eğitim modelleri, standart ve kriterleri korunarak uygulanıyor.

TAKDİM

“Ramazan Konuşmaları”, YEKDER olarak hazırladığımız dijital platform programlarımızdan biri. Her yıl belirli bir tema etrafında, alanında yetkin, kıymetli isimleri konuk ettiğimiz program, iftarın yaklaştığı o bereketli saatlerde hanelerinize konuk oluyor. Güzel bir ilgi ile takip edilen programımız, dijital platformlarda kalıcı bir içerik olarak erişilebilir olmaya devam ediyor.

2021/1442 Ramazanında yayımlanmaya başlayan programın ilk yılında “Namaz” temasını işlemiştik. 2022/1443 Ramazanında ise tamamımız “Hz. Peygamber (sav)” oldu.

Namazın ilim, kültür, mimari, musiki, edebiyat ve toplumsal yaşamdaki yansımalarıyla ele alındığı programda, her biri çok kıymetli ve alanında yetkin akademisyen, sanatçı, yazar ve eğitimci konuklarımızı ağırladık.

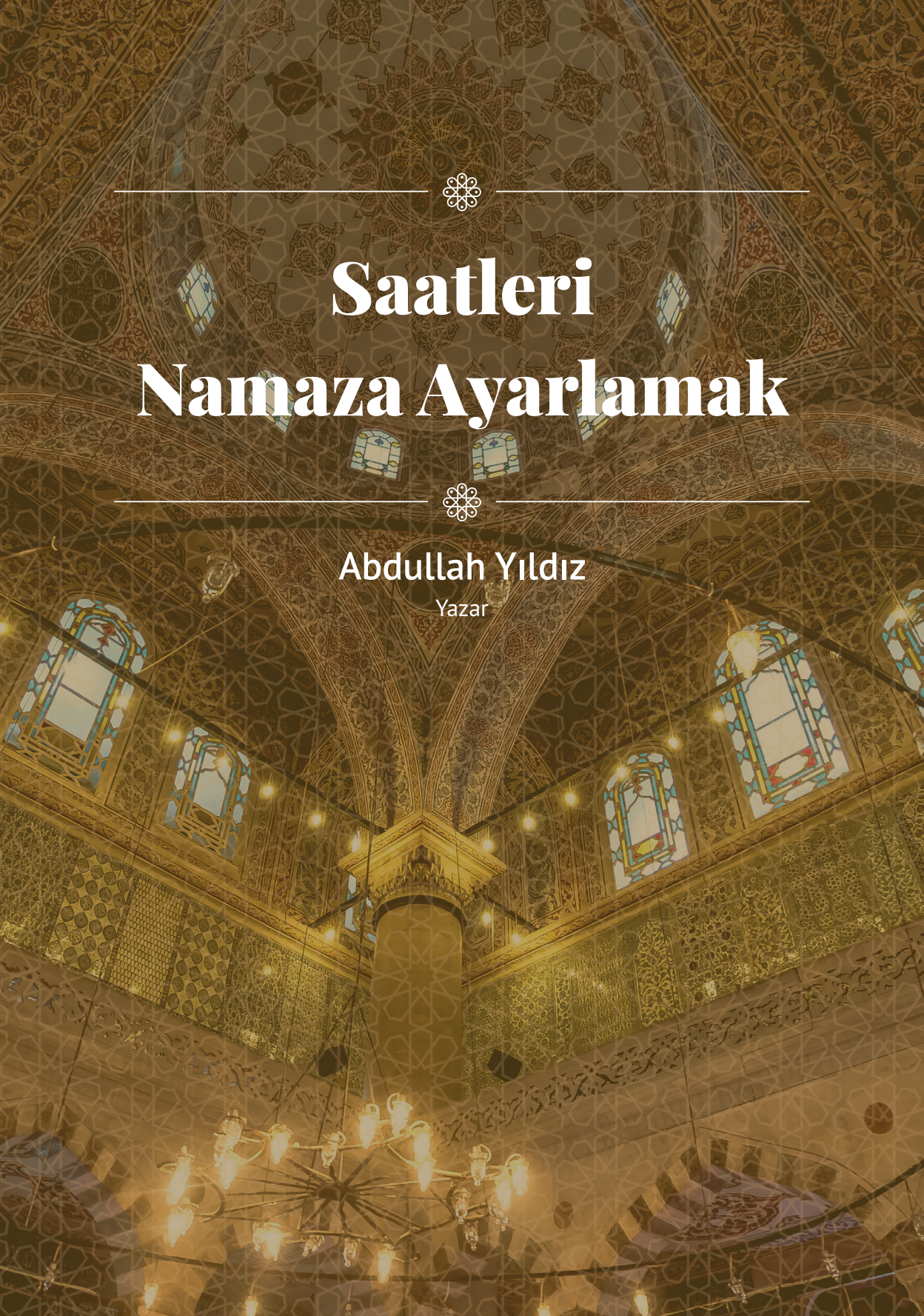
Ancak programın yalnızca video içerik olarak kalmasına gönlümüz razı olmadı; bu kıymetli konuşmaların metne aktarılarak kitaplaştırılmasının da ayrıca faydalı olacağını düşündük ve “Ramazan Konuşmaları Kitaplığı” serimizi yayına hazırladık.

Şimdi bu kıymetli konuşmaların bereketli ve keyifli bir okuma etkinliğine dönüşmesi temennisiyle çalışmamızı sizlere emanet ediyoruz.

Okurlarımızın ücretsiz olarak istifade edebileceği bu e-kitabı aileniz, dostlarınız ve tüm çevrenizle paylaşabilirsiniz.

Başta program konuklarımız olmak üzere, fikir aşamasından itibaren projenin ortaya çıkmasına katkı sağlayan herkese teşekkür ederim.

Hüseyin Türkan

Saatleri Namaza Ayarlamak

Abdullah Yıldız
Yazar

Es-Selamu aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtühü.

Bismillahirrahmanirrahim.

Değerli kardeşlerim, Ramazan-ı şerifimiz hayırlara vesile olsun. Ramazan-ı şerif ayı içerisinde başta oruç olmak üzere yapacağımız bütün ibadetler, kılacağımız namazlar, yapacağımız dualar, tesbihatlar, infaklar, güzel ameller Rabbimiz katında makbul olsun inşaallah.

Biz namaz üzerinde daha fazla duracağız. Ama elbette diğer ibadetler, özellikle de oruca ilişkin birkaç şey söylemekte fayda görüyorum. İslâm dininde esasen bütün ibadetler vakitlidir. Mesela Ramazan orucunu bir önceki ayda veya bir sonraki ayda tutarsanız bu nafile olur; farzı yerine getirmiş olmazsınız. Kaza edilebilir elbette ama bu da başka bir bahistir. Sonuçta oruç ibadeti Ramazan ayında tutulur. Bakara Suresi, 183. ayette “oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı, Ey iman edenler umulur ki, -daha doğru bir tercüme ile- gerekir ki takvaya erersiniz.” 185. ayette de Ramazan ayına şahit olanların oruç tutması emredilir. Takvanın birçok manası vardır: sorumluluk bilincine ermek; haramlardan, günahlardan, kötülüklerden, tehlikelerden korunmak gibi... “Oruç bir kalkandır” der Peygamber Efendimiz. Dolayısıyla oruç zırhına bürünerek takvayı kuşanırsınız, kötülüklerden uzaklaşırsınız. Böylece Allah’ın rızasına erersiniz.

Hac ibadeti ise zilhicce ayında yapılır. Kurban da hac esnasında Kurban bayram günü Arafat’tan indikten sonra kesilir ve dolayısıyla hac ibadetini başka bir zamana taşıyamazsınız. Haccın mevsimi bellidir. Yine zekât, üzerinden bir yıl geçen ve nisap miktarını aşan paradan, maldan, mülkten verilir.

Zekat ve Oruç Aynı Yıl Farz Kılınmıştır!

Zekâtın farz olması ile orucun farz olması hicretin ikinci yılında aynı zamanlardadır. Rabbimiz öyle takdir buyurmuştur. Ramazan ayından bir süre, bir ay önce veya bir ay sonra gibi rivayetler vardır. Ancak, anlaşılan o ki, ve şu anda da İslâm âleminde genellikle zekatların Ramazan-ı şerif ayında veriliyor olması gibi güzel bir uygulamanın da işaret ettiği gibi, zekat Ramazan ayından bir ay önce farz olmuştur.

Peygamber Efendimiz, Ramazan-ı şerif ayı yaklaşırken Şaban ayının son günle-

rinde ümmetini toplayıp şöyle seslenmiştir:

“Ey insanlar mübarek bir ayın gölgesi üzerinize düştü. O ayda öyle bir gece vardır ki bin aydan daha hayırlıdır...”

Kadir Suresi’nde de buyrulduğu gibi, bu ayda yapılan ibadetler ömre bedel ibadetlerdir. Zira Kur’an-ı Kerim bu aydaki Kadir gecesinde (kuvvetle muhtemel Ramazan ayının 27. gecesinde veya diğer gecelerinden birinde) inmeye başlamıştır. İslâm âlimleri “Kadir Gecesi’ni Ramazan ayının her gecesinde aramak gerektiği” görüşündedirler.

Resulullah Efendimiz hadis-i şerifin devamında başka müjdeler de veriyor: “Bu ayda yapılan bir farz ibadetin 70 kat sevapla ödüllendirileceğini” beyan buyuruyor. Buradaki 70 kat ifadesi ise çokluktan kinaye olarak alınırsa, sevapların çok çok sayıda katlanacağı anlaşılır. Devamla, “bu ayda yapılan bir nafile ibadetin farz hükmünde olduğunu” açıklıyor, müjdeliyor. Bu sebeple olmalıdır ki bu ayda infak, sadaka, zekât veriliyor ki 70 kat, 700 kat veya 7000 kat, hatta çok daha fazla katlarıyla ödüller alalım...

Bu ne kadar güzel ve bol bir müjdedir!..

Öyleyse bu ayda namazı da çoğaltmak icap eder. Bu noktada bizim yapacağımız elbette nafile ibadetleri çoğaltmaktır. Yüce Rabbimiz, Peygamber Efendimiz üzerinden bize Ramazan ayında kılınmak üzere, ramazan ayına mahsus olmak üzere beş vakit namaz dışında gece namazı, evvâbîn namazı, şükür namazı, kuşluk namazı gibi namazların da dışında teravih namazını yatsıdan sonra lütuf buyurmuştur. Hz. Ömer döneminden itibaren de cemaat ile 20 rek’at olarak kılınmaya devam ediliyor...

Ramazan Ayının Bereketi

Ramazan ayında ibadeti çoğaltmak çok önemlidir. Çünkü bu mevsim bereketli bir mevsimdir. Hadis-i şerifte açıklandığı üzere: “Evveli rahmet, ortası mağfiret, sonu ise cehennemden azat oluşturmaktadır.” Yine Peygamber Efendimiz; “Ramazan ayı gelince gök (rahmet) kapılarının açıldığını” ifade buyurur. Gök kapıları açılır ve yücelerden, ötelerden, aşkın boyutlardan ilahi lütuflar ve rahmetler yağar. Keza Efendimiz, “Bu ayda Cennetin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapanır, şeytanlar bağlanır” buyurur. Gerçekten yapılan araştırmalar ortaya koymuştur ki, Türkiye’de ve gerekse diğer Müslüman ülkelerde, suç oranının en fazla düştüğü

ve en aza indiği ay Ramazan ayıdır. Hatta, oruç tutmayanlar bile “Ya, bari bu ay içki içmeyelim” yahut “Ramazan ayında şu kötülüğü yapmayalım, günah işlemeyelim” diye bir hassasiyet gösterirler... İşte bunlar Ramazan ayının bereketidir...

Şimdi, gelelim namaza... Namaz da vakitli bir ibadettir.

Namaz da Vakitli Bir İbadettir!

Yüce Rabbimiz Nisa Suresi’nin 103. ayetinde buyuruyor ki; “Namaz müminler üzerine vakitli olarak farz kılınmıştır”. Peki, bunun vakitleri Kur’an-ı Kerim’de belirtilmiş midir? Evet belirtilmiştir. Konuyla ilgili ayetlerde deliller çıkaran nice alimler, müfessirler vardır. Biz sadece ikisini burada belirtelim:

Birincisi İsrâ Suresinin 78. Ayetidir: “Gündüz vakti güneşin kaymasından gecenin karanlığına kadar namazı kıl, bir de sabah namazını; çünkü sabah namazı şahitlidir.”

Bu ayette “güneşin kayması” ve “gecenin kararması” ifadeleri yer alır. Müfessirlerimize göre, “dülûk” (kayma) tabiri; güneşin bir günde izlediği farazi çemberi dönerken gündüz vakti en yüksek noktayı geçerek batmaya yöneldiği an öğle namazını ve güneşin gün ortasından başlayarak çemberin dörtte üçlük kısmını tamamlaması da ikinci namazına işaret eder. “Ğasak” (kararma) tabiri güneşin kaybolduğu akşam namazı vakti ile güneş ışığının tamamen kaybolduğu yatsı namazı vaktine denk düşer. “Kur’anü’l-fecr” ise sabah namazına işaret eder.

Konuğu daha da netleştiren bir ayetimize daha bakalım; Hud Suresinin 114. Ayeti:

“Gündüzün iki tarafında, gecenin de gündüze yakın saatlerinde namaz kıl.”

Önce “gündüzün iki tarafında (tarafeyi’n-nehâr) -iki vakit- namaz kıl-kıldır” deniyor; yani gündüz vakti kılınması gereken öğle ve ikinci namazı emrediliyor... Ve ardından “gecenin saçaklarında da” (zülefen min’el-leyl) buyuruluyor. “Zülef” ifadesi çoğuldur; tekili “zülf”dir. Burada “zülef” dendi, ki bu en az üç olmak zorundadır. Eğer gece (yani güneşin olmadığı vakitte) bir vakit namaz emredilse “zülf”, iki vakit emredilse “zülfâni” denirdi. Dolayısıyla akşam, yatsı ve sabah yani gecenin saçaklarında üç vakit namaz, gündüz de iki vakit namaz, toplam beş vakit namaz emredilmiş olmaktadır (Elmalılı da bu görüştedir).

Namazı Benim Kıldığım Gibi Kılınız!

Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de namazların gereği gibi kılınmasını emir buyurmuştur. Fakat Kur'an'da detayların yani mesela kaç rek'at kılınacağıının belirtilmemesi, keza -her ne kadar yukarıdaki kavramlardan çıkarılıyor olsa da- açıkça "beş vakittir" gibi bir ifadenin kullanılmaması, çeşitli kaçamak yorumlara yol açabilmiştir. Oysa Resulullah Efendimiz; "Namazı benim kıldığım gibi kılınız!" buyuruyor.

Yine Peygamber Efendimiz bir başka hadis-i şerifinde buyuruyor ki; "Cebrail Aleyhisselam iki defa bana geldi ve beş vakit namazı beraber kıldık. Bir keresinde vaktin ilk başlarında, öbür keresinde de sonlarında kıldırdı." Bu çok önemli ve belirleyici bir uygulamadır. Cebrail aleyhisselamın akşam namazını her iki gelişinde de güneş battıktan hemen sonra kıldırması dikkat çekicidir. Çünkü akşam namazının vakti çok kısadır. Yatsı namazını, ilk gelişinde ufuktaki kızılık ve aydınlık kaybolunca yani yatsının ilk vaktinde kıldırdı. Diğer gelişinde ise gecenin ileri vaktinde kıldırdı. Bu da esneklik alanıdır. İşiniz olur, gücünüz olur, hastalığınız olur, yolculuk olur vs. Sabah namazını ilk gelişinde tan yeri ağarmaya başlayınca kıldırdı. Diğerinde ise ortalık aydınlanınca, güneş doğmadan ama güneşin doğmasına yakın vakitte kıldırdı. Öğle namazını, güneş tepeden kaymaya başlayınca ilk başta kıldırdı; diğer gelişinde bir gölge boyuna yakın yani ikindi vaktinin başlangıcına yakın zamanda kıldırdı. İkinci namazını ise ilk gelişinde bir gölge boyunda kıldırdı, diğer gelişinde iki gölge boyunda kıldırdı.

Gün Akşamla Başlar!

Yukarıdaki hadis-i şerifte Efendimizin Cebrail aleyhisselamla birlikte iki ayrı günde beş vakit olarak kıldıkları namazı anlatmaya akşam namazı ile başlaması çok önemli ve oldukça anlamlıdır; ve sıralama akşam, yatsı, sabah, öğle, ikindi şeklinde devam etmiştir. Zira İslam medeniyetinde yeni gün, akşam vakti gün batımı ile başlar, ertesi akşama kadar sürer. Cuma günü, Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gece başlar. Ramazan ayı da hilalin ilk görüldüğü akşam başlar ve o gece teravih namazı kılınır; Ramazan ayının son orucunun tutulup iftar yapıldığı gece ise teravih kılınmaz, çünkü Ramazan günleri bitti, Bayram günleri başlıyor...

Ahmet Haşim'in ifadesi ile, "Müslüman saati" namaz vakitlerine ayarlıdır... Ve namaz vakitleri güneşin hareketlerine göre düzenlenir.

Alimlerimiz, bu vakitlerin kâinatta, dünyada ve özellikle insan ömründe meydana gelen önemli değişimlere işaret ettiklerini düşünmüşlerdir: Mesela; sabah namazını insanın doğumuna ve çocukluğuna, öğle namazını gençlik dönemine, ikindi vaktini kemale ermesine, akşam namazını ihtiyarlığına, yatsı namazını ise vefatına benzeterek yorumlamışlardır.

En Faziletli İbadet Hangisidir?

Konumuz namaz ve vakitleri ama burada şunun da söylenmesi gereklidir diye düşünüyorum:

Peygamber Efendimize şu soru sıkça soruluyor:

“En faziletli ibadet/amel nedir ya Rasulallah?”

Bu soruya Peygamber Efendimiz farklı cevaplar veriyor ama bu soruya verdiği en meşhur cevap şudur:

“En faziletli ibadet, vaktinde kılınan namazdır.”

Öyleyse namazlarınıza çok dikkat edin, özen gösterin de vaktini geçirmeden, faziletini kaçırmadan, güzelce, hakkını vererek, huşu içinde kılın! Dahası onu muhafaza edin; dış etkenlerden koruyun.

Bakara suresinin 238. ayetinde de; “Namazlarınızı koruyun hele orta namazına (salat-ı vusta’ya) özellikle çok dikkat edin!..” buyrulur. Alimlerin çoğu bu orta namazının ikindi namazı olduğu konusunda ittifak ederler. Bunun sabah namazı, öğle namazı, akşam ve yatsı namazı olduğu söylenmişse de genel kabul ikindi vaktidir. Çünkü kaçırılma ihtimali, hayatın, ticaretin, koşturmacaların ortasında geçiştirilme ihtimali en fazla olan namaz ikindi namazıdır...

Peygamber Efendimiz bütün bu uygulamalarda rol modelimiz olarak bize güzel bir örnektir. “Namazı ben nasıl kılıyorsam öyle kılınız”, diyor. Namaza nasıl başlıyor, nasıl devam ediyor, kaç rek’at kılıyor vesaire... Kur’an-ı Kerim’de öğle namazının dört, sabahın iki rek’at kılınacağına dair bir ifade yok. Biz bu bilgiyi Efendimiz’den (sav) öğreniyoruz. Madem ki Peygamberimiz, “İbadetlerin en hayırlısı nedir?” sorusuna “Vaktinde kılınan namaz” cevabını verdi; öyleyse, vakit girdiğinde ve ezan okunduğunda onun kıldığı ve tavsiye buyurduğu gibi, vaktin evvelinde -bazen de zaruret durumlarında ahirinde- ve özellikle cemaatle, cami-de namazlarımızı huşu içinde eda etmeliyiz.

Ezan Kurtuluş Çağrısı

Konu ezana gelmişken; ezan-ı Muhammedi'yi, namaz vakitlerinin girdiğini bildiren ve insanları namaza davet eden bir duyuru, bir çağrı olarak anlamak mümkündür. Ama ezan sadece namaz vaktini bildiren bir duyurudan ibaret değildir. Akif'in ifadesiyle "Şehadetleri dinin temeli" olan ezan, öncelikle Allah'ın büyüklüğünü bütün cihana günde beş defa her birinde de altışar kere tekrarlamaktadır: "Allahu ekber!"

Şahadet kelimeleri; "Allah'tan başka ilah olmadığını, yegâne ilahın Allah olduğunu" ve "Muhammed Aleyhisselam'ın da Allah'ın Resulü olduğunu" tüm cihana günde beş kez haykırırken, ezanın son cümlesi yine "La ilahe illallah" kelime-i tevhidi ile biter: Allah'tan başka ilah yoktur.

Evet, kelime-i şehadet; dinin bu temel akidesini; tevhid ilkesini insanlığın idrakine haykıran bir özgürlük neşidesi ve bir kurtuluş çağrısıdır. O yüzdendir ki "Haydi namaza!" ifadesinin ardından hemen "Haydi kurtuluşa" ifadesi gelir.

Ezanla ilgili birkaç şey daha söylemekte fayda var. Hani "vaktinde kılınan namaz" buyurdu ya Peygamber Efendimiz; bunu tamamlayan şöyle temsili bir anlatıma da yer veriyor şu hadis-i şerifinde:

"Her namaz vakti Allah'ın bir meleği şöyle bir çağrıda bulunur: Der ki: "Ey Allah'ın kulu! kalk ve yaktığın ateşi söndür! Kul kalkar, sabah namazını kılar ise o ateş söner fakat öğleye doğru tekrar alevlenir. Öğle namazını kılar, ateş sönmeye yüz tutar ama ikindiye tekrar alevlenir... İkindiye kılar söner ama akşam da öyle... Nihayet yatsı namazını kılınca, sabaha kadar ona günahıtan bir şey yazılmaz." (Taberani)

Aslında namazın neden beş vakit olduğu, neden günün belli zamanlarına, belli aralıklarla serpiştirildiği, kâinattaki önemli değişim evrelerini işaret etmesi, insan hayatının doğum, çocukluk, gençlik, yaşlılık, ölüm anlarına işaret etmesi gibi durumlar bu hadis-i şerifle daha iyi anlaşılıyor; yerine oturuyor.

Yangın Bacayı Sarmadan!

Hadis-i şerifteki sembolik anlatım; insanoğlunun iki namaz vakti arasındaki serüvenini özetler gibidir: Diyelim ki, sabah ile öğle arasında -manevi anlamda- dili kirleniyor, gözü kirleniyor, kulağı kirleniyor, hatta modern dönemlerde parmak-

ları kirleniyor, kalbi kirleniyor, düşünceleri ve zihni kirleniyor; yani yanıyor da yanıyor, tam yangın bacayı saracakken ezan okunuyor; mümin kalkıp abdest alıyor, namaz kılıyor ve yangın sönüyor ama tamamen sönmüyor, yeniden alevlenecek kıvılcımlar kalıyor... Modern çağ, her türlü haramın, günahın, kötülüklerin revaçta olduğu ve teşvik edildiği bir çağdır. Haramlara bütün kapılar açık ama helallere ve farzlara bütün kapılar kapalı gibi duruyor...

“Ey kirlenen ve günah ateşini tutuşturmaya başlayan, ateşi/yangını bacasını sarmakta olan insan!” (Böyle anlayalım hadis-i şerifi.) “Kalk, çünkü yangını söndürme vakti geldi!” Bu yangını ne söndürecek? Elbette abdest ve namaz! O yüzden namazı kılmada acele etmek lazım. Eğer o namazı -Allah muhafaza- tamamen terk etmek bir yana dursun, bir vakit namazı kaçırmak bile söz konusu olursa yangın tamamen bacayı sarar ve kurtaramazsınız... Hadi bakalım, ezan çağrısı başladı!..

Ezanın çağrısına ilişkin Efendimiz buyuruyor ki; “Ezanı işittiğiniz zaman susun!..” Biz ise durmadan konuşuyoruz; hocası da hacısı da konuşuyor, yazarı da! (Hadis devam ediyor:) “Susun, dinleyin ve müezzinin söylediklerini aynen tekrarlayın!” diyor.

Ezan adeta diyor ki: “Ey insan! Küçük şeyleri, fani şeyleri, önemsiz olan makamları gözünde büyütme sakın!.. Bunlar küçük, fani, geçici şeyler... Allah’tan başka büyük yok: Allahu Ekber! Bunu gönlüne, kafana iyice kazı. Hadi iman tazeleme vakti... kelime-i şehadet ile Allah’tan başka ilah, otorite kabul etmemek demektir. Hayatıma karışma yetkisine sahip yegâne otorite ve yetki sahibi Allah’tır. Ondan başka ilah ve rab tanımıyorum. Yegâne önderim, liderim, rol modelim ise Allah’ın Resülü Muhammed Mustafa’dır.

Namazdan Daha Önemli Bir İşimiz Olamaz!

Şimdi uygulamaya sıra geldi. Haydi namaza! Koş namaza! Hemen ve şimdi! Durma! Vakit arınma vakti!..

Vakit kurtuluş vakti! Yangından kurtulma vakti; yangını söndürme vakti... Yoksa yangın bacayı sarabilir...

Namazı eda etmekte geç kalmamalıyız. Zira bir sonraki vakte çıkacağımıza dair hiçbir garantimiz yok... Hatta eda etmeye koyulduğumuz namazı bile tamamlayacağımıza dair garantimiz yok...

Öyleyse, ezan okunduğunda bir Müslüman için namazdan daha önemli ve öncelikli bir iş olamaz...

Müslüman, bütün işlerini, bütün faaliyetlerini, ticaretini, sosyal aktivitelerini, yemesini içmesini, her şeyini namaza göre ayarlar. Müslümanın saati namaza odaklıdır; namaz vakitlerine ayarlıdır.

Müslümanın hayatı namaz merkezlidir; Sabah ezanıyla beraber kalkar, namazını ikame ederek hayata başlar; öğle ve ikinci namazlarını hayat koşturmacalarının arasında ihmal etmez, savsaklamaz; mesailer biter ama akşam namazı ve yatsı namazı aile hayatına damgasını vurur, eşi ve çocuklarıyla birlikte bu namazlar bir başka sıcaklıkla, huşu ile eda edilir.

Müslümanın gece hayatı da gece namazı ile şekillenir ve “gece neşvesi”ne dönüşür. Müzzemmil Suresinde, Rabbimiz gece kıyamını işaret buyurur ve orada okumanın, anlamanın, ibadetin hazzını vurgular.

Ezan Sesine Ayarlı Bir Gündelik Hayat

Dolayısıyla Müslümanın gece hayatı namazla ve Kur’an’la anlam kazanan bir hayattır. Günlük hayatı, koşturmaları, ticareti, siyaseti, ekonomisi, eğitim sistemi her şeyi namaz vakitlerine ayarlı olmalıdır. Hatta randevuları bile namaza ayarlı olmalıdır: “namazdan önce” veya “namazdan sonra” gibi...

Müslümanın buluşma yeri de cami olmalıdır. Camide buluşur, namazını cemaatle kılar, sonra diğer işler gelir...

Peygamber Efendimiz’in cemaate gelmeyenlere ilişkin şiddetli uyarıları vardır. Dolayısıyla namaz ancak cemaatle kılınırsa yerini bulmuş olur, ikame edilmiş olur. Hatta bir hadis-i şerifte buyuruluyor ki:

“Cebrail Aleyhisselam bana cemaatle namazın öneminden o kadar çok bahsetti ki tek başına kılınan namaz kabul olunmayacak sandım.”

Kur’an’daki “Rükû edenlerle beraber rükû ediniz!” veya “Namazı ikame ediniz (dosdoğru kılınız!)” ifadelerin ve benzeri ayetlerdeki ifadelerin cemaatle namazı emrettiği hükmü çıkarılmıştır.

Cemaatle kılınmayan namazın sevabı, getirisi eksik kalır...

Namazı Hissederek Kılmak!

Evet, namaz ibadetini rabbimiz bize vakitli olarak farz kıldı. Ayet ve hadislerden, Efendimizin “Beni namaz kılarken nasıl görüyorsanız öyle kılın” ifadelerinden, namazın beş vakit olarak farz kılındığı apaçık anlaşıldı. Ancak, bu namazları, Efendimizin “Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılın” buyurduğu gibi; huşu ve tefekkür ile, namazdan haz alarak, adeta miracı yaşayarak da kılmak gerekir.

Resulullah Efendimiz, “Namaz mü’minin miracıdır.” buyurmuştur. Namaz, miraçta Efendimizin Rabbimizle konuşmasını aynen tekrarlamak ve her tahiyyatta miracı tekrar tekrar yaşamaktır.

“Secde, kulun Allah’a en yakın olduğu andır” buyurur Peygamberimiz (s.a). Her secde Allah’a en yakın olduğumuz anı tatmaktır.

Kıyamda şeytana, nefse, tâğuta, İslâm düşmanlarına baş kaldırırken, kıyam ederken Allah’ın önünde saygıyla durma, rükû ederken “O rükû olmasa dünyada eğilmez başlar” anlayışıyla sadece Allah’ın önünde eğilme ve sadece Allah’ın huzurunda yere kapanıp ona en yakın olma gibi halleri de içerir.

Ve namaz bütün bu halleriyle hayatımızın anlamı olur.

Vaktinde kılınan namaz evlâdır ve en faziletlidir. Eğer biz ömrümüzü, hayatımızı, günlük hayatın işleyişini Mescid-i Nebevi’de olduğu gibi namaz merkezli bir şekilde yeniden inşa edebilirsek o zaman ümmet kurtuluşa erer.

Haydi namaza, haydi kurtuluşa!

Rabbim sizleri ve bizleri namazı gereği gibi kılıp Ramazan ayında ve dışındaki on bir ayda diğer ibadetleri de en güzel şekilde ifa eden, Kur’an’ı düzenli olarak okuyup anlayan ve yaşayan, böylece kurtulanlar zümresine dahil olanlardan eylesin.

Allah’ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun. Allah’a emanet olunuz.

Bir Sanatçı Gözüyle Namaz

Abdülbaki Kömür

Müzisyen, ESEV Genel Sanat Yönetmeni

Herkeseye hayırlı bir Ramazan ayı diliyorum.

Rabbim bereketli bir ay geçirmeyi hepimize nasip etsin.

Bugün namaz ve sanat ilişkisinden bahsedeceğiz. Aslında “namaz ve sanat” ya da “namaz ve ezgi” diye formlardan bahsetmek sanki meseleleri birbirinden ayırıştırmak gibi bir anlam taşır diye düşünüyorum. Çünkü namazın biz Müslümanlardaki karşılığı Hristiyanların kilisede yaptıkları ayinlerin tam karşılığı değildir. Ya da diğer dinlere mensup insanların ibadet anlayışı gibi bir anlayış değildir. Namazla ilgili ben kendi kişisel anlayışımı paylaşacağım. Muhtemelen bu kişisel anlayış Müslümanların hemen hemen hepsinde var olan bir şeydir. İnsanı yaratan Allah’tır, bunda hemfikiriz ve insanı sevdiği için yaratmıştır. Emaneti teslim etme teklifini bütün canlılara sunduğu zaman buna bir tek insan razı olmuştur. Emanet üstlenme rızasını insan göstermiştir. Nedir bu emanet? Çok önemli bir şeydir. İnsanın hammaddeşi çamurdur, topraktır yani. Ama o çamuru anlamlı kılan, değerli kılan, güzel kılan ve yücelten şey Rabbimizin kendi ruhundan üfle mesidir. Emanet de budur. Yani Yüce Allah “Ben kendi ruhumdan yarattıklarımın ruhuna katacağım, kim bu yükü taşımak ister?” diye sorduğunda buna bir tek insan razı olmuştur. Çok ağır bir yüküdür bir anlamıyla. İnsan buna razı olduğu için de Rabbimiz onu yüceltmıştır ve insanı diğer bütün yarattıklarından daha üstün kılmıştır. Onun için de diğer canlı ve cansız, melekler de dahil, “Âdem’e secde edin” buyurmuştur, yani tüm varlıkların Âdem’e saygı göstermesini istemiştir. “Çünkü insan, emaneti taşıyandır, benden bir parçayı taşıyandır. Onun için değerlidir” der Allah-u Teala. Şeytanın dışında bütün yaratılmışlar, mahlukat, Hz. Âdem’e, insana saygı duyar, secde eder ve şeytan buna karşı çıkar. Ancak bu bizim şu anda konuşacağımız mevzu değil.

Namaz-Sanat İlişkisi

Peki bunun namazla ilgisi nedir? Rabbimiz insanı çok sever dedik. Şöyle akademik şeyler söylemek yerine daha basit bir dille ifade edersek Rabbimiz der ki;

-Ben seni çok seviyorum kulum, buluşalım mı?

-Tamam.

-Sabah şu saatte buluşalım mı?

-Buluşalım.

-Ya akşam?

-Akşam da buluşmak istiyorum.

Sizden bir buluşma isteği gelirse Rabbimiz her an buluşmaya razıdır.

Miracın Özü Nedir?

Hani diyoruz ya “Namaz müminin miracıdır” diye, ne demek miraç? Miracı anlamak oldukça önemlidir. Miraç; Peygamber Efendimizin Rabbimizle buluşma anıdır. İşte kulun da Rabbiyle buluşma anıdır. Ayet-i kerime diyor ki; “İnsanoğlu eğer biz yaratmasaydık bir hiçti.” Rabbimiz insanı hiçlikten kurtarmış ve kendisinden sonra gelecek bir seviyeye ulaştırmıştır. İşte namaz o seviyede bulunduğumuzu teyit etme durumu ve amelîyesidir, bir angarya değildir. Yani diğer dinlerdeki ibadet formlarından farklıdır, Rabbinizle buluşma anıdır. Rabbinize verdiğiniz o sözde durduğunuzu her an ona gösterme anıdır.

Bu inanışta olan insanların sanatlarında bunu dile getirmelerinden daha doğal bir şey yoktur. Hani şair diyor ya “Suna dedimse sen, Leyla dedimse sensin”², başka bir isim zikretmişsem de sensin demek istiyor ya, işte müminin namazı da aslında o beş vakitten ibaret değildir. Eğer siz Rabbiniz ile birlikte olmak isterseniz, birlikte olabilirsiniz. Mesela şu anda biz kiminle beraberiz, Sinan Bey’le beraberiz. Bu ne anlama geliyor? Aynı zamanda şu anlama da geliyor. Sinan da benimle beraber, siz kiminle beraberseniz o da sizinle beraber demektir, bunlar bir işteşliği ifade eder. Ayşe ile beraberim demek karşınızdaki insanlarda şu fikri uyandıracaktır: “Ahmet de onunla beraber.” Bu durum Rabbimizle olan ilişkimizde de böyledir. Rabbiniz ile beraberseniz ve onunla beraber olduğunuzu ifade ediyorsanız, Rabbiniz de sizinle beraberdir.

Sanatçı Duyarlılığı

İslâmi hassasiyetle müzik yapan, sanat yapan -bunu sadece müzikle sınırlandırmak doğru olmayabilir- insan doğal olarak Rabbi ile beraber demektir. Namazla da berabersiniz demektir. Ben Rabbimle beraberim, Rabbim benimle beraber derken, bir yazıyı yazarken, bir notaya basarken, teli tıngırdatırken ya da nefesli bir enstrüman üflerken aynı zamanda namaz bilincini de muhafaza ediyorsunuz demektir. Mesela Grup Genç’in Metin Yüksel’in şهادeti ile ilgili okudukları

2 Sezai Karakoç, Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine.

eserde cuma çıkışından bahsedilir, Hakan Aykut'un "secde yerinde" diye eserleri vardır. Ama bu eserlerde sözlü olarak geçmese bile o hassasiyeti taşıdığını anlarız. Eğer bir insan içkiden bahsediyorsa veya kadere isyandan bahsediyorsa siz ne dersiniz? Bu kişi meyhanede dersiniz ya da içki ile kumarla benzeri şeylerle alakalı dersiniz. Onun ruh dünyasında, meşgalesinde bunlar var dersiniz. Eğer bir insan şehadetten bahsediyorsa, bir insan ümmetin acısını kendi acısı bilmişse, insanların çektiği bütün sosyal sıkıntıları eserlerinde dile getirmişse o zaman bu insanın namazla da hemhal olduğu fikri sizde doğar. Eğer bir insan şehadetten bahsediyorsa canını, bedenini şahit olarak Rabbine sunmuştur. Aslında namazın böyle bir tarafı da vardır. Rabbimiz aynı zamanda adildir, adalet sahibi olup adaletin kaynağıdır. Onun için biz isimlendirirken Hakk Teala deriz. Ne demek Hakk Teala? Hakkın ve hakikatin kaynağı demektir.

Namaz Şahitliği

Allah insanları yargılarken, "Sizi yarattım, yücelttim, kendi ruhumdan üfledim, emanet teslim ettim. Siz bu emaneti layıkıyla korudunuz mu? Bana layıkıyla kulluk yaptınız mı, şahitlik yaptınız mı?" Bunun sorgulamasını yapacak. Sorgularken Rabbimiz insanın azalarını şahit tutacak. Kendisi o gün bunları yerine getirenleri cennete, yerine getirmeyenleri cehenneme gönderme gücünü elinde barındırırken ve kimse "Sen ne yapıyorsun, yargılamadan atıyorsun" deme hakkına sahip değilken, Rabbimiz yine de mahşer günü bütün insanları kendi azaları da şahitlik edecek şekilde sorgulayacak. Çünkü adaletin gereği budur. Bu şahitlik, insanın hakkındaki bu karara kendisinin ikna olması açısından önemlidir yoksa Rabbimiz bu şahitlik edilenleri bilmediğinden ötürü bu şahitliği istemez.

İşte Rabbimiz bu çerçevede insanı sorgularken mekânı şahit tutacak. Mekân nedir: Mekke'dir. Varlıklı olan insanların oraya gitmeleridir. Bedeni şahit tutacak, nasıl tutacak? Beden diyecek ki; "Ey Rabbim bu kulun senin için oruç tuttu, kendisini zorlayan hiçbir sebep yokken senin için oruç tuttu." Mal-mülk şahit olacak; "Zekat ve sadaka verdi" diyecek. Dil şahit olacak; "Kelime-i şehadet getirdi" diyecek. Zaman şahit olacak. Zaman nasıl şahit olacak? "Ey Rabbim! Bu kulun beş vakit seninle beraberdi." Hani bazı işyerlerinde kart basma denilen bir şey vardır; girişte ve çıkışta kart basarsınız. Bu ne anlama gelir? Bu çalışan sabah iş yerine girmiş, belgesi var, akşam tekrar çıkmış. İşte namaz vakti şahit tutma işidir aynı zamanda. Şehadet de canınızı, malınızı, kanınızı Allah'ın var, bir ve egemen olduğuna dair ortaya koyma halidir. Şehitlik şahitlidir işte.

Sanatçının Failliği

Eğer bir insan şehitlikten bahsetmişse namazdan bahsetmemesi mümkün değildir. Hani cümlelerin öğeleri vardır; özne, yüklem, tümleç bir de gizli özne vardır. Siz öznenin ismi orada geçmemiş olsa bile cümlelerin yapısından öznenin orada var olduğunu ve o eylemi kimin yaptığını bilirsiniz. İşte bir sanatçı şehadetten, ümmetin kaygılarından, insanların dertlerinden bahsedip İslâm'ın öngördüğü bütün öğretilerin hayata geçirilmesi hususunda bir fikri varsa illa orada namaz diye bir ifadenin geçmesi zorunlu değildir. Ama gizli olarak orada vardır. Çünkü her Mümin bilir ki her an Rabbi ile beraberdir, her an onun murakabesinin altındadır. Dolayısıyla bu bilinçte olan bir insanın namaz ifadesini orada illa geçirmesi gerekmez diye düşünüyorum.

“Diz kapaklarımızdan tanırlar bizi”

Kaldı ki birçok sanatçı arkadaşımız parça parça da olsa o ifadeyi dile getirmişlerdir. Mesela “Alnında sürekli secde gülleri” vb. cümleler kurarak. Benim de bir eserimde şöyle bir söz var; “Diz kapaklarımızdan tanırlar bizi.” Hakikaten de geçmişte Müslümanların sistem tarafından baskı altına alındığı coğrafyalarda Müslümanların diz kapaklarına bakarlarmış. Eğer aşınmışsa diz kapakları, onların namazını ifade eden bir durum olarak ortaya çıkıyor. Yani diz kapaklarının aşınması onu ele veriyor. Eğer birisi Allah'ın var, bir ve egemen olduğuna şahitlik ediyorsa bu insanın namazı görmezden gelmesi mümkün değildir. Rabbinizle beraber olma halinden, onun davetinden, buluşalım mı teklifinden kaçınacaksınız; bu mümkün değil. Koşa koşa gidirsiniz.

Namaz Sürekli Bir Yenilenmedir!

Bir kez daha söylüyorum: Namaz; Rabbimizin buluşma davetine koşarak gitme eylemidir. Bunu müzik ile uğraştığımız için müziklerimizde gizli özne olarak hep bulundurduk, hep de bulunduracağız inşallah. Namaz, bizim niçin yaratıldığımızın ve yaratılışın sonunda bu emaneti ne şekilde vermemiz gerekliliğinin her an bize hatırlatılmasıdır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde ifade edilir; insanın çabuk unutan bir tarafı vardır. Yani insanın ünsiyet tarafı olduğu gibi nisyân tarafı da vardır. Çabuk unutan, çabuk dağılan, çabuk deforme olan bir tarafı vardır. İşte bu deformasyonu düzeltmek için ya da bu deformasyona hiç uğramamak için bir Müslüman sürekli namazla kendisini yenilemelidir. Hani

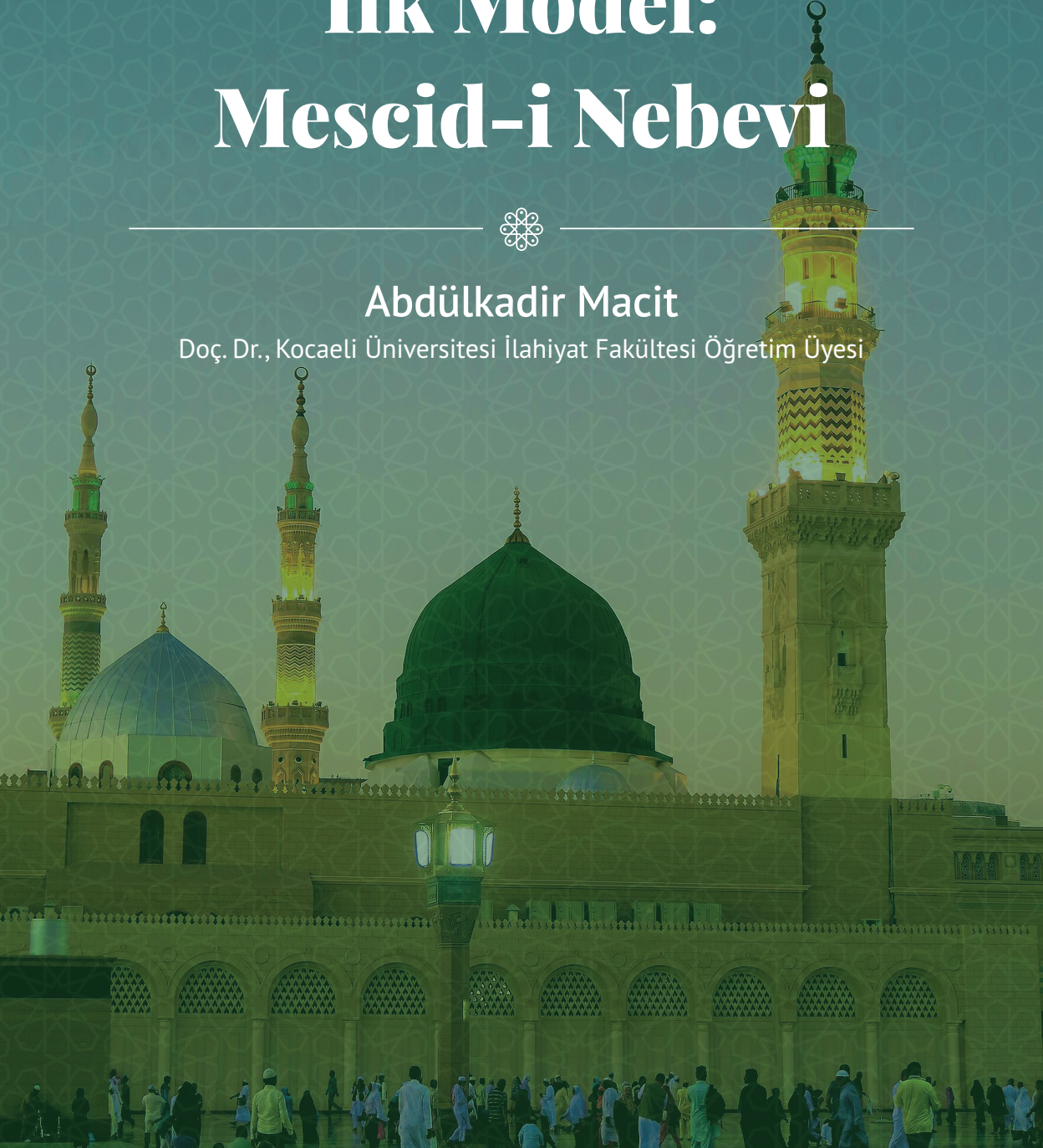
hücrelerin kendisini tazelemeleri var ya insanın da genel manada kendisini tazelenmesi, yenilmesi hep ilk yaratılıştaki kıvamda tutması gerekir. Namaz bunun içindir. Yoksa Rabbimiz ifade ediyor; “Sizin kestiğiniz kurbanların ne eti ne kanı ne kemiği bana ulaşır” diyor.

Dünyada Hz. Âdem’le birlikte yaratılmış olan her mahluk Rabbine ibadet etse Rabbimizin mülküne bir şey katamaz. Hiçbiri ibadet etmese Rabbimizin büyüklüğünden zerre eksilmez. İhtiyacı yok ki Rabbimizin; bizim ihtiyacımız var. İnsan olarak eğer bu mülkü, cevheri ve emaneti bir gün teslim edeceksek, sağ salım teslim etmeliyiz. Aksi takdirde bizi bekleyen çok ciddi bir akıbet var. Onun için namaza bizim ihtiyacımız var. Rabbimizin ihtiyacı yok. Hele hele sizi yaratmış, bedeni vermiş, canı vermiş, o emaneti vermiş, kendinden sonra iki numaraya yerleştirmiş. Yani melekler var, milyonlarca mahlukat var ama demiş ki benden sonra sensin. Bunu nereden çıkarıyoruz? Halife ifadesinden çıkarıyoruz, halife bu anlama gelir. Birisinin adına bir faaliyeti üstlenmektir. Yeryüzüne halife olarak gönderdi Rabbimiz, iki numaraya yerleştirdi insanı. İnsan işte bunun farkına varmalı. “Ben Rabbimin adına buradayım, bu yükü onun adına taşıyorum. Dolayısıyla kıymetim bu” deyip Rabbiyle her an birlikte olma, onun nimetlerinden, onun murakabesinden yararlanma sonucunu elde etmesinin takibinde olması lazım. Herkese de bu vesileyle hayırlı Ramazanlar diliyorum. Allah tuttuğunuz oruçları, kıldığınız namazları ve diğer ibadetleri kabul buyursun. Onunla olmaya devam edelim efendim.

İlk Model: Mescid-i Nebevi

Abdülkadir Macit

Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Hayırlı günler, tüm izleyicilerimizin Ramazan ayını tebrik ediyorum. Bu Ramazan ayının hepimiz için hayırlar getirmesini ümit ediyorum. Özellikle içinde bulunduğumuz Covid-19 sürecinin bu Ramazan vesilesiyle izale olmasını da Cenab-ı Allah'tan temenni ediyorum.

Kıymetli izleyiciler bugün sizlerle Mescid-i Nebevi çerçevesinde konuşmak istiyoruz. Mescid-i Nebevi'nin İslâm tarihindeki ve İslâm medeniyetindeki yeri, İslâm'ın mescitler üzerindeki anlamı ve Mescid-i Nebevi üzerinden İslâm medeniyetinin günümüze kadar gelen seyrini ele almak istiyoruz.

Emr-i Tekvini ve Emr-i Teklifi Nedir?

Malumunuz, İslâm dediğimizde öncelikle bu dinin kutsal metni olan Kur'an-ı Kerim ve onu rol model olarak insanlığa takdim eden peygamberi akla gelir. Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber, İslâm medeniyetinin oluşumunda en önemli iki kaynak olarak karşımızda yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Allah iki tane emirden bahseder; birincisi “emr-i tekvini”, ikincisi “emr-i teklifi”dir. Emr-i tekvini, “kevnî ayetler” diye de ifade etmiş olduğumuz Cenab-ı Allah'ın yaratışını ve alemde ortaya koymuş olduğu tüm yaratmaları ifade eder. Nitekim Yasin Suresi'nde ayın, yıldızların yaratılışı, bunların düzen içerisinde hareketliliğini anlattığı ayetler bu kapsama girer. Diğer taraftan alemin veya diğer gezegenlerin özellikleri çerçevesinde anlatılan ayetlere baktığımızda, bunlar emr-i tekvini olarak ifade edilir. Dolayısıyla bunlar fiziki alemin inşa eden yasalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir de emr-i teklifi vardır. Emr-i teklifi, mükellef olan insana yönelik Allah'ın emirleridir. İnsanoğlu ona uyduğunda ittiba etmiş olur ve hidayet üzere olur. İsyan ettiğinde ve o emre göre davranmadığında dalalet içerisinde olmuş olur. Ve hidayetten mahrum bir noktada yer almış olur. Bu anlamıyla Hz. Peygamber, Kur'an'ın emirlerini ittiba konusunda muhatap olarak, bunu temsil eden ve teklif eden ve Kur'an'ın emirlerini insanlara rol modelliği ile ortaya koyan ilk insan ve ilk peygamberdir. Onun bu ilk olma görevini üstlenerek İslâm'ın bu emrini yerine getirdiğini görüyoruz. Dolayısıyla bu önerilerden bir tanesi, “namaz kılın ve secde edin”dir. Yani Allah'ın evlerinde Allah'a kulluğu yerine getirin. Bu emir gereğince öncelikle Hz. Peygamber'in kendisi namazını ifa etmiş ve kendisine ittiba eden ashabına öncelikle kendisi gibi namaz kılmaları hususunda bu

emri onlara teklif etmiştir. Dolayısıyla İslâm'da namaz emri, secde emri, rûku emri, kıyam emri öncelikle Peygamberimizin muhatap olduğu ve Ashab-ı Kiram'a takdim ettiği emirdir.

Peygamberimizin Rehberliğinde Bir Hayat

Bu emir karşısında Ashab-ı Kiram, Peygamber Efendimize gelip tabi olduklarında “Ya Rasulallah şimdi ne yapacağız?”, dediğinde “Ben nasıl kılıyorsam siz de öyle namaz kılınız” diye cevaplayacaktır. Ve kendisi gibi abdest alınması, kendisi gibi rûkûya gidilmesi, kıyamda durulması hususunda örneklik ortaya koymuş olacaktır. Dolayısıyla Müslüman olmak Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e ittiba ile başlayan ve insanın kendisinden başlayıp topluma, şehrine ve dünyaya doğru yayılan bir süreci karşımıza çıkarmaktadır. Yani İslâm'a dayalı ortaya çıkan toplumsal düzen dediğimizde, ona dayalı ortaya çıkan bilgi sistemleri, şehirler, medeniyet özünde Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e ittiba eden, emrin teklifini kabullenen insanların oluşturduğu bir toplamdan bahsediyoruz. Burada namaz örneği üzerinden devam edecek olursak Hz. Peygamber, Kur'an'a (vahye) ittiba edip onu temsil ettiği noktada öncelikle bunu gerçekleştiren bir eylemler bütününe kavuşmuştur. Nitekim Ashâb-ı Kiram da iman ettiğinde onlar da Peygamberimizle namaz kılan bir noktaya geleceklerdir. Bu şekilde Hz. Peygamber'den başlayıp aslında bugüne kadar bütün dünyada Müslümanların namaz şeklinde ortak bir eyleminin olduğunu söyleyebiliriz. Namaz bu anlamda yer kürede Hz. Peygamber'le başlayıp Ashab-ı Kiram ile devam eden ardından sonraki nesillere aktarılacak ve örneklik ortaya konularak sürdürülen bir eylemler bütünü olarak Müslümanları bir arada tutan bir noktada olmuştur.

Aynı zamanda bu Müslümanlar vakit tayinlerini namaz üzerinden yöneterek yapmışlar ve günlük pratiklerini buna göre düzenlemişlerdir. Bu bağlamda namaz vakitlerinin Müslümanlara vakit yönetimini kazandırdığını görüyoruz. Bu emrin yerine getirilmesi hususunda Mekke dönemi Kâbe yeterince buna müsait olmadığı için -dönemin cahiliye ve putperest sistemi karşısında namazın fiili olarak yerine getirilemediği bir dönem olmasından ötürü- emrin arzu edilir bir şekilde yerine getirilemediği zaman dilimi olarak karşımıza çıkacaktır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicreti ile beraber Peygamber Efendimizin gerçekleştirdiği ilk uygulamalardan bir tanesi mescidin oluşumu yani Allah'a itaatin ve emrin namaz üzerinden pratik olarak inşa edildiği bir mekânın oluşumu olmuştur.

Mescid-i Nebevi'nin Yansımaları

Hız. Peygamber bir şehrin İslâm üzerine olduğunun kuruluşunu bize Mescid-i Nebevi üzerinden öncelikle ortaya koymuş olacaktır. Burada namaz emri ile başlayan süreç Mescid-i Nebevi'de bir mekâna kavuşacaktır. Bu anlamıyla emir aslında mimari bir yapı üzerinden şehri düzenlemeye, şehri imar etmeye devam edecektir. Mescid-i Nebevi ile başlayan bu şehrin imarı yani İslâm'ın yapısal olarak mescit şeklindeki tezahürü günümüze kadar baktığımızda İstanbul'da Süleymaniye Camii, Şam'da Emeviyye Camii, Delhi'ye gittiğinizde Cuma Mescidi veya İslâm şehirlerindeki camiler olarak Mescid-i Nebevi'den günümüze kadar gelen Müslümanların ortak eylemi, Allah'a ve Hız. Peygamber'e ortak ittibası ve ortak yürüyüşü olarak devam etmiştir. Kıyamete kadar da bu anlamıyla Mescid-i Nebevi'nin örneklığı bütün Müslümanlar için şehirlerini İslâm'ın temsili noktasındaki makamlarını mabetlerini oluşturma hususunda devam edecektir. Dolayısıyla Mescid-i Nebevi, Allah'ın namaz emrinin yerine getirileceği bir mekân olarak Medine'de oluşturulmuş olunacaktır.

Malumunuzdur ki Peygamber Efendimiz insanlığa gönderilen son elçi, peygamberliğin mührünün vurucusu olduğu için tüm insanların peygamberidir. Ayetlerde "üsvetün hasenetün" kavramı çerçevesinde Allah'ın teklifi emirlerini hayata yansıtma hususunda tüm insanlık için rol model olduğunu görüyoruz. Bu özelliğinden dolayıdır ki Hız. Peygamber Medine'de hem bir devletin başkanı hem de Medine şehrinin iktisadi sistemini düzenleyen kişisidir. Dahası Medine'nin güvenlik, savunma, askeri sistemlerini organize eden sorumlusudur. Yani bugünkü tabir ile söyleyecek olursak Hız. Peygamber yasama, yürütme ve yargının başında olmuş ve bu yetkilerle faaliyet yürütmüştür. Dolayısıyla bunlara dair düzenlemeyi Mescid-i Nebevi özelinde ifa etmiştir.

Mescid-i Nebevi'nin Ortaya Koyduğu Fikir

Hız. Peygamber insanlara inanç, ibadet ve bireysel ahlak noktasında önderlik teşkil ettiği gibi İslâm'ın o teklifi emirle bütün toplumsal hayatı düzenleyen uygulamalarında da insanlara örneklik teşkil etmiştir. Mescid-i Nebevi, Peygamber Efendimizin bu özelliğinden kaynaklı olarak sadece namaz kılınan bir mekân olarak yani ibadetlerin yerine getirildiği bir mekân olmamış, Peygamber Efendimizin devlet adamlığı vasfının gereği olarak elçileri karşıladığı, askeri kararları aldığı, istişarelerini (şura) yürüttüğü bir müessese olmuştur. Bunun yanında

eğitim müessesesi olmuştur. Mescid-i Nebvi'nin Hz. Peygamber dönemindeki yapısında en önemli unsurlardan bir tanesi suffadır. Suffa Hz. Peygamber döneminde burada yatılı ve geceli olacak şekilde rivayetlerde yedi yüze kadar çıkan talebesiyle bir eğitim müessesesi olmuştur. Bu da aynı zamanda mescidin bir fonksiyonu olarak gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında Hz. Peygamber'in, Hz. Ayşe ve Hz. Sevede annemizle başlayarak diğer eşlerinin de odalarının olduğu bir mekândır ve yine burası mescidin bir unsuru olmuştur. Dolayısıyla Mescid-i Nebvi sadece ibadet edilen mekân olmamış aynı zamanda Peygamberimizin temsil ettiği sorumlulukları ifa noktasında onun icra merkezi ve onun toplumsal hayatı düzenleyen bütün müesseselerin bir araya getirildiği ve icra edildiği bir mekân olarak karşımıza çıkmıştır. Bu durum elbette Hz. Peygamber'in konumuyla ve Medine şartlarındaki durumla bağlantılı olarak okunmalıdır. Çünkü Peygamber Efendimizden sonra onun temsil ettiği o konum zaman içinde farklı kişiler veya kurumlar tarafından temsil edilecektir. Ve o temsil edilen noktalarda yeni müesseseler, yeni kurumlar kurularak mescitlerin fonksiyonu günümüze doğru geldiğimizde daha çok ibadetin gerçekleştirdiği, irşad faaliyetlerinin gerçekleştirildiği, Kur'an'ın ve temel İslâm ilimlerine dair eğitimlerin gerçekleştirildiği bir noktaya doğru taşınacaktır. Burada mescidin fonksiyonlarını Hz. Peygamber sonrasında ayrışmaları, beraberinde mescidin uygulaması ile ilgili de farklılaşmayı getirecektir.

Burada bir hususu daha vurgulayacak olursak, mescidin, Peygamber Efendimizin hicret sonrasında İslâm toplumunun ve İslâm devletinin oluşumunda çok merkezi bir noktada konumlandığını görmüş olacağız. Yani ilk icra edilen, inşa edilen ayet-i kerimelerde takva üzerine inşa edilen mescit olarak Mescid-i Nebvi'nin inşası aynı zamanda "Medinetu'r Rasul" yani "Peygamberin Medinesi"nin veya şehrinin hangi dinamikler üzerine kurulacağını da bize işaretlerini vermektedir. Mescit etrafında suffa tarzı eğitim müesseselerinin inşası, mahallelerin, çarşıların, iktisadi hayatın sürdürülmesi, mescidin etrafında toplumsal hayatı düzenleyen müesseselerin kurulması yani bir gölete attığınız taşın haleler halinde genişlediği gibi İslâm şehrinin "prototip" örnekliğini biz Mescid-i Nebvi özelinde "Medinetu'r Rasul" örneğinde görmüş olacağız. Yani merkeze konulan mescidin etrafında hale hale şekillenen bir şehir mimarisi söz konusudur. Bu sadece şehrin mimarisini etkilemeyecek şehrin bütün varlığına sirayet edecektir.

Toplumsal Hayatın Merkezinde Bir Namaz

İstanbul Süleymaniye Camii ve etrafındaki müstemilatına baktığımızda caminin, medreselerin, darüşşifaların, hukuki uygulamaların gerçekleştiği müesseselerin etrafında çarşının, onun etrafında mahallelerin ve bu şekilde genişleyen bir İslâm şehrinin olduğunu; Mescid-i Nebevi ve “Medinetu’r Rasul” üzerinden takip edebiliriz. Yani namaz hayatın içindedir. Namaz toplumsal hayatın merkezindedir ki klasik İslâm şehirlerinin, bir insan evinden çıktığında sabahleyin sabah namazını kılıp orada tefsir, hadis, siyer ile ilgili bir ders halkasına katılarak, daha sonra oradan kendi işine gidip ve akşam dönüşte tekrar camide namazını kılıp evine doğru gidişi kolaylaştıracak bir döngü üzerine kurulduğunu söyleyebiliriz.

Dolayısıyla İslâm şehri cami merkezli bir şehir hüviyetindedir. Hz. Peygamber’in Medine şehrini baz alarak söylediğimizde bu bize şunu söylüyor: Bugün modern şehirlerimizde de cami, Müslümanların yüreklerinin attığı, Müslümanların hayatlarını düzenledikleri bir mekân olma noktasında konumlanmalıdır. Yani bir Müslümanın o şehirdeki hayatını sürdürürken, caminin, mescidin oralarda dertleştikleri müesseseleri olduğu ve oralarda namaz kılmanın Müslümanları bir araya getirdiği unutulmamalıdır. Aynı zamanda bugün bizim modern camilerimize baktığımızda esasen o klasik camideki fonksiyonları ifa edecek noktada bir mi-mariyle geliştirildiklerine şahitlik ediyoruz. Yani mescit, altında büyük ilmi faaliyetlerin, sosyo-kültürel faaliyetlerin gerçekleştirildiği, belirli kütüphanelerin olduğu, çalışma merkezlerinin olduğu, bununla bağlantılı düşündüğünüz zaman kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yürütebileceği mekânların da yer aldığını düşündüğümüzde, cami esasen o asli fonksiyonu itibariyle ibadetin, ilmin, sosyalleşmenin insanların bir araya gelip halleşmenin bir müessesesi konumundadır.

Mescid-i Nebevi’nin Örnekliliği

Netice itibariyle bugün Hz. Peygamber’in “Medinetu’r-Rasul”ünden günümüze kadar gelen bu genişleme ve büyüme, şehirlerin büyümesi, yapıların birbirinden farklılaşması kaçınılmaz bir gerçektir. Fakat bunlara rağmen değişmemesi gereken şey şu olsa gerek: Namaz nasıl ki Allah’ın müminlere bir teklifi ve bir emri ise -ki ona dayalı bir müessese olarak Mescid-i Nebevi merkezli bir şehir olmuştur- bugün müesseseler çeşitlense ve birbirinden farklılaşsa da, esas olan şey emri-teklife (Kur’an’ın ve Peygamberimizin emirleri) göre bir hayatın sürdürülmesidir.

İslâm'ın tebliğ hususundaki vazifeleri bugünkü modern devletlerde ayrılmış olsa da yasama, yürütme ve yargının merkezinde emr-i teklifinin olduğu yani Cenab-ı Allah'ın ve Hz. Peygamber'in emirlerinin merkeze alındığı bir düzende Müslüman topluluk ve Müslüman şehir için bir eksiklik oluşmuş olmayacaktır. Dolayısıyla Ramazan-ı Şerif bizleri çok daha güçlü bir şekilde mescitlerle yeniden buluşturan, mescitlerle bizleri emri yerine getirme hususunda cemedi, bir araya getiren, Allah'a olan kulluğumuzu yerine getirme hususunda fonksiyon icra eden konumda olmalıdır. Bu Ramazan mescitlerle bu anlamıyla ilişkimizi, irtibatımızı güçlü tutmamız, namazlarımızı mescitte ve mescidin ahenginde, Müslümanlarla kol kola manevi atmosferi dikkate alarak sürdürmemiz gerekir.

Dolayısıyla ben bu konu çerçevesinde şu sözleri söyleyerek toparlamayı arzu ediyorum. Rabbimiz namazıyla, orucuyla, adaletiyle, dürüstlüğüyle bütünlüklü olarak bizlere tekliflerde bulunuyor. Geliniz hepimiz bu teklifleri bugünkü şartları dikkate alarak hayatımızın her anına yansıtacak noktada bir çaba içinde olalım. Bu konuda da mescitlerimiz bizim Hz. Peygamber'in kendi dönemindeki rol modelliği ile nasıl ki toplumsal hayatın bütün meselelerine çözüm üretecek noktada fonksiyonlaştırılmış ise bugün bizler için de mescitlerimiz benzer bir fonksiyonu ifa edecek noktada konumlanmalıdır. Dolayısıyla konumlanma süreci mescitleri, ibadeti, ilmi faaliyetleri ve toplumsal faaliyetleri ile yeniden şehrin merkezine taşıyıp şehrin atan kalbi haline getirilmesi hususunda bir noktaya inşallah hepimizi taşımış olur. Ben bu vesile ile tekrar namazı hayatın bütünlüğü içerisinde, hayatın merkezine yerleştirerek bunu mescitler üzerinden icra edecek bir çaba içinde olmayı Rabbimden temenni ediyor, Ramazan ayının maddi-manevi tüm hastalıklarımıza, dertlerimize deva olmasını sözlerimin sonunda yine temenni olarak dile getiriyorum. Hepinizin Ramazan ayını tebrik ediyorum

Hat Sanatında Namaz

Bekir Çetintaş

Hattat, Yahya Efendi Camii İmam Hatibi

Ben öncelikle sanatın tarifiyle ilgili birkaç cümle ile başlamak istiyorum. Zira konumuzu bunun üzerine bina edeceğiz.

Sanat, bir insanın duygularının, düşüncelerinin, anlayışının bir dışa vurma yöntemidir. Sanatkâr kendi kabiliyeti, kendi anlayışı, içinde bulunduğu inanç sistemi, kültür sisteminden ayrı kalmadan veya kalamadan bu eserleri ortaya koyar. Tabii sanatın farklı birkaç tarifi daha var, bence konumuza başlamadan önce bunlara değinmek lazım.

Sanatın Tarifi

Sanatı hayatın içerisindeki faydasız ya da nötr sayılabilecek şeyleri faydalı hale getiren ya da tekdüze olan sıkıcı olan birtakım şeyleri daha güzel, daha keyifli ve lezzetli hale getirme aracı olarak tarif etmişler eskiler. Şüphesiz sanat konusunda dinimizin de bir bakışı var. Yani bizim her şeye bakışımız dini bir perspektiften olduğu gibi sanata da bakışımız böyle. Bizim çerçevemizi ve ilkelerimizi dinimiz belirliyor. Hiç şüphesiz dinimizin sanatla ilgili çok önemli ilkeleri, koyduğu kuralları var. Mesela Peygamber Efendimiz “Allah güzeldir güzeli sever” buyuruyor. Bu ilke ve bu niyet, belki de İslâm sanatlarının çıkış noktası olmuştur. Malumunuz Peygamber Efendimiz bu hadis-i şerifi şu olay esnasında buyuruyor. Bir kabir kazılmış ve birazdan bir cenaze defnedilecek. Efendimiz bakıyor ki alelade hızlıca kazılmış, çok özensiz kazılmış bir mezar. Efendimiz diyor ki; “Allah bir kulunun yaptığı işi güzel bir şekilde yapmasını sever.” Ve Ashâb-ı Kirâm: “Ya Resulallah birazdan bir ölüyü defnedip bu çukuru tekrar kapatacağız, bu kadar özenmeye gerek var mı?” diyerek şaşırdıkları zaman işte Efendimiz bu sözü söylüyor: “Allah güzeldir, güzeli sever”. Allah bir kulunun bir iş yaptığı zaman onu güzel bir şekilde yapmasını sever. İşte bir Müslümanın sanata bakış açısını belirleyen en önemli ilkelerden bir tanesi de budur.

Müslümanın Sanata Bakışı

Dinimiz bu şekilde bize bir çerçeve çiziyor. Bu belki teşvik bakımından söylenmiş bir söz ya da hareket noktası ama bir de bizim sınırlarımızı belirleyen ve çerçeveyi çizen hadis-i şerifler var. Mesela Peygamber Efendimiz (s.a.v)’in bir takım resimlerin yapılmasını yahut asılmasını nehyeden hadisleri var. Tabii İslâm ule-

ması bu hadisler üzerinden yapılacak resimlerin niteliği ile ilgili bazı hükümler koymuş. Yani resim yaşayabilecek durumdaysa yani bakıldığında yaşayabilecek vücut bütünlüğü oluşan bir şeyse bunun yapılması haramdır. Ama çiçek, ağaç veya manzaranın yapılmasında bir mahsur yoktur, demiş. Netice itibarıyla Müslüman sanatkarlar bu bilgilerden ve mevcut yönlendirmelerden etkilenecek bir sanat anlayışı ortaya koymuştur. Yani sözcüğümleri işte iki boyutlu olan minyatür de bir miktar ilerlemiş ama asıl İslâm kültüründe ilerleyen, rağbet gören sanatlar, tezyini sanatlar ve hat sanatı olmuştur. İşte biz asıl bu konu üzerinde duracağız.

Camii ve Hat Sanatı

Hiç şüphesiz Müslümanın hayatının merkez noktasını mescit ve cami oluşturuyor. Daha önce İslâm kültürünün oluştuğu ve belki yaklaşık bugünlere kadar gelen ecdadımızın yaşadığı çağlarda mescit hayatın belki tamamını oluşturuyordu. Yani insanların istişare yeri, derdi olanın, sıkıntısı olanın bulunduğu, bulunduğu orada birbirleriyle derdlerini paylaştığı bir mekândır. Dolayısıyla çekim merkezi ve bu nedenle mescitler tezyini unsurların daha çok kullanıldığı yerler olmuştur. Bu konuşmada hat sanatına değineceğiz ama onun da öncesinde mimarının mescitlerde ön plana çıkması, güzelleşmesi ve ilerlemesi gerçekleşmiştir. Daha sonra da mescitlerin iç kısmının tezyinatı, süslenmesi ortaya çıkmıştır.

Hat Sanatı ve Namazın Ortak Özellikleri

Hat özelinde bunu konuşacak olursak hat sanatının ibadetlerle, namazla hem ortak yönleri hem de yönlendirici bir unsur olma özelliği vardır. Ortak yönlerine bakacak olursak hat sanatı çok ciddi bir sabır okuludur. Başladığınız günden sanatkar olana kadar öyle bir serüven vardır ki, birçok kimse bu sabır imtihanını geçemez ve hat sanatını yarıda bırakır. Çünkü milimetrik bir sanattır, başından sonuna kadar sabretmek gerekir. İbadetlerde de böyledir. Peygamber Efendimiz bize öyle diyor. Pek çok konunun özünde sabır vardır, günahlardan uzak kalma konusunda da bir sabır mecburiyetimiz var. Aynı şekilde iyi şeyleri yapma ve ibadetlere devam etme konusunda da sabır mecburiyetimiz var. Bu yönüyle hat sanatı ile namaz arasında bir benzerlik söz konusudur. Çünkü biz ibadetlerle mükellef olduğumuz günden itibaren artık ölene kadar bu alışkanlığı hiç bozmadan devam etmek zorundayız. Devamlı namaz kılmak zorundayız, devamlı oruç tutup ibadetlerimize devam etmek, güzel bir insan olmak, ahlakımızı güzelleştirmek, günahlardan daima kaçınmak mecburiyetindeyiz. Yani daima bir

sabır cehdi içerisinde olmak gerekiyor. Hat sanatında da böyledir. Hat sanatında birkaç gün meşki bırakırsanız veya birkaç gün yazmayı bırakırsanız tekrar yazıya başladığınızda elinizin bir ısınması bir meşk süreci geçirmeniz gerekir ki eski kondisyonuna tekrar yazınız gelebilsin. Hat sanatının böyle bir tarafı da var.

“Ey Resulüm, Sen Hatırlat! Çünkü Hatırlatmak Müminlere Fayda Verir!”

Malumunuz dinimiz başlangıcı “oku” ile yapıyor. Yani ilk vahiy “oku” emriyle geliyor ve hat eserleri de okunmak üzere yazılır. Hepsinin yine şu ayet ile bir ilişkisi vardır. “Ey Resulüm, sen yine de hatırlat çünkü hatırlatmak müminlere fayda verir.”³ Şimdi hatırlatmak ne demektir? Zaten mevcut olan bir bilgiyi üzeri küllenmişse, küllerini biraz dağıtıp tekrar gündeme almak, tekrar sıcak hale getirmek demektir. Yani bilmediğiniz bir şey öğretmek değildir. İşte hat levhâları da İslâm’ın doğuşundan bugüne kadar hep bir hatırlatıcı unsur olmuştur. Kimi zaman yeni şeyler de öğretmiştir ama çoğunlukla bir hatırlatıcı unsur olmuş hem güzeli ortaya koymuş hem de bizler için bir hatırlatma vazifesi görmüştür. Ben işte daha çok hat sanatının bize hatırlattıkları ve özelde namaza atfedilen eserlere biraz değinmek istiyorum.

“Emrolunduğun Gibi Dosdoğru Ol!”

Mesela az önce arz ettiğim gibi, bir Müslümanın daima nasihat dinlemesi, daima kendisine bir şeylerin hatırlatılması gerektiği için hattatlarımız az önce zikrettiğim ayet-i kerimeyi eserlerine taşımışlar. “Ve zekkir fe inne zikra tenfeul mu'minin.” “Sen hatırlat, muhakkak ki hatırlatmak müminlere fayda verir.” Yine keza Peygamber Efendimizin bizzat kendisini “beni yaşlandırdı” diyerek söylemiş olduğu Hud Suresi’ndeki o meşhur ayeti kerime: “Festakim kemâ umirte”⁴ Bu ayet-i kerimeyi hattatlarımız çok sık kullanmışlardır. Çünkü insan hayat içerisinde kulluğunda birtakım dalgalanmalar yaşar. İşte kimi zaman kul iktizası günaha düşebilir, kimi zaman bir vecd ile bir şevk ile kulluğunda zirvelere gidebilir ama daima bu git-geller içerisinde yaşar insan. Kimi zaman tevbe eder, kimi zaman şükreder. İşte “festakim kemâ umirte” ayeti başucumuzda olduğu zaman bizler kullukta düşmeler yaşadığımızda yahut sadakatimizde, sıdkımızda bir zaafiyete uğradığımız zaman bize der ki; “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!”

3 Zariyat Suresi 55. ayet.

4. Hûd Suresi 112. ayet.

“Namaz Geçmeden Önce Acele Et!”

Efendim yine benim özellikle hat sanatına başlamama vesile olan Ulu Cami’de bununla ilgili çok güzel hatlarla karşılaşıyoruz. Mesela bunlardan bir tanesi “Accilû bi’s-salâti kable’l-fevt. Accilû bi’t-tevbeti kable’l-mevt” (Vakti çıkmadan önce namaza; ölmeden önce tövbeye acele edin.) levhasıdır. Ben bundan çok etkileniyorum, çok hoşuma gidiyor. Ecdadımız, -sanatın tarifini yaparken demiştik ya sıradan olan, tekdüze olan, tatsız tuzsuz olan şeyleri güzelleştiren bir fonksiyona sahiptir diye, yani bir hatırlatma yaparken aynı zamanda o sanatın güzelliğini de çok güzel bir şekilde ortaya koymuştur. Bugün de tabi onların temsilcileri bunu yapmaya gayret ediyor. Bizler de buna uğraşıyoruz.

“Namaz Vakitli Bir İbadettir”

Yine bununla ilgili bir levha daha var. Onu da inşallah arz edeceğim. “Muhakkak ki namaz mü’minler üzerine vakitleri belli bir farzdır.”, “İnne’s-salate kanet ale’l mu’minine kitaben mevkuta”⁵ Şimdi bu iki levha birbiriyle çok güzel bir ilişki içerisinde. Bir tanesi diyor ki; aman ha dikkat edin namaz belli bir vakit ile sınırlandırılmış, o vakit içerisinde muhakkak yapılması gereken bir ibadettir. Dünya meşgalesi içerisinde bir yerlere sıkıştırılabilecek bir ibadet değil, bizzat günlük takvimi belirleyecek bir ibadettir. Namaz zamana bağlıdır derken bir tanesi de der ki: “Acele et, namaz geçmeden önce ve yine acele et bu zaman bir süre sonra seni ölümle tanıştıracak, ölmeden önce tövbe etmekte acele et” diye bizlere hatırlatmada bulunuyor.

“Mescitler Allah’a Aittir, Orada Sadece O’na Kulluk Edin!”

Mescitler bizim birleşme, buluşma noktamız, Allah’a ibadet ettiğimiz bir mekân’dır. Buraların neye hizmet etmesi gerektiğini yahut orada nasıl bir ilke, nasıl bir iman ortaya konulması gerektiğini şu ayet-i kerime bize bildiriyor ki; bunun da çok güzel örneklerini yazmış ecdadımız. “Ve enne’l mesâcide lillâhi fe lâ ted’û ma-allâhi ehadâ”⁶, “Bütün mescitler Allah’a aittir, orada sadece ve sadece O’na kulluk edin ve sadece ona dua edin” diyor ayet-i kerimede. Bu levha, mescid içerisinde yapılan ibadetlerde ihlasın ve tevhidin gözden kaçırılmaması gerektiğini bizlere

5. Nisa Suresi 103. ayet

6. Cin Suresi 18. ayet

söyleyen bir levhadır. Bununla ilgili yine sanatkarlarımız çok farklı versiyonlarda yazmıştır. Yine namazın ve ibadetin merkezi olan mescitlerin yapılmasını teşvik etmek adına o meşhur “İnnemâ ye’muru mesacidallahi men amene billahi ve’l-yevmil âhiri”⁷ ayeti yazılmıştır. “Hiç şüphe yok ki Allah’ın mescitlerini ancak ve ancak Allah’a inanan, ahiret gününe inanan, namaz kılan, zekât veren ve sadece Allah’tan korkan insanlar imar eder”, ayet-i kerimesini de hattatlarımız çok kez yazmışlardır.

“Namaz Dinin Direğidir!”

Yine namazın bizler için ne kadar önemli olduğunu izah eden bir levha vardır ki ben çok seviyorum, onu yine çok farklı versiyonlarda hattatlarımız yazmıştır. “Essalatü imadüddin”⁸ “Namaz dinin direğidir”. Ben bunu sohbetlerimde de çokça söylüyorum. Çünkü içinde bulunduğumuz bina ya da hangi bina olursa olsun, taşıyıcı kolonları kestiğiniz zaman ayakta durması imkânsız hale gelir. Namaz da dinin taşıyıcı kolonudur. Aynı levhanın devamında diyor ki; “ve men terekeha fekad hedemeddin”. “Kim onu terk ederse dinini bertaraf eder, dinini yıkar” anlamına gelen bir levha da mevcuttur.

“Hiç Şüphe Yok Ki Namaz İnsanı Ahlaksızlıklardan ve Kötülüklerden Korur.”

Keza namazın önemini hayatımızda ahlaklı ve ilkeli yaşamamızın sağlanması bakımından fonksiyonunu anlatan bir ayet-i kerime daha vardır. Ecdadımız bunu da çok yazmış, hattatlarımız hâlâ daha yazmaya devam ediyorlar. “İnnes salâte tenhâ anil faşâi vel munkar.”⁹ “Hiç şüphe yok ki namaz insanı ahlaksızlıklardan ve kötülüklerden korur.” Hatta kişiyi ahlaksızlıklardan ve kötülükten korumayan namazın hakikatte namaz olmadığı, gözden geçirilmesi gerektiğini bize anlatan hadis-i şerifler vardır. Bu da namazımızın nitelikli olması konusunda tavsiyeler içeriyor. Yani sadece böyle birtakım atletik-aerobik hareketlerin yeterli olmaya-çağını ve bu hareketlerden daha önemli olanın namazın ruhunun olduğunu bize anlatan ve hayatımıza nasıl etki edeceğini anlatan bir ayet-i kerimedir.

Yine Mu’minûn Sûresi’nin ilk ayet-i kerimesi ki bunun üzerine birçok kitap yazılabilir. “Kad eflaha’l- mu’minun ellezîne hum fî salâtihim hâşiûn”¹⁰ “Müminler

7. Tevbe Suresi 18. ayet.

8. Hadis-i Şerif.

9. Ankebut Suresi 45. ayet

10. Müminûn Suresi 1-2. ayet

kesinlikle kurtuluşa ermiştir; ki onlar, namazlarında derin bir saygı hali yaşarlar.” Bu ayet-i kerime namaz adına oldukça önemli bir ayet-i kerimedir. Rabbimiz “Hiç şüphe yok ki müminler kurtulmuştur” dedikten sonra nasıl bir müminin kurtulduğunu yani hangi özelliklere sahip müminlerin kurtulacağını anlatıyor. Onlar namaz kılmak veya kılmamak şöyle dursun, namazlarında nitelikli bir şekilde sadece Allah’a has kılarak huşu içerisinde, işin ruhunu da kavrayarak, onu ihmal etmeden sadece bir hareketler bütünü değil ruhu ile beraber kılınacak bir ibadet olduğunu ifade eden bir ayet-i kerimedir. Namaz kılmamak şöyle dursun, kılacağız, bir de nitelikli bir şekilde kalacağız. Bunu anlatan bir levhadır ve bunu da yine sanatkarlarımız bu ayet-i kerimeyi eserlerinde çokça kaleme almıştır.

Ve yine ben özellikle şunu da vurgulamak istiyorum. Bu ibadetler, bu namazlar ne zamana kadar olacak? İşte Efendimiz bir peygamber olduğu halde son anına kadar hem de mecbur olanların da üzerine ekleye ekleye, beşe beş katarak bırakmadığı bir ibadet iken biz bazen “Ya işte kalbimiz temiz, biz zaten iyi bir insanız”, gibi bir hataya düşebiliyoruz ama bunun olmayacağını bize şu ayet-i kerime söylüyor: “Va’bud rabbeke hatta ye’tiyekel yakın”¹¹ Sana ölüm gelinceye dek Allah’a ibadet et”; ki bu hitap Peygamberimizdir. Aynı zamanda onun şahsında bizim gibi çok daha düşük seviyedeki kullara, onun ümmetinedir. “Sana ölüm gelinceye kadar Allah’a ibadet et!” buyuruyor.

İşte bu hat eserlerinde bu İslâmi hakikatler Müslümanlığımızı tezyin için üzerine koyulabilecek şeyleri sanatkarlarımız yıllar boyu hep eserlerine aktarmışlardır. Bizler de inşallah bu konuda hizmet etmeye ve böyle eserler vermeye çalışıyoruz.

Sonuç Yerine

Hakikaten Efendimizin “gözümüzün bebeği” diye tarif ettiği namazın önemini anlatan birçok levhamız var. Onları da inşallah kardeşlerimiz gittikleri camilerde muhakkak okumaya çalışsınlar. Evet bugün belki içinde bulunduğumuz şu zamanda ecdadımızın yazdığı yazıları okumakta çok zorlanıyoruz. Bu da bizim bir ayıbımızdır. Bu konuda da kardeşlerimizin kendini geliştirmesini ve bir levha gördüğünde okuyabilecek seviyeye gelmesini arzu ediyoruz. Rabbimiz bizleri yaptığı işi güzel yapan kendi huzurunda namazda daim olan ve sanatla da İslâm sanatları ile özellikle hayatını tezyin edenlerden eylesin inşallah.

11. Hicr Suresi 99. ayet

Şehir Kimliğimiz ve Camiler

Celalettin Çelik
Mimar

حافظ علي الصاوي
معمار

Herkese merhabalar, hayırlı Ramazanlar dilerim.

Mimarlık bizim hayatımızın çok temelinde yer alan bir faaliyettir. Ama biz mimarlığı ne bugün ne düne bakışta yeterince ve derinlemesine tahlil etmiyoruz. Ne kadar derinlemesine tahlil etmesek de ne kadar bu konuyla ilgilenmiyor gibi görünsek de hepimiz elimizde var olan tarihi miras, nitelikli yapılar, bu tarihi doku vesaire bunlardan etkileniyoruz ve bunların bize bir güzellik sunduğunun farkındayız. Bu, konuyla ilgili ve ilgisiz herkesin hemen hemen üstünde mutabık kaldığı bir konudur. Özel bir şehirde yaşıyoruz, İstanbul'da. Bütün Türkiye coğrafyası bir kültürel miras zengini. Ve bu kültürel miras biz bugün onu her ne kadar idrak etmesek de bir şekilde bize etki ediyor. Bu kültürel mirasla, bu tarihi tecrübenin ürünü olan mimarlık eserleri ile karşılaşan, onunla bir şekilde muhatap olan herkes orada bazı hislerinin ve bazı güzel duyguların uyandığını fark ediyor. Bunu da bir ortak payda olarak paylaşıyoruz. Yani bir Osmanlı dönemi camisinin güzelliği çok genel kabul görmüş nadir unsurlarımızdan bir tanesidir. Camiler bunun içinde özel bir yer tutuyor. Çünkü camiler bizim geçmişte ürettiğimiz o üstün nitelikli mimarının bugüne kalmış yegâne eserleridir. Sivil mimari eserlerinin o dönemki konutları, o dönemki sivil yapıların birçoğunu koruyamadık. Ama en azından anıtsal camiler İstanbul içinde şehrin en çok korunan yapıları olmuştur. Bunların korunarak bugüne kadar gelmiş olması aslında onların yapılırken taşınan maksatları ve hüviyetleriyle de ilişkilidir. Zaten merkez olarak nispeten kalıcı inşa edildiği için bugüne kadar da hâlâ çoğu korunmuş. İstanbul için konuşursak mahalle ölçeğinde oldukça fazla kayıt vardır. Ama abidevi dediğimiz o büyük monumental yapılar, çoğu cami olmak üzere yine korunmuştur.

Yeni Üretimlere İlham Olarak Tarihi Eserlerimiz

Bunlara dönüp bunların mimari özellikleri hakkında fikir yürütmek, anlamaya çalışmak, ondan faydalanmak ve bugünkü üretimlerde onlardan istifade ile bir şeyler ortaya koymak asıl önemli olan ve bu çok büyük bir şans bizim için. Ve bizim bu camilere baktığımız zaman özellikle Osmanlı coğrafyasındaki cami mimarisi yorumu, gerçekten bizim kendi İslâm yorumumuzla da ilişkilidir. Bunun bir anlamda mimariye yansımış bir hali var. Osmanlı medeniyeti, bütün mimari faaliyetlerini yüksek bir medeniyet algısıyla ortaya koyuyordu. Ve bunda da o dini yorumu görmek mümkündür. Bu bakışla dönüp Osmanlı camilerine baktığımız

zaman hepimizin bildiği gibi bunlar cem olunan, toplanılan yerlerdir. Ve içindeki tek ibadet veya tek faaliyet namaz kılmak da değildir. Çoğunlukla bunu da barındıran bir toplum merkezi gibi görev gören yerlerdir. Benim için çok çarpıcı olan şu; bizim kendi evlerimizde de ibadethanelerde de çok ayırt edici bir özellik var; o da yerle olan ilişki yani zeminle olan ilişkidir. Bizim kendi evlerimiz bir Müslüman evi, bir Müslüman Türk evi kapısında ayakkabının çıkarıldığı, yerin temiz addedildiği yerlerdir. Camiler de bu açıdan çok daha çarpıcı ve hâlâ bu özelliklerini sürdürüyorlar. Cami, bastığımız yerle ilişki kurduğumuz bir mekândır. Biz yerle ilişkiyi çalışma mekânlarımızda, ofislerimizde, okullarımızda, hastanelerde kurmuyoruz. Evlerimizde bile artık çok kurmuyoruz. Çünkü eskiden evlerde yerle ilişki daha sıkı. Bir yere oturma, yerde yemek yeme, yatma vs. Şimdi her şey tabii belli bir koddaki geliyor, yani koltuklar, masalar ve sandalyeler düzeninde. Ama camide hâlâ bu devam ediyor, çok enteresan ve çarpıcı biçimde. Dolayısıyla camiler bizim doğrudan zeminle ilişki kurduğumuz nadir yerlerden bir tanesidir. Ve bunu ben çok önemli buluyorum çünkü yerin temiz olması gerekiyor. Cami de namaz kılınan bir mekân olarak bütün kâinatın mescit kabul edildiği bir dinin ibadet mekânı olmuş oluyor. Onun için aslında yeryüzü zaten Müslüman için temiz bir mekân, bir secde mekânı olup cami bunun küçük bir modellemesidir.

Kutsal Mekân Nedir?

İslâm mimarisi için şunu söylemek mümkündür: İslâm mimarisinde kutsal mekân diye bir isimlendirme yoktur. Çünkü yeryüzünün tamamı Müslümanlar için kutsal mekân zaten. İbadet için bütün yeryüzü onun mekânıdır. Camiler, Müslümanların camide bulunmasıyla kutsallaşır ve anlam kazanırlar. İstanbul fethedildikten sonra İslâm yurdu oluyor. Ve onun üzerine inşa edilen camiler onun küçük birer modellemesi haline geliyorlar. Onun için temiz ayakla girilip zeminle ve yeryüzü ile ilişki kurduğu müthiş bir mekândır. Bu itibarla bir Müslümanın bütün bir yeryüzü algısının küçük birer modellemesidir. Bu modellemeyi zeminle kurduğumuz ilişki üzerinden düşündükten sonra bir de kafayı kaldırıp yukarı baktığımız zaman çoğunlukla bir kubbe görüyoruz. Mahalle camilerinde tabii ki çatılı, tavanlı camiler görüyoruz ki onlar da aslında mahalle ölçeğinde en çok kullanılan çatı örtüsüdür. Ama abidevi camilerde, büyük kentlerde bir veya birkaç kubbe görüyoruz. Kubbe, bir yapı yöntemi ve inşaat tekniğidir. Taşları veya tuğlaları üst üste dizerek böyle bir açıklık geçmek için bir teknik yöntem ama bundan ibaret değildir. Çünkü cami, dediğim gibi bir kâinat modeli olduğu

itibarla, kubbe formunda da bir nevi gökyüzü veya bir âlem tasavvurunu vurguladığını söylemek aslında abes olmaz. Çünkü biz caminin cidarından içeri girdiğimiz zaman yani o duvarlarla çevrili hacme girdiğimiz zaman aslında bir âlemin, kâinatın küçük modelini de sanki tecrübe ediyoruz. Üstümüzde kubbe örtüsü, zemin altımızda ve biz o zeminle doğrudan toprakla ilişki kurar gibi ilişki kuruyoruz. Onun için Osmanlı döneminde üretilmiş camilerin de hâlâ devam ediyor olması, bu ilişkileri en azından hâlâ görüyor, hâlâ devam ettiriyor olmamız açısından bizim için bir şanstır.

Osmanlı Sivil Mimarisi ve Mahalleler

Ama korunmuş olan, bugüne ulaşmış olan çoğunlukla abidevi camiler olmasına rağmen biz sivil mimariyi, evleri ve o sivil mimarinin barındırdığı küçük ölçekli sıbyan mekteplerini, küçük hamamları, küçük mahalle mescitlerini kaybettik bugün. Bunları kaybetmiş olduğumuz için önümüzde sadece Süleymaniye, Sultan Ahmed gibi hanedan camileri var. Bunlar Osmanlı hanedanının yaptırdığı çok zirve eserlerdir. Bunlar bir medeniyet sembolü olup iddialı yapılardır. Aslında İstanbul küçük küçük mahalle mescitleriyle sokak başlarında küçük hamamlar, onun karşısında sıbyan mektebi bir küçük camii ile örülüydü. Ve insanlar sıklıkla buraları kullanıyorlardı, bunlar sokağın ve gündelik hayatın bir parçasıydı. Ve doğal olarak tekkeler de bunlarla birlikte günlük hayatın bir parçasıydı. Tekkeler de aslında camilerden çok keskin bir şekilde ayrılmış mekânlar değildi. Bugün cami olarak devam eden birçok yer aslında tekkenin bir parçasıydı ya da tam tersi bir ilişki vardı. Çünkü içinde sadece namaz kılınmadığı, başka birçok faaliyet de yapıldığı için doğal olarak Osmanlı mahallelerinde tekkeler, camiler bunlar sosyal hayatın bir parçasıydı. Biz bugün bunların çoğunu kaybettik, hemen hemen hepsini yani. Onun için cami imajı aklımızda aslında sadece bu büyük camiler, abidevi camiler gibi kaldı. Bu sefer mahalle aralarına da o küçükleri yapmaya çalışıyoruz. Aslında mahalle arasındaki cami, ev formunda bir yerdir. Çünkü o civarın mahalle dokusundan çok da ayrı değildir, yapı tekniği de ayrı değildir. Yani kabaca eve benzer, küçük tatlı bir minaresi vardır, üstünde çatısı vardır kiremitten, sokağın bir parçasıdır. Yani çok rahat girip çıkılan bir yerdir. Mesela Süleymaniye Camii'ne özellikle gitmeniz lazım, o tepeye tırmanıp oradan avlulardan geçip camiye ulaşırsınız ama bir mahalle camisi öyle değildir. Yani kapının hemen açık olduğu, sürekli girilip çıkılan bir yerdir. Ve doğal olarak sosyal hayatın bir parçasıdır.

Osmanlı Dönemi Camilerinin Fonksiyonu

Belki bugün yeni üretimlerde yani yeni camileri inşa ederken de, hepsini Süleymaniye veya Sultan Ahmed gibi yapmak yerine mahalle ölçeğinde, insanların mahalle merkezlerinde olduğu gibi kolay ulaşabileceği mütevazı yapılar olarak da yapmakta fayda var. Çünkü sadece namazdan ibaret değil ibadet. Caminin de fonksiyonu sadece namazdan ibaret değil aslında. En azından insanların buluşabildiği, avlusunda çay içebildiği sohbet edebildiği mekânlardır camiler. Geçmiş dönemde içinde çok daha zengin faaliyetler yapılabilirdi. Örneğin iftarlar ediliyordu, bahçesinde kitaplar satılıyordu, tespihler satılıyordu. Camilerin bir sosyal merkez olma durumu vardı. Bugün de yine bana sorarsanız konumlanması gereken yer budur. Cami çünkü mahallede de tek başına bulunmuyor aslında, o bütünün bir parçasıdır. Muhakkak işte orada dükkanlar var ve bir ticaret dönüyor. Bir mahalle meydanı var, bir hamam var, sıbyan mektebi var, çocuklar orada eğitim görüyorlar. Mescit de bunların doğal bir parçası olarak sosyal hayatın bir parçasıydı.

Mimari Eserlerin Kalıcılığı

Bu itibarla, İstanbul gibi bir yerde biz tarihin çok önemli katmanlarını bir arada gören şanslı bir nesiliz, şanslı bir milletiz. Mimarlık eserleri diğer insan üretimleri gibi ortadan hemen kaybolmuyor, çok güzel bir müzik eseri de bir beste okuyanı olmazsa kaybolup gidebilir ama mimarlık eseri somut bir şeydir ve onun yıkılması daha uzun sürüyor. Onun için bize o dönemin üretiminden kalmış büyük bir miras oluyor. Bütün diğer üretimlerine ulaşamayabiliriz dediğim gibi ama o insanların ürettiği en azından mimarlık eserlerinin bir kısmı da olsa bize ulaşmış durumdadır. Bunlara dönüp baktığımız zaman bize özgü gerçekten kıymetli yorumların olduğu bir mirastır bu. Konutundan camisine ve caminin içindeki sanatlarına kadar bu zengin mirasa sahip olmanın hakkını vermek gerekir. Bunun hakkını vermek de şöyle olabilir (yani önerimdir bu): Böyle kıymetli, zengin bir mirasın var olduğunun önce farkında olmak lazım. Bizim genelde elimizdeki bu tarihi tecrübe ile bu zenginlik ile kurduğumuz ilişki; ya onu yok sayma biçiminde oluyor ki bu çok yabancı olduğu bir şey değil, ya da üzerinde düşünmeye, araştırmaya gerek olmayan sadece övgülerden ve mitlerden, efsanelerden ibaret bir şeymiş gibi yabancılaştırma yolunda oluyor. Bu ikisinin de dışında bir üçüncü yol var aslında. O da hakikaten bu kıymetin farkında olup onun bugüne yansıyacak büyük bir bilgi birikimi olduğunu idrak etmektir. Ve geçmişteki üretimle

ilgilenmek, onda takılıp kalmak anlamına da gelmiyor zaten tek başına. Bizim o üretimden anlayacağımız, idrak edeceğimiz ve ondan ilhamla ortaya koyacağımız yarını inşa etmek için büyük bir veri elimizde ve bu bize büyük bir bakış açısı sağlayacaktır. Bizim bugün bir şey üretmemiz için bir bakış açısına, bir felsefeye, bir tavra ihtiyacımız var. Bir tavır olmadan sadece enformatik bilgiyle, sadece teknikle, sadece maddi zenginlikle ortaya koyacağınız şeylerin yarına dair kıymeti pek olmayacak. Yani enformasyon, teknik, ekonomik güç; bunlar enstrümanlar ama bunları asıl şekillendirecek, bunlara yön verecek, bunlara kıymetli bir şey ortaya koyduracak olan bu tavır ve bakış açısıdır. Bu bakış açısı bizim elimizde halihazırda bize geçmişten bugüne üretilmiş bir de emanet olarak sunulmuş durumdadır. Müthiş bir fırsat bu bizim için. Çünkü dünyada yeni bir şey üretilecek ise bunun en zor bulunan kısmı bu; bir şey üretmek için teknik imkânlar diğer bütün beceriler bunlar artık dünyanın açık kaynaklı herkesle paylaştığı şeyler, bunlar çok sorun değil. Zor bulunacak olan şey kâinata, dünyaya, insana, tabiata bakış açısı sunmak ve bir yorumlama biçimi ile kendince oluşturulmuş bir tavrı elde etmektir. Bu gerçekten nadir ve kıymetli bir şeydir. Bizim bu topraklardaki hem şansımız hem de sorumluluğumuzdur. Bence hem bu tavır üzerine düşünüp bu tavrı anlamaya çalışmamız hem de geliştirip yeni üretimlerimize yansıtabilmemiz gerekiyor. Çünkü çok farklı medeniyet katmanlarının üst üste bindiği bir şehirde yaşıyoruz. Burası İstanbul; Osmanlı'nın başkenti idi. Şu anda da Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin önemli şehirlerinden birisidir. Diğer bütün önemli şehirleri ile beraber böyle bir hikâyenin üzerinde oturuyoruz. Yani hep zirvelerin üretildiği bir yer burası. Bizim de bugün kendi idrakimizce buna yaraşır şekilde yeni üretimler ortaya koymak gibi bir sorumluluğumuz olduğunu düşünüyorum.

Şekle Değil Öze İtibar!

Bu anlamda geçmişten bugüne kadar gelmiş olan kıymetli bir somut çekirdek var. Ve bütün bunların okunabileceği ve üstünde konuşulabileceği bir somut çekirdek ise cami mimarisidir. Bu anlamda cami mimarisi gerçekten yerli yerince oturan ve bir noktada sanatla iç içe bir mimaridir. Kâinata bakışla iç içe bir mimari, sosyal hayata dair önerileri olan mimari bir tecrübeden bahsediyorum. Onun için hem geçmişten bugüne ne geldiyse bunlarla biraz daha sıkı fıkı olmak ve fikri düzeyde irtibat kurmak gerekir. Sadece şekli değil, çünkü o da bir yerde tıkan-

maya yol açıyor. Fikri düzeyde bir ilişki kurmaya çalışıp ikinci adım olarak da benim de yapmaya çalıştığım ve önemsedğim nokta; bunu üretimlere yansıtabilmek! Bunu da sadece mimari üretimde değil bütün üretimlerde ben bütüncül olarak düşünüyorum. Bunların hepsine yansıtabilmek, bunların hepsinde o tavrı bir şekilde devam ettirebilmek önemlidir asıl olan. Bu bahsettiğim zor olsa da o yolda çalışmak lazım. Şekilden ibaret olmayacak şekilde, şeklin özle olan ilişkisini birazcık kurcalayarak şekilden ibaret olmadığını ortaya koyabilmek lazım diye düşünüyorum. Herkese hayırlı Ramazanlar diliyorum.

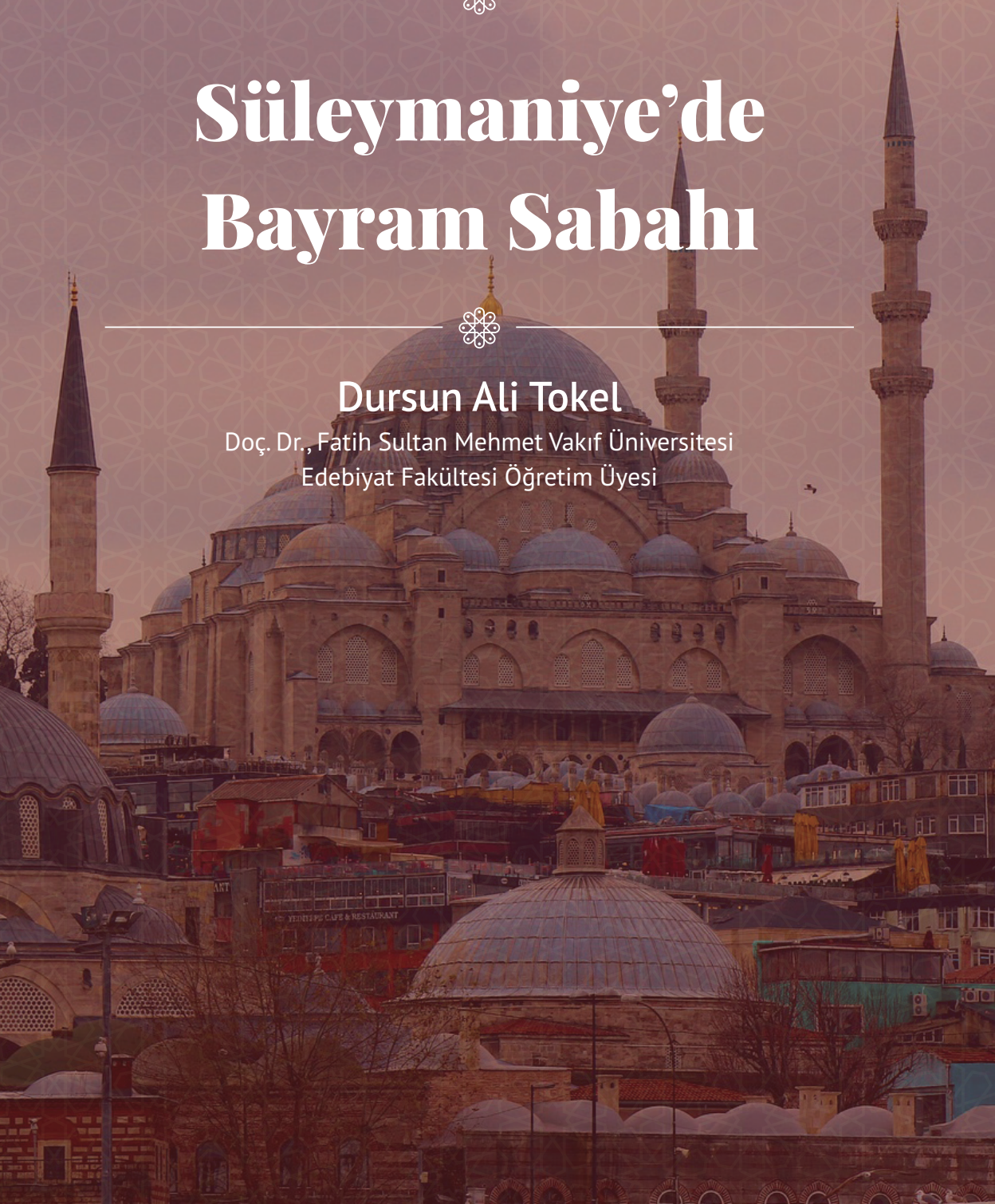

Süleymaniye’de Bayram Sabahı

Dursun Ali Tokel

Doç. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Efendim hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bugün “Süleymaniye’de Bayram Sabahı” adlı şiir üzerinde durmayı düşünüyoruz.

Yahya Kemal Beyatlı’nın bu çok müstesna şiiri aslında caminin, bayram namazının, bayramın ve bir mabedin ne anlama geldiğini çok mükemmel şekilde anlatan eşsiz bir eserdir. Kanaatime göre bu eser Süleymaniye kadar değerli bir eserdir. Bu şiiri okurken şunu düşündüm hep; eğer Mimar Sinan mimar değil de bir şair olsaydı kesin böyle bir şiir yazardı. Eğer Yahya Kemal bir mimar olsaydı kesin Süleymaniye adlı bir cami yapardı. Dolayısıyla “Süleymaniye’de Bayram Sabahı” şiiri benim kanaatime göre kelimelerden yapılmış bir Süleymaniye’dir. Yani Mimar Sinan bu mabedi taşlardan yaptı. Yahya Kemal ise kelimelerden bir Süleymaniye inşa etmiştir. Dolayısıyla bu şiirimiz, caminin, bayram namazının, bayram sabahının gerçekten ne anlama geldiğini mükemmel şekilde işliyor.

Caminin Anlam ve Önemi

Öncelikle cami ne demek diye bir sormak lazım? Cami toplayan ve bir araya getiren demektir. Araplar camiye mescit diyorlar. Büyüğüne mescid-i kebîr diyorlar, küçüğüne ise mescid-i sagîr diyorlar. E peki biz niye bu mabetlere cami diyoruz? Çünkü cami topluyor. Arapçada cami deyince kitaplar anlaşılır. Yani eserlerin bir araya gelmesine cami derler. Ama bizde cami deyince bir mescit veya mabet anlaşılıyor. Özellikle Selçuklulardan sonra biz bu eserlere cami diyoruz, çünkü bunlar topluyorlar. Neyi topluyorlar? Bunlar bütün bir milleti, bütün bir ümmeti toplayıp bir araya getiriyorlar. Şunu söylemek lazım; bir millet genelde dört unsurdan oluşur: Askerler ve yöneticiler, ulema, esnaf ve de tabiin. Bir millet bu dört unsurdan oluşuyorsa o milletin tevhidi, beraberliği, kalkınması da bu dört unsurun bir araya gelmesiyle mümkündür. Eğer bu dört unsurdan birisinde sorun olsa o millet topallamaya başlar. Yani dört ayaklı bir masa düşünelim, dört ayağı var birini kopardınız; o masa dengede durmaz. Biri daha koparsa kesin düşer. Dolayısıyla atalarımız cami derken bütün bu unsurları toplamasını düşünmüşlerdir. Zaten şiirde de bu toplamaya çok nefis vurgular vardır:

“Kendi gök kubbemiz altında bu bayram saati,
Dokuz asrında bütün halkı, bütün memleketi

Yer yer aksettiriyor mavileşen manzaradan,
Kalkıyor tozlu zaman perdesi her an aradan.
Gecenin bitmeye yüz tuttuğu andan beridir,
Duyulan gökte kanat, yerde ayak sesleridir.”

Camilerin Manevi Sakinleri

Şimdi Yahya Kemal öyle bir mabetten, öyle bir bayramdan, öyle bir sabahtan bahsediyor ki bu cami yerdeki ve gökteki, tarihteki ve bugünkü bütün unsurları topluyor. Sadece yaşayanları toplamıyor; geçmişten günümüze kadar kimler gelmişse ataların ruhları da sanki bayram sabahı camiye gelmektedir. Bu zaten bizim inancımızda vardır. Hatta şöyle deriz biz; müminler camileri terk ettikten sonra o camileri şehitler ve melekler doldurur. Bir hatıramı anlatmak isterim. Benim babam bir köyde fahri imamlık yapıyordu. Bir yatsı namazında arka tarafta uyuyakalmışım. Babam camiden çıkmış. O zaman elektrik yok. İşte gaz lambası ve mumla aydınlanıyor cami. Bir uyandım cami zifiri karanlık. O arada bir rüya gördüm. Camide oturuyorum herkes çıkmış, saflara bembeyaz sarıklı ve cübbeli insanlar oturmuş. Birisi arkadan omzuma dokundu dedi ki, “kalk kalk, sizin zamanınız geçti bizim zamanımız başladı” dedi. Ben korkudan bir uyandım cami zifiri karanlık. Neyse dışarı çıktım. Dediğim gibi biz camiden çıkıyoruz ama bizim kültürümüze göre o camiler asla boş kalmıyor. Şehitler ve melekler o camileri dolduruyorlar. Dolayısıyla Yahya Kemal’in bu vurgusu çok önemlidir. Bayram sabahı bu dört unsur camiye akınlar halinde gelmekte olup milleti camiye toplamaktadır. İkincisi gökteki melekler camiye ziyaret etmektedir. Üçüncüsü geçmiş çağlardaki vefat etmiş şehitlerimizin aziz ruhları da camiye iştirak etmektedir. Tam da caminin manası budur. Yani Yahya Kemal’e göre cami, insanların sadece namazını kılıp çıktığı bir yer değildir. 24 saat boyunca bütün milleti meleklerle beraber toplayan bir yerdir.

Şiire bakıyoruz şimdi, camide kimler var? Cami bütün milleti topluyor. Şöyle bir düşünelim, milletin toplandığı kaç yer var? Bunlar genellikle ya camidir ya kışladır, esasen bayram sabahıdır, bir bayram günüdür. Millet bu günlerde toplanır ve bu zamanlar çok müstesna zamanlardır. Bayramlar için yılda iki defa bir araya geliyoruz. Kışlada belirli zamanlarda toplanıyoruz ama camiler 24 saat boyunca insanları toplar. Dolayısıyla Yahya Kemal bu şiirde bu insanların nasıl olduğunu zarfı ve sıfatıyla beraber şöyle vurguluyor:

“Dili bir, gönlü bir, imanı bir insan yığını”

Ve yine aynı şekilde,

“Ulu mâbedde karıştım vatanın birliğine” diyor. Bakın mabet, vatanın birliğini sağlayan yerdir. Vatanın birliğinin sağlandığı zamanların çok müstesna yeri vardır bizde. Bunlar bayram günleridir, bunlar savaş günleridir. Camiler bu görevi her an ifa etmektedir.

“Çok şükür Allah’a, gördüm, bu saatlerde yine

Yaşayanlarla beraber bulunan ervâhı.”

Yahya Kemal’in çok müstesna vurguları vardır. Kendisinin “Ezan-ı Muhammedî” şiiri vardır. Gerçekten bir gün ezan unutulsa o şiiri okuyabilirsiniz, o kadar müstesna bir şiirdir. Çok zor bir zamanda yazılmıştır. Kendisinin özellikle ezan, namaz ve Ramazan şiirleri, milletimizin hassasiyetlerine yoğun vurgu yapmaktadır. Son mısraya dönersek “Yaşayanlarla beraber bulunan ervahı” diyor. Yani camiler sadece yaşayanların var olduğu bir yer değildir. Ruhlarımız da atalarımız da oradadırlar ve bizi orada tevhide kavuştururlar.

Osmanlı Mimarisinin Sadeliği

Camiler, Peygamber Efendimizin zamanında namazın kılınıp çıkıldığı bir yer değildi. Cami bir istişare yeri idi, aynı zamanda düğünlerin yapıldığı, sosyal meselelerin konuşulduğu bir merkezdi. O vurgu kayboldu. Özellikle Tanzimat döneminde sonra camiler namazın kılınıp çıkıldığı bir yer olmaya başladı. Yahya Kemal bunu çok özel bir şekilde vurguluyor. Cami tevhide birliği sağlıyor; sen camiye kaldırırsan tevhid ortadan kalkar. Bu camiye Kanuni Sultan Süleyman yaptırdı. Kendisi isteseydi caminin bulunduğu yere kendisi için muhteşem bir saray yaptırabilirdi. Osmanlı’da saray yoktur. Saray görmek isteyenler Paris’e gitsin, Venedik’e gitsin, Roma’ya gitsin. Bizim Topkapı Sarayı onların yanında saray değildir. Yine Yahya Kemal’in ifadesiyle söyleyelim, bu Venedik’teki sarayları gördüm de bizim Topkapı Sarayı onun yanında ahır sayılır diyor. O kadar mütevazı bir yapıdır. Ama aynı dönemlerdeki Buckingham Sarayı veya Versailles Sarayı’na bakarsanız saraylardaki ihtişamı görürsünüz. İşte Kanuni Sultan Süleyman kendisine saray yerine cami yaptırdı. İşte Yahya Kemal bunu çok güzel şekilde anlatıyor:

“Ordu-milletlerin en çok döğüşen, en sarıp

Adamış sevdiği Allah’ına bir böyle yapı.

En güzel mâbedi olsun diye en son dînin
Budur öz şekli hayâl ettiği mîmârinin.”

Yahya Kemal burada şunu diyor: Arkadaş bir iş yapıyorsan bunu Allah'ın rızasına uygun yap! Eğer siz Allah için bir şey yaparsanız Allah o işte size sahip çıkar ve korur. Enerjimizi bu yönde harcayalım. Yahya Kemal'in ifadesiyle;

“Uhrevî bir kapı açmış buradan gökyüzüne,
Taa ki geçsin ezeli rahmete ruh orduları..
Bir neferdir, bu zafer mâbedinin mîmârî.”

Camilerin kapıları dünyevi ve uhrevi güçlere açıktır. Camiye sıradan bir bina gibi bakmamalıyız. Camiler Allah'a adanmış bir yapıdır. Yani biz gelmiş ve geçmiş camide buluşturuyoruz.

Şiire devam edersek, “Bir neferdir, bu zafer mâbedinin mîmârî”, diyor. Çok enteresan! Bu mabedi yapan kişi bir neferdir diyor. Bu vurgu önemlidir. Hem orduya hem oradaki askere hem de o camiye yapan ruha bir vurgu vardır. Şiirde en sihirli cümlelerden birisi de şudur: “Bir zaman hendeseden âbide zannettimdi”. Yahya Kemal bir zamanlar camileri mühendislik harikası veya matematiksel bir eser zannettimdi diyor. Cami bir mabet olmaktan, bir hendese olmaktan çok başka bir şeydir. Yahya Kemal bu şiirinde milleti oluşturan 4 unsurdan bahsediyor, daha önce ifade ettiğim gibi. Kendisi bu şiirde özellikle orduya vurgu yapar. Serhad çocuğu olmasının bunda payı olabilir. Yahya Kemal bahsettiğim şiirde Barbaros'u anlatıyor, orduların seferden gelişini anlatıyor. Kendisi orduyu şu dizelerle anlatıyor:

“Hem büyük yurdu kuran hem koruyan kudretimiz
Her zaman varlığımız, hem kanımız hem etimiz;
Vatanın hem yaşayan vârisi hem sâhibi o,
Görünür halka bu günlerde teselli gibi o,
Hem bu toprakta bugün, bizde kalan her yerde,
Hem de çoktan beri kaybettığımız yerlerde.”

Kendisinin orduya yaptığı vurgu çok önemlidir. Şöyle bir söz vardır şahsen çok önemserim. Her milletin bir ordusu vardır ama Türk ordusunun milleti vardır. Bizdeki asker-millet birlikteliğini gösteren bir sözdür. Şunu demek istiyor aslın-

da: Ordumuz bizim etimiz tırnağımızdır: millet ettir, ordu tırnaktır. Biz bunları birbirinden ayırmayız. Ayırırsan ne tırnak yaşayabilir ne de el yaşayabilir. Çünkü bizim ordumuz müstesna bir şekilde tarih boyunca Peygamberimizin adıyla anılan tek ordudur. Yahya Kemal'in asker unsurunu bu kadar vurgulamasının nedeni Türklerin ordusu olmadan ordunun da milleti olmadan yaşayamayacak olmasıdır. Ben buna şahsen çok önem veriyorum. Dolayısıyla eğer Türk milletini ortadan kaldırmak istiyorsan maneviyatını ve ordusunu elinden alarak amacına ulaşabilirsin. Yahya Kemal bu iki unsuru etle tırnak gibi birbirine bağlı olarak ifade etmiştir. Cami de işte bu unsurları bir araya getiren en önemli mekânlardan birisidir.

Cenap Şehabettin'in *Avrupa Mektupları* isimli kitabı var, bunu herkese özellikle tavsiye ediyorum. Avrupa ve Balkanları çok özel bir şekilde anlatır. Almanya'yı anlatırken Almanya'da insanlar her sabah üç yerden ülkeye dağılırlar: kışladan, kiliseden ve okuldan... Almanları bu üç şeyden kopardığınızda Almanlığından kopmuş olur diyor.

Mesela *Beyaz Zambaklar Ülkesinde* diye bir kitap vardır. Gregory Petrov, Beyaz Zambaklar Ülkesinde isimli kitapta Finlandiya'nın kalkınmasını anlatır. Kiliseye gidiyor, millete gidiyor ve orduya gidiyor. Yine bu üç unsur bir araya geliyor. Bir milletin kalkınması bu üçünün bir araya gelmesi ile mümkündür.

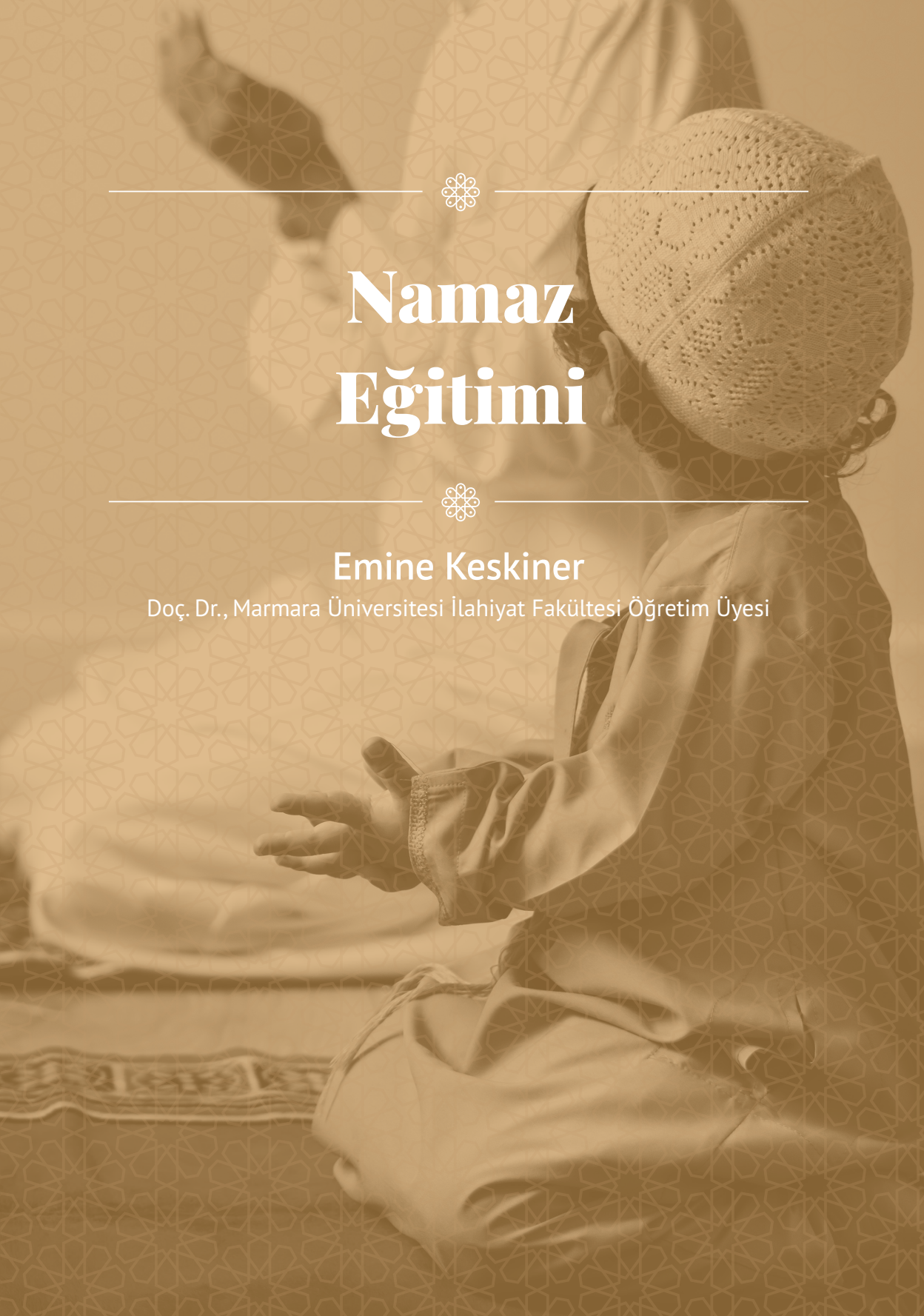
Tevhidi Mekân Olarak Camiler

Yahya Kemal'e bir gün nüfusumuz kaç diye sormuşlar. O da seksen milyon dediğinde itiraz gelince, hayır biz ölülerimizle yaşarız diyor. Bizi ölülerimizden koparırsanız yaşayamayız. Özellikle buna çok vurgu yapar, der ki; "Avrupalılar yaşatmak için heykel yaparlar, oysa biz türbe yaparız". O türbeyi bambaşka bir anlamda kullanmış. Dolayısıyla bu demektir ki, milletin dört unsurunun toplandığı yer neresi ise oraya çok dikkat etmemiz lazım. Yani mabetlere çok dikkat etmemiz lazım. Orada toplanıyorsak tevhidî varlığımız ancak orada sağlanabilir demektir bu. Tabii ki camiler ve bayramların bizi bu kadar bir araya getirmesi Yahya Kemal'in bu büyük vurgusunda şu anlama da geliyor; eğer milletin tevhidi sağlamış olduğu yerler camilerse, bayramlarsa bu unsurlara gözümüz gibi bakmamız lazım. Eğer bunları dağıtırsak milleti de dağıtmış oluruz diye düşünüyorum.

Bu şiir elbette çok merkezli okunabilir. Biz sadece bayram namazı özelinde şiiri okumaya çalıştık. Başka açıdan da okunabilir. Camilerimiz, bayramlarımız ve

bayram sabahlarımız bizim var oluşumuzu devam ettirebilmemiz için, dünyaya meydan okumamız için, kalkınmamız için ve de birlik ve beraberliğimiz için mukaddes ve müstesna yerlerdir. Buralara sahip çıkalım diyor Yahya Kemal bu büyük şiiri ile. Biz de bunu vurgulamaya çalışıyoruz. Yahya Kemal'in bu büyük rüyası inşallah bayram sabahlarında yeniden yaşanacak. Eğer kendimize, milletimize, yaşamamıza önem veriyorsak bayramlara, namazlara ve camilere önem verelim diyorum ve saygılar sunuyorum.

Namaz Eğitimi

Emine Keskiner

Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Herkese hayırlı günler dilerim.

Öncelikle hepimizin mübarek Ramazan ayını kutlayarak sözlerime başlamak istiyorum.

Bildiğiniz gibi bu ay ibadetler açısından oldukça zengin bir ay; zaten tüm gün ibadet halindeyiz. Ama bu akşamki konumuz yılın her günü, günde beş vakit kılmak durumunda olduğumuz “dinin direği” olan namaz olacak. Namaz söz konusu olduğunda görünen o ki ailelerimiz namazı gerçekten önemsiyor. Özellikle çocukları namaz kılmadığında veya kılip bıraktığında verdikleri tepkilerden bunu daha net anlıyoruz. Ailede Din Eğitimi Programı (ADEP) kapsamında YEKDER bünyesinde yapılan araştırmalarda da aslında namaz bir zorlanma alanı olarak karşımıza çıkıyor. Yani namaz eğitimi ve ibadet alışkanlığı kazandırmak aileler için bir zorlanma alanı olarak görülüyor. Bu bağlamda bu zorlanmanın üstesinden nasıl gelebiliriz, nasıl bir yol takip etmeliyiz, bu akşam sizlerle inşallah onun üzerine konuşacağız.

Öncelikle namazla ilgili zorlanmanın bir ölçüde doğal olduğunu kabul ederek işe başlamamız gerekiyor. Şimdi bizim din eğitiminde sıkça kullandığımız Hz. Lokman (as)’ın Lokman Suresi’nde yer alan oğluna öğütleri vardır. Oradaki öğütlerden birisi de “Yavrucuğum namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten nehy et, başına gelene sabret! Bunlar kararlılık isteyen, direnç isteyen işlerdendir” şeklindedir. Aynı şeyi Peygamberimize gelen “Ailene namazı emret, sen de namazında kararlı ol” emrinde de görüyoruz. Benzer şekilde Bakara Suresi’nin 45. ayetinde Cenab-ı Hak namazın huşu duyanlar dışındaki insanlara ağır geleceğinden bahsediyor. Bu, namaz kılınmaz, başarılamaz anlamına gelmiyor. Peygamberimizden bu yana birçok Müslüman günümüzde de namaz ibadetine devam ediyor. Ama maddi dünya bizi namazdan uzaklaştırıcı birtakım engeller önümüze çıkartmaya devam ediyor ve edecektir.

Aslında Müslümanın vaktinin namaza göre ayarlanması gerekirken bugün biz başka şeylere göre ayarlanmış zaman dilimlerine namazımızı sıkıştırmak gibi bir hal içindeyiz. Yani Müslüman vakti değil de başkaları tarafından planlanmış zaman akışı içinde yaşıyoruz. Burada daha fazla kararlılık ve daha fazla irade göstermek gerekiyor. İslâm’da yapılması gereken işe bireyin kendisinden başlaması emredilir. Yani Peygamberimize “namazı emret” denmekle beraber sonrasında bakıyoruz, “sen de namazında kararlı ol, ailene emret” deniliyor. Bunun devamında ise “sen de kararlı ol” ifadesini görmekteyiz. Yani işe öncelikle ken-

dimizden başlamanız gerekiyor. Ebeveyn isek çocuklarımıza, bulunduğumuz çevredeki insanlara gerçekten bu konuda örnek olmanın ön şartı bu husustur. Namaz kılan insanlar olarak tavır ve davranışlarımıza daha fazla dikkat etmemiz lazımdır.

Namaz kılan biri olarak özellikle namazlarımızı çocuklarımızın yanında kılmalıyız. Bazı ebeveynler namazın huzuru bozulmasını diye çocukları küçük yaşta namazlarını ayrı bir odada veya evin bir kenarında kılarlar. Tabii ki zaman zaman sessiz sakin bir ortamda namaz kılmak isteyebiliriz, böylesi durumlarda o odaya gitmemizde bir sakınca yok ama genel olarak namazımızın hayatın içinde olması lazım. Çocuklarımızın kıldığımız namazı görmesi ve gözlemlemesi gerekiyor. Bu arada da onların çocuk olduğunu aklımızdan çıkarmayıp bizimle yine oynamak şakalaşmak isteyebileceğini de göz önünde bulundurmak gerekiyor. Eğildiğimizde sırtımıza çıkıp önümüzden geçebilir, kafasını aşağıya eğip yüzümüze bakıp ne yaptığımızı anlamaya çalışabilir. Bu noktaya niye özellikle değindiğimi izah etmek isterim. Benim küçüklüğümde kendi annem de seccadesi konusunda çok hassastı. Yani seccadenin dokunulmazlığı vardı. Namaz esnasında o seccadeye, anneme dokunamazdık. Allah rahmet eylesin dokunduğumuzda sinirlenirdi. Ama bu anneme has bir özellik değildi. Yani o kuşaktaki büyüklerde olan bir tutumdur. Kültürel olarak namazın ta'dil-i erkânını bozuyor şeklindeki bir hassasiyetten dolayı o zamanın büyükleri böyle davranıyor, çocuğun ne hissedeceğini, namaz karşı olumsuz duygular besleyebileceğini pek hesaba katmıyorlardı. Oysa çocuğun ne algıladığı çok önemli, dikkat etmek lazım.

Küçüklüğünde bir takım olumsuz izlenimler edinen çocukların tümünün namazdan uzaklaşacağını söyleyemeyiz elbette. Ama bazı çocuklarda özellikle duygusal yönü ağır basan çocuklarda, bu tip karşılaşmalar ileride namaz kılmaması konusunda olumsuz bir duruma sebebiyet verebilir. Çünkü normalde kendisine güzel davranan anlayışlı bir annenin veya dedenin namaz kılma esnasında gösterdiği bu tip davranışları çocuk otomatik olarak namaza bağlayacaktır. Yani namaz kıldığı için böyle davranıyor noktasında bir bağ kurma ihtimali yüksektir. Ali Murat Daryal hocamız bunu oruç için söylerdi. "Eğer oruçluysen bağırp çağırıcaksanız yani terör estireceksiniz tabiri caizse, o orucu tutmayın, insanları oruçtan uzaklaştırmayın" derdi. Tabi bu uç bir örnek, orucu tutmamak değil de öfkemize ve nefsimize hâkim olmak durumundayız. İbadetleri yaparken bu hassasiyetin gözetilmesi gerekir.

Günümüzü namaza göre ayarlamak dedim ya, sabah namazı vaktinde gün doğmadan güneş doğduğu anda namazın vakti geçiyor. Biz sabah namazına kalkacak gibi yaşamalıyız. Yani kendimiz öyle yaşamalıyız ki erken kalkabilelim ve çocuklarımız da bizimle beraber evde hareketlilik başladığında erken kalkabilsinler. Burada zaman yönetimini namaza göre ayarlamak özellikle yatsı ve sabah namazlarında bunu yapabilmek bir anlamda da samimiyetimizi gösterir. Hele hele sabah namazı çoğunlukla insanların uykuda olduğu bir vakitte kılınır. Her ne kadar sabah ezanında “namaz uykudan hayırlıdır” ibaresi olsa dahi, kendi kendimize olduğumuz, riyânın bulaşma ihtimalinin az olduğu bir vakittir. Çünkü Cenab-ı Hakk’ın uyardığı üzere namazı gösteriş için de kılabilenler olabilir ama bu sabah ve yatsı namazlarında evimizde olduğumuz, kendi kendimize olduğumuz vakitler özellikle gösteriş ve riyâ imkânı pek olmayan vakitlerdir. Bunun için özel bir gayret sarf etmemiz gerekiyor.

Çocuklarımıza namaz eğitimini nasıl vermeliyiz konusuna geçmeden önce bu konuda internette yaptığım küçük bir araştırmadan bahsetmek isterim. “Peygamberimiz”, “çocuk”, “namaz” kelimelerini internetteki arama motoruna yazdığımızda karşımıza çıkan bir hadis-i şerif metni var. “Çocuklarınız 7 yaşına geldiğinde onlara namazı öğretiniz, 10 yaşına geldiğinde (bazı rivayetlere göre 13 yaşına geldiğinde) kılmazlarsa dövünüz.” Bu Enes Bin Malik’ten (r.a.) gelen bir rivayet olarak zikrediliyor. Ben bunu görünce gerçekten çok rahatsız oldum, şundan dolayı: Peygamber, çocuk, namaz ve dayak kelimeleri bir arada. Arama motorunda ilk gördüğümüz şey bu oluyor. İlahiyatta bir hoca olarak bu hadis-i şerifi bu şekliyle yani 10 yaşına geldiğinde dövünüz şekliyle bilmeyen öğrencimiz olmadığını görüyoruz. Tabi biz onlara böyle bir şeyin söz konusu olamayacağını izah ediyoruz. Hz. Peygamber hayatında bırakın çocuğu hiç kimseye şiddet uygulamamış. Savaş meydanı dışında hiçbir zaman şiddete başvurmeyen, rahmet Peygamberi olarak bilinen Peygamber (s.a.v) namaz gibi bir konuda çocukların dövülmesi yönünde bir uyarıda bulunabilir mi? Bu rivayet şifahi kültürde oldukça yaygın bir anlatıdır. İşin kötü yanı yazılı metinlerde de yer alıyor. Ama biz Peygamberimizin yaşamına bir bütün olarak bakmak durumundayız. Bütünlük içerisinde bunun yeri yok. Biliyoruz ki Enes Bin Malik (ra), Peygamberimizin yanında 10 yaşından itibaren bulunuyor. Yaramazlık yaptığında dahi Peygamberimizin azarladığına şahit olmuyoruz. Bu rivayete dair İlahiyat Fakültesindeki Hadis hocalarımız da yaptığı çalışmalarda burada kullanılan kelimenin dövmek anlamına gelmediğini belirtiyorlar. Bazıları bu rivayeti böyle anlamayı benimsemiş olabilir ama bu biraz kültürel bir şey. Bizim namaz eğitiminde bunu düşünmemiz lazım ve bu noktada hadisçilerimizin de söylediği gibi burada esas

olan mükellefiyettir. Namazı bir şekilde daha sıkı takip edin yani onun sorumlu ve yükümlü olduğunu bilin. Hele ki “13 yaşına geldiğinde” rivayetini dikkate alırsak bildiğimiz üzere ön ergenlik, ergenlik gibi dönemlerde de şiddetin geri tepeceğini görmemiz lazım. Burada kaş yapayım derken göz çıkarma tehlikemiz var. Ben özellikle bunun altını çizmek istiyorum.

YEKDER bünyesinde yaptığımız Ailede Din Eğitimi seminerlerimizde sıkça karşılaştığımız, hangi konuda seminer verirsek verelim katılımcılarımız “çocuğum mükellef olduğu halde namazını kılmıyor; bir zamanlar kılıyordu, ilkokul çağında kılıyordu şimdi kılmıyor, ne yapabiliriz?” gibi sorular yöneltiliyorlar.. Orada onlara söylediğimiz bir şey var. Bakın 7 yaşına geldiğinde namazı öğretin, 10 yaşına geldiğinde veya 13 yaşına geldiğinde namaz kılması konusunu daha sıkı takip edin. Yani bir şekilde namazı kılmasındaki gayretinizi çoğaltın. Şimdi bu noktada biz acaba 7-13 yaşları arasında ne yaptık, önce buna bakmamız gerekiyor. Ama buna bakarken de bir şeyi unutuyoruz. Yine gözlemlerime dayanarak konuşacağım; bireysel farklılıkları çok unutuyoruz. Yani “filancanın çocuğu bak namazı öğrendi, günde beş vakit kılıyor” vesaire şeklindeki her türlü kıyaslama son derece yanlıştır ve kesinlikle onaylamıyoruz. İbadetlerle ilgili olsun ders çalışma, başarı hangi konuda olursa olsun tavsiye etmiyoruz kıyaslamayı.

Burada özellikle ifade etmek istediğim birkaç husus var. Mesela bazı din eğitimcilerinin önerisi eğitimde tedriciliğin veya peyderpeyliğin esas olduğudur. Dolayısıyla siz çocuğunuza bir vakit namazı kılabilecek kadar süre, dua öğretin ardından çocuğu bir vakitle başlatın. Bu namaz, kısa olan akşam namazı olabilir ve sonrasında çocuk tabii namaz kılmak istiyorsa engel olmayın. Yani gelip “baba ya da anne ben ikindiye de kılacağım, öğleyi de kılacağım, ben de kılmak istiyorum” derse destekleyin. Çocuk namaz konusunda böyle bir taleple bize gelebilir. Bu talebi geri çevirmeyelim. Ama baktınız farzı kıldı, sünnetine gelince dedi ki “Ya ben kılmasam olur mu?”, “olur” diyebilmeliyiz. Çünkü mükellef değil, yani bu çocuğun dinen sorumluluk çağında olmadığını görmemiz gerekiyor. Ama bazıları şöyle bir şey söylüyor; Hz. Peygamber’in uygulamasında böyle bir şey yoktu. Evet böyle bir rivayete sahip değiliz yani böyle bir rivayet elimizde yok ama mükellef olmayan bir çocuğun günde 1-2 vakit kılmasına engel teşkil edecek -böyle yapmayın- şeklinde de bir rivayet yok. Bunu da göz önünde bulundurmamız gerekiyor. Ama bazı çocuklar da elbette ki kılabilir. Burada bireysel farklılık dediğim husus ortaya çıkıyor. Yani sureyi veya duaları yedi yaşında öğretirsiniz ama namaz kılma konusunda isteksiz davranabilir, “Sonra kılacağım” diyebilir. O isteksizliğini kırmak için de “Hadi cemaatle kılalım babamız bize bir

imam olsun, birlikte bir namaz kılalım”, şeklinde teşvik edebiliriz. “Sonrasında hep beraber ailemizin huzuru, mutluluğu için dua edelim. Ülkemizin ve dünyamızın selameti için daha ne yapılabilir noktasında düşünelim” gibi şeylerle çocuğumuza yaklaşabiliriz.

Geçtiğimizde günlerde toplumumuzdaki tanınmış hocalardan birinin “Çocuğu önce taharet ve abdeste alıştıran” yani önce temizliği öğretin. Namaz kılmasa bile abdest alsın. “Çocuklar aslında namazdan çok abdest almaya üşeniyorlar.” şeklinde bir konuşmasını dinledim. Sonrasında düşündüm ki; Bu durum yetişkinler için de geçerlidir, bazı yetişkinler için diyeyim hepsi için olmasa bile. Çünkü huşu seviyesi kolay bir seviye değil. Biz genelde farkındaysanız ya Kur’an okutacağımız zaman ya da namaz kılmasını istediğimizde çocuğumuzdan abdest almasını istiyoruz. Hâlbuki bunlar olmadan da biz çocuğumuza abdest almayı, “Hadi gel bir abdest alalım, negatif enerjimizi boşaltalım” gibi şeyler söyleyerek önerebiliriz. Ben de bunu açıkçası önemli buldum, yani bu öneriyi sağlıklı buluyorum. Burada da bir tedricilik söz konusu. Şu anda elbette pandemiden dolayı hareketlerimiz kısıtlı. Ama pandemi birgün bitecek inşallah, o zaman çocuklarımızla birlikte yeniden vakit namazlarına ve teravih namazlarına gidelim. Camiye çocuğumuzla gidip birlikte namaz kılmak namazı, camiye sevdirmek açısından çok önemli. Örneğin benim için küçüklüğümde babamla Selami Ali Camiine gitmiş olmak unutamadığım güzel hatıralarım arasında ilk sıralardadır.

Bir de sabah namazına kaldırma konusu var. Tabii Müslüman vaktine riayet etmeyince sabah namazına kalkmak zorlaştı. Bence öncelikle zaman düzenlemesini yapmamız gerekiyor. Hz. Peygamber, Hz. Fatıma evlendikten sonra bile sabah namazına giderken onların hanelerinin önünden geçerken bir rivayete göre “Hayya ale’s-salah” diyerek “haydi namaza” şeklinde namaza kaldırmaya çalışıyor. Yani yüksek sesle bunu söyleyip “namazınızı kılın!” uyarısında bulunuyor. Tabii zaman zaman, yani bir kılamama halinden vesaire bahsediyoruz. Aslında çocuk uykusunu almışsa ki bazı çocuklar erken kalkmayı da seviyorlar, bu mesele her zaman çocuk için bir zorluk olarak algılanmamalı. Bazı çocuklar anne babasını uyandırıyor erken kalkıp. Ama uyanmadı diyelim, onları gidip Ömer Seyfettin’in çocukluk anılarında anlattığı ilk namazında annesinin işte kaşının üstünden öperek kaldırması, suyun ısisının ona göre ayarlanmış olması vesaire yani bir şölen, sevgi ve muhabbet kaldırıp abdest aldırmaya çalışmalıyız. Öbür türlü bağır çağır şekilde namaza kaldırmaya çalışırsak ki hiçbirimiz uykumuzdan bağırarak, itilip kakılarak uyandırılmaktan hoşlanmayız. Bu namaz için olduğunda çok daha kötüdür. Yani “Ben Allah rızası için bunu yapıyorum”

gibi düşüncelerle bazen mantığımız ve vicdanımız bizi kandırabiliyor. Bunu da şundan sebep söylüyorum: İnşallah yakın zamanda yine YEKDER bünyesinde gerçekleştirdiğimiz yeni çıkacak olan bir aile araştırmamız var. İman, ibadet ve ahlak eğitiminde nelere dikkat ediyorlar, nasıl bir yol izliyorları anlamak amacıyla gerçekleştirdiğimiz bu araştırmamızda karşımıza çıkan bir veri var. Bu araştırmada namazla ilgili sözel telkin boyutunda velilerimize sorduğumuz sorulara cevap olarak, “Namazını kılmadığında kızarım”, “Namazını kılmazsan başına kötü şeyler gelebilir gibi cümlelerle cehennem vs. ile çocuğumu korkuturum” gibi ifadeleri bazı ebeveynlerin kullanmaya devam ettiğini gördük. Yani bu aileler “evet kötü bir niyetle yapmıyor, namaza önem verdiği için böyle yapıyor” ama bu yol çocuklara namazı kıldırmak, çocukları namaza alıştırmak için doğru bir yol değildir. Evet kılabilir mi, kılabilir korkuyla. Ama doğru yol bu değil. Yani asıl olan onun gerçekten Allah’ın huzuruna isteyerek çıkmasını sağlamaktır. Korkuyla yapılmış şeyler sonrasında o dış denetim kalktığında bakıyorsunuz ki yapılmıyor. Bir anlamda çocuğu ikiyüzlülüğe dini tabirle münafıklığa alıştırmış oluyoruz.

Çocukların, kendilerine kötü davranmasalar bile kendi hayatında namaz kıldığı halde davranışlarına özen göstermeyen insanlarda, namazın o dönüştürücü gücünü görmedikleri için o insanlarla birlikte namaza karşı da tavır aldığını görüyoruz. Yani namazla olumsuz bir eşleştirme gerçekleşiyor zihinlerde. Bu noktada ayet çok açık aslında: “Muhakkak ki namaz insanı kötülükten alıkoyar” Bu husus, namaz kılan bir insanın unutmaması gereken bir durum olup kötülüklerden alıkoyma gerçeğini ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber, yine hem kuzeni hem damadı olan Hz. Ali’den gelen bir rivayette, namaza kalktığında “Allah’ım beni güzel ahlaka ulaştır, kötü ahlaktan da beni uzaklaştır” diyor. Bakın bu peygamber, öyle bir peygamber ki kendisinden Kur’an’da “Yüce bir ahlak üzeresin” diye bahsediliyor. Ve böyle bir peygamber namaza kalkarken “Beni güzel ahlaka ulaştır, kötü ahlaktan da beni uzak tut, uzaklaştır” şeklinde dua ediyor. Bizim de bu telkini sık sık yapmamız lazım kendimize. Aksi takdirde namazın bu olumlu sonuçları hayatımıza gelmezse, namaz hayatımızı dönüştürmezse, o zaman Gazzali’nin ifadesi ile bu, vücudun belli hareketleri yapmasından eğilip kalkmasından ibaret olur.

Son olarak şunu söylemek istiyorum; Yunus Emre'nin tabiriyle

“Bir kez gönül kırdı isen bu kıldığın namaz değil

Yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil”

Yani gönül kırmamaya dikkat edeceğiz. Ramazan ayındayız, buna biraz daha özen gösterelim. İnşallah Ramazandan sonra da Rabbim bu inceliği, bu düşünceyi hepimize devam ettirmeyi nasip eylesin. Tekrar herkese hayırlı Ramazanlar diliyorum, hepinizi Allah'a emanet ediyorum.

Yeryüzünün İlk Evi: Kabe

Erkan Aydın
Dr., İlahiyatçı-Yazar

Euzubillahimineşşetanirracim.

Bismillahirrahmanirrahim.

Hamden lillah ve salaten ve selamen ala Rasulillah.

Kıymetli izleyicilerimiz! Ramazan-ı şerifiniz mübarek olsun! Bugün size Beytullah'tan, Kâbe'den, yeryüzünde Allah için yapılan ilk evden, bunun bütün Müslümanlar için ifade ettiği anlamlardan bahsedeceğiz inşallah. Uzun zamandan beri bu pandemi dolayısı ile de oraya gidemiyoruz. Dolayısıyla hepimizin bir anlamda kalbi orada atıyor. Bu Ramazan da Beytullah ile biraz böyle uzaktan gönül bağı kuralım.

Kâbe'nin Yapılışı

Kur'an-ı Kerim'de, Kâbe'nin Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail tarafından eski temelleri üzerine yükseltildiğinden bahsedilir ama hadis-i şeriflere ve İslâm tarihi kaynaklarına baktığımız zaman aslında Hz. İbrahim'den bir öncesi olduğunu da görüyoruz. Kur'an-ı Kerim, Hz. İbrahim öncesinden açık olarak bahsetmiyor. Eski temelleri üzerine yükselttiklerinden bahsediyor. Kur'an-ı Kerim'de ise "insanlar için yeryüzünde yapılan ilk mabet" olarak bahsedilir. İlk mabet olduğuna göre, ilk insan da Hz. Âdem olduğuna göre, o zaman Hz. Âdem döneminde yapılmış olmasının Kur'an'da bir işareti olduğunu anlıyoruz. Zaten diğer İslâm tarihi kaynaklarımız da bunu doğruluyor.

İslâm, Hz. Muhammed ile mi Başlar?

Eksik bir anlayışımız var, biz İslâm'ın sadece Hz. Muhammed ile sınırlı, onunla gelen bir din olduğunu düşünüyoruz ki bu eksik bir tanımlamadır. İslâm, Hz. Âdem ile başlayan bütün peygamberler ile devam eden Hz. Muhammed ile kemâle eren bir dindir. Zaten Kur'an-ı Kerim'in Arafat'ta indirildiği rivayet edilen son ayetinde, Maide Suresi'nde Allah buyuruyor ki; "...bugün sizin dininizi kemale erdirdim, size olan nimetimi tamamladım..."¹² Kemâle eren bir şey olduğuna göre, Hz. Âdem ile başlayan, bütün peygamberler ile devam eden bir dinin adıdır İslâm. Bunun anlamı şudur: Hz. Âdem de bir Müslümandı, Hz. İbrahim de, Hz. Nuh da, Hz. Musa da Müslümandı.

12. Maide Suresi 3. Ayeti

Kevser Sûresi'ni bilirsiniz. Kevser Sûresi'nde Peygamberimize, Mekkeli müşriklerin bir karşı çıkışları ve onu alaya alışları var. Abdullah ve Kasım olan erkek çocukları vefat edince, diğer çocukları da kız olduğu için (henüz validesi Mariye olan, Medine'de doğan İbrahim Aleyhisselam doğmadığından) Efendimize, "Doğmamış, soyu kesildi" manasında ifadeler kullanıyorlar. Bunun üzerine onlara karşılık "İnne şânieke huve'l-ebter" yani "Asıl soyu kesik olan o sana böyle diyenlerdir", diyor ya Kevser Sûresi'nde. Burada aslında sadece maddi anlamda erkek çocukları vefat ettiği için soyu oradan devam etmeyecek olduğundan müşrikler bunu demiyorlar. Aynı zamanda, sen daha önce duymadığımız şeyler söylüyorsun, senin bu davan, bize söylediğin şeyler Mekke ile sınırlı, senden önce burada bizim kutsal saydığımız, değer verdiğimiz şeyler vardı. Sen şurada 40-50 senelik bir davanın temsilcisisin, anlamında da bunu söylüyorlar. "Sen türedisin" diyorlar, iddiaları bu. Buna karşılık Allah-u Teala Kur'an'da bütün peygamberleri sayarak diyor ki; sen köklü bir davanın son temsilcisi ve hatemu'l enbiyasın. Zaten Resulullah'ın (sav) miraçta Beytullah'tan değil de Kâbe'den Mescid-i Aksa'ya yürütölüp oradan semaya yükseltilmesinin de böyle tevhidi bir anlamı vardır aslında. Sen bütün peygamberlerin davasının kemalisin. İslâm'ı böyle tanımlamak ve düşünmek gerekir.

Hz. İbrahim'in Rehberliği

İslâm ilk insanla beraber var olmuş, her peygamber döneminde bütün düşmanlarına rağmen ayakta kalmıştır. Her dönem onu yok etmek isteyen insanlar çıkmış ama ne Firavun Musa'ya galip gelebilmiş ne Nuh kavmi Hz. Nuh'u sindirebilmiş ne de Nemrut tek başına bir ümmet olan Hz. İbrahim'e karşı başarılı olmuştur. Ne ateşler yakmış ne de sular bu davayı boğmuş. Dolayısıyla hak-batıl mücadelesi devam ediyor. Beytullah da zaten bunun bir sembolüdür. Hz. İbrahim'in hikâyesi ile Kâbe'nin hikâyesini özdeşleştirmek gerekir. Allah öyle yapalım diye Kâbe'de Mescid-i Haram'ın içerisinde Makam-ı İbrahim diye bildiğimiz Hz. İbrahim'in ayak izlerini saklamış ve bu ayak izi günümüze kadar taşınmıştır. Şu anda Mekke'ye, Medine'ye gidenler ya da televizyonda görenler söylediğimi daha net somutlaştırabilirler. Sarı bir kaplama içerisinde ayak izleri var. Allah, bu ayak izlerini Kur'an'da tescillemiş. Mesela pazarlamada bu uygulama vardır. Bir dükkana gidilmesini istiyorsanız yere adımlar koyarlar; step-by-step bunu takip edin sonra girin içeriye diye. Allah orada bir mesaj veriyor. Diyor ki; bu dini anlamak

istiyorsanız İbrahim'in ayak izini takip edin. Zaten namazda sallı-barik dualarında Rasulullah aleyhisselam ile beraber Hz. İbrahim'i zikrediyor ve dua ediyor oluşumuz da bu davanın köklerine bir işaret manasında bir şeydir. Hz. İbrahim, Nemrut'un ateşinden kurtulup önce Mısır sonra MÖ.1900'lü yıllarda Filistin'deki El-Halil şehrine hicret ettiğinde, oğlu Hz. İsmail'le beraber Hz. Cebrail önderliğinde gittiği zaman, Kur'an'dan öğrendiğimize göre şöyle dua ediyor: "Rabbim, zürriyetimi ot bitmez, ekin bitmez kurak bir yere yerleştir, senin Muharrem beytinin yanına." O zaman hiçbir yapı yok. Hiçbir yapının olmadığı zamanda oradan Allah'ın kutsal kıldığı yerden Harem diye söz ediyor olması, Hz. İbrahim'den çok önce de oranın Allah tarafından kutsal kılındığını bize işaret ediyor.

Kâbe'nin Hikmeti

Hem hadis hem de İslâm tarihi kaynaklarından öğreniyoruz ki; Kâbe ilk önce melekler tarafından yeryüzünde bir mabet tarzı inşa ediliyor. Sonra Hz. Âdem ve çocukları tarafından şu andaki Beytullah'ın olduğu yerde bir mabet yapılıyor, bu yeryüzünde yapılan ilk evdir. Peki bu niye dünyanın başka bir yerinde değil de orada, acaba bunun bir hikmeti var mı? Biliyorsunuz kıymetli arkadaşlar ibadetlerde illet olmaz, yani gerekçe olmaz, hikmetleri olur. Neden sorusunu hikmetine binaen soruyoruz. Sabah namazının farzı neden iki, akşam neden üç rekat mesele? Allah öyle istediği içindir, gerekçesi olmaz. Onları Allah emreder biz yaparız. Ama hikmetleri olur bunun üzerine konuşuruz. Aslında miraçla da ilgisi var bunun. Kur'an'da Beyt'ül-Mamur geçer. Yine hadislerden öğrendiğimiz Beyt'ül-Mamur; Resulullah'ın diliyle Kâbe'nin semadaki izdüşümüdür. Bu, nurdan bir Kâbe'dir ve her gün 70.000 melek onu tavaf eder. Kâbe'nin tam izdüşümünde manevi âlemde Hacerü'l-Esved de, Kâbe'den yeryüzüne indirilen bir nurun taşlaşmış halidir. Hacerü'l-Esved, yerdeki Kâbe ile semadaki Beytül-Mamuru birbirine bağlar. Dünya küre şeklinde olduğu için dünyanın herhangi bir yerinden kibleye döndüğümüzde açı gittikçe yukarı doğru gittiğinden yüzümüz ta semaya bakar. Onun için yerdeki Kâbe ile semadaki, manevi âlemdeki Beyt'ül-Mamur'un arasındaki mesafenin tamamı kibledir. Bu sebeple yüzümüz oraya da dönse biz aslında kibleye dönmüş oluyoruz.

Bir Şeyin Değeri Ona Atfedilen Değer Oranıdır!

Bizim için neden önemli bu? Şundan dolayı önemli burası; herhangi bir yerden bahsetmiyoruz. Bir şey ya bizatihi değerlidir ya da siz bir değer atfedersiniz. Mesela cebimizdeki para; bunun hiçbir değeri yok. Matbaada basılan pamuktan

üretilmiş bir kağıt sonuçta. Darphanede basılması bir şeyi değiştirmiyor. Devlet diyor ki ben bunu alışverişte bir değiş tokuş aracı olarak tanıyorum, bir değer affediyor. 10 lira, 20 lira, 200 lira, bunun kağıt olarak birbirinden çok da fazla bir değer farkı yok. Yani bir ebat farkı vardır sadece. Fakat kağıdın bir tanesi 100 lira, bir tanesi 200 lira, bir tanesi 100 dolar. Yani bugün belki 700-800 lira. Arkasındaki gücün ona atfettiği değerdir aslında. Kâbe, bizzat değerın kendisi olan, en değerli olan, ekber olan, her şeye kadir olan Allah'ın değer atfettiği bir şeydir. Bu nokta çok önemlidir. Çünkü Allah, Hz. İbrahim'e oraya gelip tavaf edenler, hacca gidenler, ibadet edenler için orayı temiz tutmasını emrederken kendine izafe eder ve şöyle buyurur: "Evimi temizle". Her şeyi söyleyebilirsin ama buranın "beyt" olduğu gerçeğini değiştiremezsiniz. Her şey Allah'a aittir. Ama buna rağmen bir mekânı daha özerk kılıp kendine izafe etmiştir. Kâinat da onundur, biz de onunuz. Ama Kâbe'yi "evim" diyerek kendisine izafe etmiştir. Niye değerlidir? Allah değerli kıldığı için değerlidir.

Kâbe, Herhangi Bir Millete Veya Devlete Ait Bir Yer Değildir!

Ecdadımız da bunu böyle algıladığı için Osmanlı döneminde güvenliği sağlamak için Ecyad Kalesi vardı. Ecdadımız kaleye asla Osmanlı sancağını takmadı. Niye? Beytullah'ın, Ümmet-i Muhammed'in ortak bir değeri olduğunu göstermesi için, bu bilinçle yaptı bunu. Kâbe, asla herhangi bir millete ait bir toprak parçası değildir. Onun için Allah'ın evini hac etmeye giden, oraya yönelen insanlara "Ya gidip Araplara para mı kazandırılıyorsunuz, Araplar için mi gidiyorsunuz, bu Arap sevdası nedir?", tarzı yaklaşımlar tevhide zarar verecek yaklaşımlardır. Allah bize işaret ettiği için, Allah bize değerli dediği için bizim için kıymetlidir.

Hacda şeytan taşlama uygulaması var. Şeytan taşlama dediğimiz şey, üç tane sembolün sembolik olarak taşlanmasıdır. Bu sembollere birçok anlamlar yüklenir. Bazen diyorum ki belki de böyle bizim sandığımız gibi derin bir anlamı yoktur. Allah yapın demiştir sadece. Kulluk böyle bir şeydir. Mesela abdestte abdest organlarını bir defa yıkamak farzdır, üçüncüyü yapmak sünnettir. Niye bir defa? Çünkü emre bir defa yapılarak itaat edilir. Kulluk böyle bir şeydir, sorgulamazsınız. Allah emreder, "işittik ve itaat ettik" dersiniz. Allah-kul ilişkisi böyle tanımlanır. Bizde kul-köle olmak diye bir söz vardır. Bu çok yanlış bir kullanımdır. Asla kul ve köle eşitlenemez. Köle; iradesine rağmen teslim alınandır. Kul ise iradesiyle teslim olandır. Kimse bizi alnımıza silah dayayarak namazda secdeye vordır-mıyor. Ama köle elleri ve ayakları bağlanarak çalıştırılıyor, serbest bırakırsanız kaçır giderler. Biz belki de masumiyetimizin, izzetimizin, itibarımızın bir nişa-

nesi olan alnımızı başkalarının ayaklarını koyduğu bir mesafeye indirerek maddi olarak belki de en alt mertebeye, manevi olarak ise en üst mertebeye yükseliriz. Secdede sultanlığımızı buluruz. Çünkü kul olmuşuzdur. Herhangi bir unvanı ile değil kul olarak zikredilmesi mertebelerin en üstünün kulluk mertebesi olduğunu gösterir. Kulluk, irade ile yapılan bir şeydir. Onun için Allah'ın insana verdiği en kıymetli şey hürriyettir, iradedir. Bunu korumak insanın toplumsal bağımsızlığının korunması ve bireysel hürriyetinin garantisi olduğu için vatan kavramı bizde bu kadar önemlidir. Yani bizim devlete ve vatana olan saygımız, kutsallaştırma-
mız onların bizim değerlerimizin bir hamisi olması sebebiyledir. Vatan dediğimiz şey nedir? Bir milletin var olmak için ödediği bedellerin toplamıdır aslında, yani sembolü böyle bir şeydir. Onun için biz irademizle yönelir, irademizle kul oluruz.

“Sana Yarın Ağır Bir Söz Bırakacağız, Onun İçin Gece İbadete Kalk!”

Şimdi Kâbe'nin, Ümmet-i Muhammed'in ortak bir değeri olduğundan bahsettik. Onun için orada kimin olduğu, kimin oranın hizmetkârı olduğu, kimin yönettiği bizim açımızdan önemli değildir. Bu konuda Müslüman insanların daha duyarlı davranması gerekir. Kâbe ve Medine İslâmiyet'in iki pınarıdır ve Mescidi Aksa ile üç pınarıdır. Dolayısıyla hangi milletin, hangi devletin sorumluluğu altında olursa olsun bunlar önemli değildir. Niye? Çünkü buralar Kur'an'ın 23 yıl boyunca nazil olduğu yerlerdir bizim için. Düşünseniz ya, dünyada Hz. Muhammed (a.s.)'in yaşadığı, Cebrail (a.s.)'in geldiği vahye şahit olmuş başka bir toprak parçası var mı? Aslında hacca veya umreye gittiğimizde biraz da bu yönüyle oraları gezmek gerekir; mesela bir ayetin indiği ortamda, ayetin indiği yerde tefekkür etmek gibi. Genelde Kâbe'ye giden insanlar orada daha çok nafile tavaf yapmayı tercih ederler. Evet, tavaf yapmak güzeldir ama Kâbe'de bir Kur'an okumanın hele de Arapça bilmiyorsa Türkçe anlamını okumanın, bir ayeti tefekkür etmenin ne kadar önemli olduğunu da düşünmeliyiz. Bir insan Kâbe'ye giderken şöyle bir hedef de koymalı: “teheccüde kalkacağım, Kâbe'de teheccüd ibadetini yerine getireceğim”. Rabbimiz, “Sana yarın ağır bir söz bırakacağız, onun için gece ibadete kalk!” diye Peygamber Efendimize diyor. Gece kalkıp bütün ümmet-i Muhammed'in sorumluluğunu üzerimizde hissederek ağır bir güne hazırlanmak için gece ben teheccüd kılmak üzere Kâbe'ye gidiyorum diyen bir bilince ulaştığımızda olay çok farklı bir yere de gidecektir. Yani ibadetleri sadece rakamsal bir düzeyde değil derinliğiyle yaşamak da önemlidir.

İbadetlerin Özünü Kavramak

Son olarak şunları söyleyeyim. İslâm şekil dini değildir, diye bir cümle vardır. Kıymetli izleyicilerimiz bu eksik bir cümledir. İslâm elbette şekil dinidir ama sadece şekil dini değildir. Çünkü şekiller, soyut manaları taşımak için vardır. Yani bir su bardağının önemi içindeki suyu taşıdığı anda ortaya çıkar. Bir su bardağı olsun ama içine hiç su koymayın, aksesuardan öteye geçmez, kavanoz olur sizin için. Çay bardağının içine çay koymazsanız o bardağın hiç anlamı olmaz. Kâbe bir semboldür aslında. Allah’a giden yolu gösteren bir işaret taşıdır. Siz eğer Kâbe’yi yolun sonu olarak algıyorsanız, o zaman oraya yapacağınız seyahat bir turizm faaliyeti olur. Aslında hac da umre de yolculuk da Kâbe’ye gitmek değil Kâbe’den Allah’a gitmektir. Kâbe’ye kadar gitmek turizm işi, Kâbe’den Allah’a gitmek ise ibadet ve kulluk işidir. Yolculuk orada bitmez, aksine oradan başlar. Onun için rükû da bir semboldür, secde de bir semboldür. Namazda elleri bağlarız. Elleri bağlamak, gönlü bağlamayı sembolize eder. Gönlümüzü bağlamadıktan sonra elleri göbekte bağlasak ne olur, Maliki gibi yukarıda bağlasak ne olur? Rükuda eğilmemizin de bir anlamı vardır. Allah’tan başkasının önünde eğilmeyeceğimizin sözünü veririz. Aynı şekilde mesela namaza başlarken Sübhaneke duasını okuruz. Biz anlamlarını çok bilmediğimiz için o zaman yaptığımız ibadetler şekli bir ibadete dönüyor. “Allah’ım! senin şanını, yüceliğini sana hamd ederek zikrederim! Adın kutsaldır ya Rab! Azametini yücedir ya Rabb! Senden başka ilah yoktur!” Şimdi ibadete böyle bir giriş yaptığınızda, “Yalnız sana kulluk ederim” dediğinizde muhatabınızın Allah olduğunu biliyorsanız eğer o zaman Kâbe de sizin için özel bir yer haline gelir.

Kâbe’nin Sembolik Anlamı

Niye önemlidir? Çünkü onu bir zaman tünelinin kapısı olarak görmek gerekir. Hedef değil orası. O bizi asıl varmak istediğimiz yere götürür. Allah, zamandan ve mekândan münezzehtir. Onu biz dünyada idrak edemeyiz ama Allah kulları için bir hediye paketi yapmıştır. Normalde Kâbe’nin örtüsü dokunur bir yerde. Gitseniz fabrikaya hiçbir anlam ifade etmez sizin için ama o Kâbe’nin üstüne örtüldüğü için sanki o soyut mananın bir örtüsüymüş gibi algılanır, bizde farklı bir anlam bulur. Kâbe’ye dokunduğunuzda sanki ona ait bir şeye dokunmuş gibi hissedersiniz. Bir kere Kâbe’nin içine girmek nasip oldu, Allah nasip etti. Kâbe’nin içine girerken sanki böyle havada uçuyordum. İçeri girdik, içeride dört bir tarafa ibadet ediliyor normalde yani dışarıya gibi dışarıda sadece Kâbe’ye yöneliyoruz Ama içeride her tarafa doğru kılabilirdiniz. İki rekat namaz kılmak için du-

racağım, ne okumalıyım diye düşündüm mesela. Kâbe'nin içinde böyle zaman büyük bir hızla geçti. Yani 6000 küsür ayetten birini okumalıyım diye. Kafirun Suresi sanki bana “beni oku” dedi. Kâbe'nin içi putlarla dolu olduğu anı düşündüm ve ilk rekatta Kafirun Suresi ikinci rekatta İhlas Suresi'ni okudum. Orada hissettim ki bunlar bir sembol ama bu semboller Allah'ın atfettiği değer ve nişaneler olduğu için bizim için başka bir anlam taşır. Onun için burayı asla dünyaya ait bir toprak parçası, mimarisi gibi düşünmemek gerekir. Peygamber Efendimiz onun içi putlarla dolu iken bile etrafında tavaf ederdi. Çünkü biz Kâbe'nin taşına, toprağına, örtüsüne değil, ona değer atfeden Allah'a yönelir, onu en yüce ve en büyük biliriz. O açıdan Kâbe, bizim imanımızın ve dinimizin çok önemli bir değer ve sembolüdür. Rabbim gitmek isteyen herkese nasip eylesin. Gidenlere tekrar, gidemeyenlere tekrar tekrar Rabbim gidip ibadet etmeyi nasip eylesin. Ramazanınız mübarek olsun.

İlk Kible: Mescid-i Aksa

Erkan Aydın
Dr., İlahiyatçı-Yazar

Bismillahirrahmanirrahim.

Kıymetli izleyicilerimiz bugünkü sohbetimizde İslâm'ın üç temel ana mescidinden bir tanesi olan Mescid-i Aksa'dan ve dolayısıyla Kudüs'ten bahsedeceğiz. Sanıldığı gibi Kudüs bir şehrin adı değildir, aslında mâbedin adıdır. Fakat mâbedin adı o kadar önemlidir ki şehir de mâbedin adıyla anılır olmuştur. Şehrin adı mâbede değil mâbedin adı şehre verilmiştir. Modern tarih bizim Mescid-i Aksa diye bildiğimiz oradaki mâbedin yapımını Hz. Süleyman'a (as) dayandırır. Milattan önce 1000 yıllarında Hz. Davud (as) temelini atar, ömrü vefa yetmez, 40-50 yıl hükümdarlık ve peygamberlik yapar. Sonra Hz. Süleyman (as) milattan önce 960'larda yedi yılda Süleyman mâbedini inşa eder ve modern tarih buradaki ilk mâbedi böyle işaretler. Ama biz Peygamber Efendimizin bir hadis-i şerifini görüyoruz. Ebu Zer el- Gifari soruyor: Ya Resulallah yeryüzünde yapılan ilk mabet neredir? Efendimiz diyor ki: "İlk olarak Kâbe sonra Mescid-i Aksa." "İkisi arasında ne kadar zaman geçti ya Resulallah?" diye sorduklarında, Efendimiz 40 sene geçtiğini belirtiyor. Bu hadis-i şeriften öğreniyoruz ki, Hz. Âdem, Kâbe'yi inşa ettiğinde aynı dönemde ya Hz. Âdem ya da çocukları Mescid-i Aksa'nın yerinde bir mabet inşa ettiler. Allah'ın atfettiği değer diyoruz ya, nasıl Beytullah'ın yerine Allah bir değer atfettiye Mescid-i Aksa'nın yerine de Allah bir değer affetti ve değerli kıldı orayı. Zaten daha sonra miracın Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya yürütülerek oradan Peygamber Efendimizin yükselmesi ile gerçekleşmesinden de oranın Allah tarafından verilmiş bir değer olduğunu görüyoruz.

Mescid-i Aksa Bizim Neyimiz Olur?

Peki bizim için ne ifade eder Mescid-i Aksa? Kudüs kırmızı çizgimizdir deriz, peki neden bizim için önemlidir? Resulullah Efendimiz şöyle buyuruyor; "Yeryüzünde üç mescide ibadet maksadıyla seyahat edilir." Kâbe'de bir namaz başka yerde kılınan aynı namazdan yüz bin derece daha faziletlidir. Mescid-i Nebevi'de bir namaz başka yerde kılınan bin namazdan daha hayırlı ve faziletlidir. Eyüp Sultan'da namaz kılmakla; İstanbul'da Süleymaniye, Sultan Ahmed ya da Ankara Kocatepe veya Erzurum Ulu Cami'de namaz kılmak arasında mekân itibariyle bir farkı yoktur ama sizin takvanız oradaki derecenizi ve namazın faziletini artırır. Mescid-i Aksa ile ilgili üç tane farklı rivayet vardır. Peygamber Efendimiz, Mescid-i Aksa'nın faziletine dair niye üç farklı yerde üç farklı derecelendirme yapmış olabilir? İlk akla gelen şu; acaba bu rivayetlerden hangisi daha doğru? Bence me-

sele böyle değil, farklı yaklaşalım. Bu ifadede mucizevi bir haber de var aslında. Mescid-i Aksa'nın belki de bugün yaşayacağı sıkıntılara işaret ediyor. Gün gelecek orada namaz kılmak beş yüz derece olacak. O kadar süre Müslümanların elinde ve güvenli olacak ama zaman gelecek bugünkü gibi on milyon Hristiyanın bir yılda ziyaret ettiği Kudüs'ü sadece elli bin Müslüman ziyaret edecek ve orada gidip bir namaz kılmak evdeki namazdan daha sevap olacak. Biraz konjonktürel ve zamansal olarak da değerlendirilebilir.

Mescid-i Aksa'nın Mekânsal Değeri

İslâm'ın ilk kiblesi Kâbe, Efendimiz 610 yılında Nur Dağı'nda ilk vahye muhatap olduktan sonra inşa edildi. Abdest ayeti Medine'de inmesine rağmen Cebrail Aleyhisselam'ın Peygamber Efendimize Kâbe'de abdesti öğrettiğini ve iki vakit namaz kıldığını biliyoruz. Daha sonra miraçta da beş vakit olarak namazlar devam etti. Peygamber Efendimiz Mekke'deki iki vakit namazda ya da miraçtan sonra beş vakit namazda Kâbe'yi önüne alır ama Kudüs'e doğru dönerdi. Gidenler bilirler, Hacer-ül Esved ile Rûkn-ü Yemani'nin ortasında durup Kâbe'yi önünüze alınca Kâbe'nin 6 numaralı kapısı Kudüs'e doğru bakar. Aynı zamanda Türkiye'ye doğrudur yani oradan Kâbe'ye yönelen birisi hem Kudüs'e hem de Türkiye'ye dönmüş olur. Peygamber Efendimiz uzun yıllar namazlarını böyle kılmıştır yani biz rivayetlerden bunu öğreniyoruz. Medine'ye hicret edildikten sonra aradan 16 ay geçene kadar kible Kudüs'tü. Kiblenin değişimi bu göçten 16 ay sonra, yine Peygamber Efendimizin öğle ve ikindi, ağırlıklı rivayet öğlen namazı esnasında oldu. Gidenler bilirler, Medine'de iki kibleli mescit vardır. Peygamberimiz namaz kılarken kible, Mescidi Aksa'dan Kâbe'ye çevrilir. Bu da ayetle sabittir zaten. "Özünü ve yönünü Mescid-i Haram'a dön!" Kâbe bizim için ne kadar önemli ise Mescid-i Aksa da mekân itibariyle bizim için o kadar önemlidir. Çünkü kiblemiz. Dinimizin yarısından vazgeçebilir miyiz, yarısını yok sayabilir miyiz? O zaman Mescid-i Aksa'yı da yok sayamayız. Mescid-i Aksa'ya kimin hâkim olduğu, onu kimin yönettiği bunlar tali' konulardır. Peygamber Efendimiz Miraç'a çıkarılmak üzere Mescid-i Aksa'ya götürüldüğünde Hadrian döneminin, Antik Yunan'ın putları vardı. Afrodit, Jüpiter vs. Bizans'ın hâkimiyeti altında ama Putperestti. Peygamber Efendimiz bütün peygamberlere o ortamda namaz kıldırdı ve oradan miraca yükseldi. Bize bir şey işaret edildi. Hz. İbrahim'in iki oğlu vardı: Hz. İsmail ve Hz. İshak. Hz. İsmail Mekke'de idi, onun soyundan Hz. Muhammed Aleyhisselam geldi. Peygamber Efendimiz peygamberlik mirasına mirasçı kılındı. Hz. İbrahim'in diğer oğlu İshak, onun oğlu Yakup, onun oğlu Yusuf... böyle peygamber silsilesi Hz. İsa'ya kadar devam etti. Peygamber Efendimizden önceki

son Peygamberimiz Hz. İsa Aleyhisselam Kudüs'te doğdu ve orada Allah katına yükseldi. Hz. İshak'la devam eden peygamberlik mirasına da miracın Kudüs'te gerçekleşmesi ile mirasçı kılındı ve bir mesaj verildi: "Hâtem-ül Enbiyâ" bütün peygamberlerin mirasçısıdır. Ey kitap ehli, Yahudi ve Hristiyanlar! Eğer siz de geçmişinize tabi olup peygamberlerinizin yolunu izleyecekseniz, o zaman son Peygamber Hz. Muhammed'e (sav) tabi olun!

Hz. Süleyman'ın Duaları

Bizim ilk kıblemiz, Peygamber Efendimizin ve sahabenin namazlarını kılmak için döndükleri yerdir. Neden bizim için faziletli? Hz. Süleyman'ın bir duasından bahsediyor Peygamber Efendimiz: "Allah rahmet eylesin, kardeşim Süleyman Mescid-i Aksa'yı inşa edince Allah'tan üç şey istedi, Allah ikisini bu dünyada verdi." Umuyorum üçüncüsünü verdiğini de kıyamette görürüz. Hz. Süleyman demiş ki bitirince: "Ya rabbi bana öyle bir güç ver ki benden başka hiçbir beşere nasip olmasın! Kur'an'da da bu anlatılır. Hz. Süleyman'a başka hiçbir beşere verilmiş maddi güç verilmiştir. Niye böyle bir şey istedi? Ben şöyle anlıyorum bunu; ben vefat edince insanlar beni görsün, bir de gücümle mukayese edip desinler ki -Süleyman'a kalmayan dünya kimseye kalmaz! Bu söz bizde vardır ama Kanuni Sultan Süleyman sanılır. O Süleyman başka Süleyman. Yani Süleyman peygambere kalmayan, o güce kalmayan bu dünya hiç kimseye kalmaz. İkincisi ise "bana öyle bir hüküm verme yeteneği ver ki ilahi muradına uygun düşsün!" Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın hükümranlığı, hüküm verme yeteneği Kur'an-ı Kerim'de anlatılır. Üçüncü duası ise "Ya rabbi her kim Mescid-i Aksa'ya gelir, burada namaz kılarırsa anasından doğduğu günkü gibi tertemiz olsun, ne derdi varsa deva bulsun, hastalığı varsa şifa olsun." Biz oraya Hz. Süleyman'ın da duasına ilhak olmak üzere gider ve orada namaz kılarız. Mescid-i Aksa, Resulullah Aleyhisselam'ın miracının konağıdır. Peygamberlere namaz kıldırıldığı yerdir.

Mescid-i Aksa İle Tarihi Bağlarımız

Dolayısıyla dini açıdan baktığımızda bizim evet bu sebeple Kudüs kırmızı çizgimizdir ama belirli tarihi bağlarımız da vardır. 400 sene ecdadımız o topraklara hizmet etmiştir. Oraya gittiğimiz zaman şu anda hâlâ Hürrem Sultan'ın yemek dağıttığı yemek listesini orada görürüz. Taşında, duvarında her yerde bir dili olsa, dile gelseler orada ecdadımızın yaptıklarını anlatırlar. Ama ecdadımızın -Allah rahmet eylesin- öyle bir bilinci var ki, mesela Süleymaniye, Selimiye camisini yaptığımız yıllarda isteselerdi Zeytin Dağı'na öyle bir cami yaparlardı ki

bugün bile gidince onu ziyaret ederdik ve Kudüs'e damgamızı vururduk. Fakat bu mabetlere olan hürmetimiz sebebiyle Kâbe'deki Ecyad Kalesi'ne sancağını asmayan, Kâbe'nin boyunu aşacak bina yapmayan ecdadımız, Kudüs'te de ne oranın nüfusunu değiştirmiş ne de Mescid-i Aksa'yı gölgede bırakacak bir yapıya imza atmıştır ve bir bölük asker ile orada barışı tesis etmişlerdir.

Hiz. Ömer'in emanetidir Kudüs. Hiz. Ömer, ömrü boyunca yalnızca Kudüs seferine önderlik etmiştir. Kudüs'ün hükümdarı, Hiz. Ömer'e meydan okuyunca Hiz. Ömer Kudüs'e fetih için geldi. Hiz. Ömer geldiğinde o Antik Yunan'ın putları arasında çöp yığını haline getirilmiş yerde namaz kılınacak bir yer yapmışlar. Kimler var kurmaylar arasında; Hiz. Ömer, Halit Bin Velid, Abdurrahman bin Avf, Muaviye bin Ebu Süfyan, Bilal Habeşi... Bunların kim olduğunu okuyucularımız bilirler. Dolayısıyla Mescid-i Aksa'ya ne kadar önem verdiklerini, sahabenin kalbinde onun nasıl yer tuttuğunu görüyoruz. Kudüs bu açıdan bizim için önemlidir, bizim için önemli olduğu kadar tabii Yahudi ve Hristiyanlar için de çok önemlidir. Beytü'l Makdis zaten Arapça "kutsal ev" demektir. Bunun bizdeki karşılığı Beytullah'tır. Niye Beytü'l Makdis? Çünkü Allah tarafından değer atfedilmiş bir yerdir. Doğal olarak Yahudiliğin de Hristiyanlığın da aslı tevhid peygamberleri olduğu için oraya değer atfetmelerinde anlaşılmayacak bir durum yoktur. Aslında Kâbe'nin de onlar için en az bizim için kıymetli olduğu kadar kıymetli olması gerekir. Bunun böyle olması gerekir. Çünkü zaten değerlidir. Hiz. İbrahim'in değer atfettiği Hiz. Davud'un, Hiz Süleyman'ın değer atfettiği yerin, inanıyorum diyen herkes için değerli olması gerekir. Sorun ne? Hiz. Ömer'den itibaren 1300-1400 yıldır hem Yahudilerin hem Hristiyanların özgürce inançlarını yaşamalarına imkân vermiş ve barış içerisinde onları bir arada tutmuş Müslümanlara karşılık 88 yıllık işgalini hatırlayalım. Selahattin Eyyubi 1087'de Kudüs'e yeniden girip fethettiği zaman Romen Diyojen hatırlayın ki "Bizimkileri kesecek misiniz, ne yapacaksınız?" diyor. "Yok yapmayacağız böyle bir şey, affedeceğiz" diyor Selahattin Eyyubi. Diyojen yanıt olarak "Ama bizimkiler keserek girmişlerdi, kan dökerek girmişlerdi". Buna karşılık Selahattin diyor ki "bu da bizim sizden farkımız!" Müslümanlar tarihin hiçbir döneminde bugün onları izleyen ve takip eden bizleri utandıracak hiçbir şey yapmamışlardır. Ama maalesef Hristiyan ve Yahudiler birbirlerinden şikayetçiler bu konuda. Endülüs'e gittiğiniz zaman engizisyonu bizzat Katoliklerin Katolik olmayanlara zulmünü konuşursunuz. Dünyada ne Hristiyanlar ne de Yahudiler, Kudüs'te tarihin herhangi bir döneminde Müslümanların onlara yaptığı bir zulümden bahsedemezler. Bu bizim yüz akımızdır. Ama diğerleri için aynı şeyi söyleyemeyiz.

Burada ben bir detay de vereyim sizlere. Haçlılar, Kudüs'e 15 Temmuz 1099'da girmiştir. Altını çiziyorum sadece ve bu bilimsel bilgidir. Buna karşılık Selahattin Eyyubi'ye de Rabbimiz 2 Ekim Cuma günü bir Miraç Kandili'nin gündüzünde Kudüs'e girmeyi nasip etmiştir. Gündüz cuma namazını kılmışlar, akşamı da Miraç kandilidir.

Kudüs'ü görmeyen güzel bir şehri gördüm demesin, derler. "Kudüs sendromu" diye bir şey vardır. Eğer bir kere gittiyseniz hep oradan bahsedersiniz. Nuri Pakdil'e -Allah rahmet eylesin- Kudüs şairi denmesinin de sebebi budur.

20 yıldır Kudüs'e gider gelirim. Pandemiden dolayı Kudüs'e gidişler azalsa da bu sene oraları ziyaret etmek nasip oldu. Tabii bir seneden fazla gidemeyip de ilk defa giderken ezan sesi ile girdik haremın içerisine, aklıma Arif Nihat Asya'nın şu dizeleri geldi:

"Biz, kısık sesleriz...

Minareleri, sen, ezansız bırakma Allah'ım!

Ya çağır şurada bal yapanlarını,

Ya kovansız bırakma Allah'ım!"

Bu şiiri kendimizi tanımlarken aciz kaldığımızda hep söyleriz. Aslında bizim çağımızı ve dönemimizi fazla yansıtmadığını düşünürüm. Derim ki ya bu şiiri okurken bile aslında ne kadar da kibirliyiz. Niye? Kendimizi o kadar vazgeçilmez görüyoruz ki! "Biz kısık sesleriz, sen minareleri ezansız bırakma. Camiyi cemaatsiz bırakma" yani kıymetli olan biziz dolayısıyla cami cemaatsiz, minare ezansız kaldığı için ona üzülmüyoruz. Diyoruz ki "Allah'ım hani biz dolduramadık sen doldur. Dedim ki sen kimsin ya! Bak sen bir senedir gelmedin ama Mescid-i Aksa yerinde duruyor. Derhal secdeye kapandım ve şiiri değiştirdim, duayı da değiştirdim. -Ya Rabbi biz hiçbir şeyiz, ne olur bizi Mescid-i Aksasız bırakma! Bir an düşündüm. Kâbesiz bir Müslüman, Kâbesiz bir Müslüman, cumasız bir Müslüman, camisiz bir Müslüman, teravihsiz bir ramazan! Kılın da göreyim hadi şimdi, kılalım da görelim. Dedim Allah'ım ya biz duamızda bile ne kadar kibirliyiz, bağışla bizi ya rabbi!

İnsan Ne İle Yaşar?

Burası 88 yıl haçlıların elinde kalmış, ne değişmiş burada? Putlar doluyken bile Peygamberimiz miraca çıkmış burada. Allah'ın değer affettiği bir şeyi insanlar değersiz kılamaz ki! En fazla binasını yıkar, etrafını işgal eder ama mülküne sa-

hip olamaz! Kâbe'ye ihtiyacı olan biziz. Kâbe yoksa değersiz olan ümmettir. Eğer biz Kâbe'ye gereken değeri vermezsek İslâm ümmeti kalpsiz kalır. Biz eğer Mescid-i Aksa'ya ve Kudüs'e gerektiği hürmeti göstermezsek, o bilinci taşıyamazsak kaybeden biz oluruz. Yoksa Kudüs, Allah'ın nazarında manevi aleminde bütün değeri ile yaşar. Bizim Kur'an'a ihtiyacımız var. İnsan ne ile yaşar? İnsan, Allah ile yaşar, kutsalı ile yaşar. Allahsız yaşayamaz insan. Onun için Mescid-i Aksa'sız bir ümmetten söz edemeyiz. Kâbesiz bir ümmetten söz edemeyiz, Kur'an'sız bir ümmetten, ezansız bir ümmetten söz edemediğimiz gibi... Onun için bizim bunlara ihtiyacımız var. Bize hayat verecek şeyler bunlardır. Kudüs'ün bize ihtiyacı yok, bizim Kudüs'e ihtiyacımız var, bizim Mescid-i Aksa'ya ihtiyacımız var. İnşallah bu Ramazan vesilesiyle bir kez daha bunları gündemimize alırız. İnşallah Kudüs'te namaz kılacağımız günlerde buluşmak umuduyla diyelim.

Önde Olmak: İmamet

Halit Bekiroğlu
Eğitimci-Yazar

Değerli arkadaşlar bugün size YEKDER'in "Ramazan Konuşmaları: Namaz" üst başlığında İmamet konusunu anlatmaya çalışacağım. Öncelikle böyle bir organizasyon için YEKDER başkanımıza, yönetimine ve bütün emeği geçen arkadaşlara çok teşekkür ediyorum.

Ramazan ayı gibi bizim için bütün bir yılın adeta özeti olan ve en verimli, en kıymetli olması gereken ayda namaz vurgusunu yapmak, ibadetlere vurgu yapmak ve namazı bütün boyutlarıyla ele almak bence çok kıymetli. Bendeniz bu hasbihalde size "İmamet" kısmını anlatmaya çalışacağım.

İmamet Nedir?

İmamet kavramı, Arapçada "emame" kökünden gelen bir kavramdır. Bugün Türkçede bizim imamlık olarak kullandığımız ifade ve görev kelimeleri yine bu kelimeden türemiş olup önde olmak, önderlik yapmak, öncülük yapmak gibi anlamlara gelmektedir. Bendeniz biraz da bu boyutlarına değinmek istiyorum. Elbette namazdaki imamlığı hepimiz biliyoruz. Aslında namazda "imam" olmak için dahi asgari şartlar var; hem yeterlilik şartları var hem de tercih şartları var. Yeterlilik şartları asgari düzeyde en azından abdestli olmak, temiz olmak, maddi ve manevi açıdan temiz olmaktır. Ama tercih olarak da imamlık liyakat sahibi olmayı gerektirir. Yani birçok arkadaş içerisinde kimin öne geçeceği, kimin imamlık yapacağını ara ara böyle meclislerde yaşarız, görürüz. O zaman hemen bakılır, işte kim hafızsa o öne geçsin, kimin kılık kıyafeti daha temiz düzgünse o öne geçsin deriz. Hatta kimin abdesti daha yeniyse o öne geçsin gibi farklı kriterler uygulanır. Konumuz bu olmadığı için onun çok detayına girmiyorum ama namazdaki imamlık gibi hayattaki öncülük ve önderlikte de asgari şartlar ve tercih şartları söz konusudur.

İmamet Kavramından Ne Anlamalıyız?

Bendeniz Önder İmam Hatipliler Derneği isimli derneğin başkanlığını yaptım bir dönem. Önder kelimesi de İmam Hatipler ile ilgili bir dernek olduğu için aslında imam kelimesinin karşılığı olarak dernek isminde kullanılmış. İstanbul İmam Hatip mezunlarının kurduğu bir dernek iken zamanla imam kelimesinin

karşılığı olarak “önder” kelimesi tercih edilmiş ki bizim Türkçede çok sık kullandığımız önderlik, öncülük dediğimiz kelime-kavram aslında imamlığın tam olarak karşılığıdır. Biz bu konuşmada imamet dediğimizde, imamlık dediğimizde, önderlik ve öncülük tarafını daha çok vurgulamaya çalışacağız. Şahsen bunu hayatında çok önemsemeye çalışmış bir kardeşinizim. Ve öncülük yapmanın hayatımızda çok önemli bir yeri olduğunu düşünüyorum.

Bu aynı zamanda fedakarlığın işareti, sorumluluk duygusunun işareti ve aynı zamanda olup bitenlere karşı duyarsız olmamanın işaretidir. Bazı insanlar önde giderler, önden yürürler. O yüzden deriz “güzel insanlar güzel atlara bindiler ve gittiler” diye. Güzel insanlar, öncü insanlar, önde yürüyen insanlar bunun hem riskini hem bedelini göze alan insanlardır. Aynı zamanda toplumu şekillendiren, iz bırakan insanlardır. Örneğin lider kabiliyetli ve önderlik yapan insanlara baktığınızda hem cesaretle hem de belli bir donanımla ortaya atıldıklarını görürsünüz. Yani bizim cahil cesareti dediğimiz şey değildir önderlik.

Bir yol mu açalım yoksa bir yol mu bulalım?

Önderlik namazdaki imamlıkta anlattığımız gibi belli bir yetkinliğe, asgari yetkinliğe kavuştuktan sonra, şartları elde ettikten sonra ekstradan kendine zihinsel olarak bir şeyler eklemektir. Hatta bedensel ve ruhsal olarak da kendine bir şeyler eklemekle ortaya çıkabilecek bir şeydir. Öncü şahsiyetlere baktığınızda onların bu sınırları zorladıklarını görürsünüz. Öncü kişiler olup bitenlere karşı sınırları zorlarlar, onu değiştirmeye ve dönüştürmeye çalışırlar, kötüyse engellemeye çalışırlar, iyiye daha iyi etmek için uğraşırlar. Ve bunu yaparken de kendi bulundukları şartlar ne olursa olsun o şartları zorlayarak yol almaya çalışırlar. Konfüçyüs’e veya Hannibal’e atfedilen bir sözdür; “ya bir yol bulunuz ya da bir yol açınız.” Lider insanlar, imam insanlar, önder insanlar, yolunu kaybetmiş insanlar için bir yol bulmaya çalışırlar. Bazen oluşturulan engelleri, o toz dumanı, sisi ve pusu aşarak yeni bir yol açarlar. Adeta o barikatları yararak, yıkarak yeni bir yol açarlar, insanlara öncülük yaparlar ve insanlar oradan akıp gitmeye başlarlar. Bu açıdan baktığımızda liderlik aynı zamanda çözüm üretme sanatıdır.

Önderliğin Farklı Biçimleri

İmamlık aynı zamanda insanların problemlerine, dertlerine çözüm üretme gayretidir. Bunlar farklı dertler olabilir; ekonomik, zihinsel, fikri problemler olabilir

veya yaşantılar ve günlük meselelerle ilgili problemler olabilir. İmamet barikatları aşarken her şeyi ile şartlarımızın ve imkânlarımızın mükemmel olmasını gerektirmez. Aksine zor şartlarda da o engeller açılır ve yeni yol bulunur. Buna bir örnek olarak genelde ben böyle sohbetlerimde Şeyh Ahmet Yasin'i örnek veririm. Aslında bedensel olarak felç olmasına ve Filistin gibi çok zor bir atmosferde yaşamasına rağmen ilmi açıdan öncülük yapıp profesörlük unvanını alarak üniversitede akademisyen olmuştur. O sandalyeye mahkûm haliyle hem Filistin mücadelesinin öncüsü olmuş hem de aile hayatından tutun da kendi kişisel yaşantısına, ibadetlerine kadar çok yönlü imamlık rolünü üstlenmiştir. Yani kendi sınırları ve engelleri olan bir insan aslında o engelleri zorlayarak aşmıştır. Öyle ki sandalyeye mahkûm bir insan en son İsrail füzeleri ile bir cami çıkışında sabah namazında üstelik bir ibadet sonrasında füzeyle şehit edilip engellenmeye çalışılmıştır. İmamlık bütün o sıkıntılara rağmen çözüm üretme sanatıdır.

Müslümanların İmamet Sorumluluğu

Kur'an-ı Kerim'de imamlık ile ilgili şahsen etkilendiğim bir ayet-i kerime var, onu hatırlatmak isterim. "Ey Rabbim bizi muttakilere imam kıl." Bu dua, Hz. Harun'un dilinden ifade edilir. Aslında bizim Müslümanlığımız ve insanlığımız imamet kavramı ile doğrudan ilişkilidir. Hatta insanoğlunun halife olarak seçilmesi, başka varlıklara verilmeyen yükün insanoğluna verilmesi insanoğlunun imamlığa, önderliğe, halifelik dediğimiz o temsilciliğe müsait olmasından kaynaklanıyor. Bu da en temelde Allah'ın bize bahşetmiş olduğu akletme ve düşünme kabiliyeti ile ilgilidir. Çünkü insanoğlu ancak düşündükçe yol bulabilir ve yol açabilir. İnsanoğlu ancak düşündükçe irade sahibi olabilir. Çünkü yol açmak, önden gitmek ve yol bulmak çok ciddi irade gerektiren bir husustur. Bunlar kolay şeyler değil, yani hazır önünüze gelmiyor. Hazır önümüze gelse bile siz onu daha da iyileştirebilmek için bu defa hamleler yapıyorsunuz. İşte burada insan olmaktan kaynaklı düşüncemiz, aklımız, tecrübemiz devreye giriyor.

Bu durum sürekli bizi tetikleyip, durmaksızın bir şeyler yapmamız gerektiğini bize hatırlatıyor. Hele bir de manevi bir sorumluluk hissediyorsanız ve hayatın sadece bu dünyadan ibaret olmadığını, o büyük yolculuğun bir parçası olarak ortalama 60-70 yıl yaşadığınızı hatırladığınızda ve yarın Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vereceğinizi düşündüğünüzde o zaman bulunduğunuz hali kabul etmeye başlıyorsunuz. Yeni bir şeyler yapma çabasına giriyorsunuz. Örneğin, sizden önce bu kurumda, kurumu belli bir noktaya kadar getirmiş olan arkadaşların

getirdiğinin üstüne bir şeyler koymaya çalışıyorsunuz. Örneğin Ramazan ayındayız, geçen Ramazan'da hatmimizi tamamlayamadıysak hatmi tamamlamaya çalışıyoruz. Bir hatim indirdiysek iki hatim yapmaya çalışıyoruz. İbadetlerimizi bir miktar eksik yaptıysak daha iyi yapma çabasına giriyoruz. Hani Peygamberimizin “iki günü eşit olan ziyadadır” buyurduğu gibi aslında öncülük yapan kişi aynı zamanda iki günü eşit olmamayı kabul etmiş oluyor. Mevcut her ne durum ise o durumu kabul etmemiş oluyor, onun ötesine geçmeye çalışıp üzerine bir şey eklemeye çalışıyor.

İmamet Yalnızca Camide Olmaz!

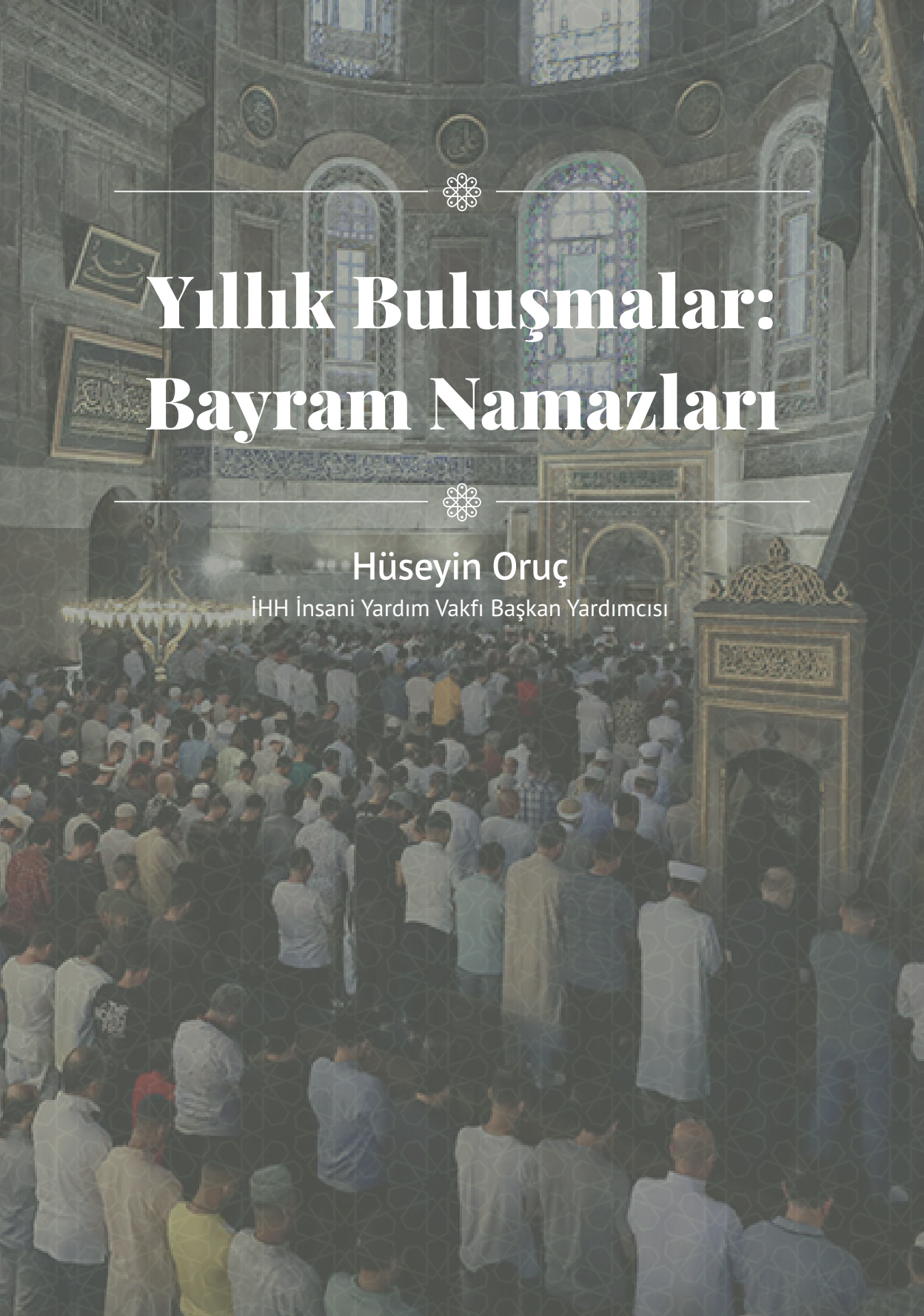
Bu yönüyle imamet hayatın bütün alanlarında uygulamamız gereken bir tutum, bir yaklaşım diye düşünüyorum. Örneğin bendeniz iş hayatındayım, iş hayatında da imamlığa ihtiyacımız var. Bulunduğunuz işi geliştirmek adına, bir adım daha ileriye götürmek adına, daha verimli hale getirmek adına, daha bereketli hale getirmek adına çaba göstermeniz gerekiyor. Bu da bir tür öncülük ve imamlıktır. Siyasette hizmet ediyorsanız siyasete bir şey katma, ülke adına daha iyi şeyler üretmek adına yaptığınız çalışmalar da bir tür imamettir, öncülüktür ve önderliktir. Bunun gibi sivil toplumda, akademide ve hayatın bütün alanlarında biz bir tür imamlık ve önderlik imtihanı ile karşı karşıyayız. Kaba kaçacak belki ama ya sıradan bir yaşam tarzını tercih edeceğiz, sürünün bir parçası olacağız ya da bu gidişi değiştirmeye dönük ya da bu gidiş iyiye daha iyi etmeye dönük, kötüye de engellemeye dönük çaba göstereceğiz. Bence bu yönüyle hepimiz bulduğumuz yerde imamlığa, önderliğe ve öncülüğe talip olmalıyız. Ailemizde arkadaş gruplarımızda bulduğumuz sosyal-siyasal ortamlarda öncülük ve önderlik yapmaya çalışmalıyız.

Necip Fazıl Kısakürek'in “kim var diye seslenilince sağına ve soluna bakmadan ‘ben varım!’ diyen bir gençlik istiyorum” dediği o gençliğe hitabesinde anlattığı ben varım deyip vazifeye ve sorumluluğa talip olmak güzel bir şey ama biz öncülük ve önderlik derken pozisyonlara talip olmayı kastetmiyoruz, en azından ben bunu kast etmiyorum. Yani “Benim hizmet edebilmem için ille de benim şu pozisyonda olmam lazım, ben en üst pozisyonlara gelirsem ancak hizmet edebilirim” gibi bir anlayışı da sıkıntılı buluyorum. Kanaatimce imamlık ya da önderlik bu değil ya da az önce okuduğumuz ayetteki “beni muttakilere imam kıl” duası muttakilerin başı, lideri, genel müdürü, patronu ben olayım duası değildir. Muttakilerle yol yürümek, onlara örneklik ortaya koymak, kendini yetiştirerek onların da gelişimine katkıda bulunmak şeklinde anlıyorum.

Sonuç Olarak

Özetle, değerli dostlar! Ramazan ayında olduğumuzdan dolayı Ramazanın bu bereketli günlerinde her birimizin birer öncü sorumluluğunda hareket etmesi gerektiğini düşünüyorum. Bulduğumuz her ortamda örnek davranışlarımızla, konuşmalarımızla yapıp ettiklerimiz ile birer imam olarak, birer öncü olarak, birer önder olarak hayatımıza devam etmeliyiz diye düşünüyorum. Bu duygularla tekrar YEKDER'e ve yöneticilerine, emeği geçenlere çok teşekkür ediyorum. Ramazan ayınızın bütün yönleriyle çok bereketli geçmesini Rabbimden niyaz ediyorum, hepinizi Allah'a emanet ediyorum.

Yıllık Buluşmalar: Bayram Namazları

Hüseyin Oruç

İHH İnsani Yardım Vakfı Başkan Yardımcısı

Selamünaleyküm.

Rabbim hepimize hayırlı bir Ramazan nasip etsin.

Ramazan deyince bayram da hemen akla geliyor. Bayram namazları hepimiz için çok ayrıcalıklıdır. Belki çocukluğumuzdan itibaren hep hayatımızda değerli olmuş. Çocuklukta hediye ile olmuş, bayramlık giysilerle olmuş, biraz daha büyüdüğümüzde arkadaşlarımızla olmuş. Benim açımdan biraz daha büyüyünce İHH ile dünyayla bayram etmek oldu. Bayram aslında aileleri bir araya getiriyor. Önce çekirdek aileyi bir araya getiriyor. Sabah kalkıyorsunuz ailenizle bayramlaşıyorsunuz. Namazı kılıyorsunuz, geliyorsunuz ve çok ayrıcalıklı bir kahvaltıda ailenizle beraber oluyorsunuz. Sonra akrabalar ve sonrasında dostlarınız geliyor. O bizim dar dünyamızdan bir çıkış oluyor.

Türkiye'nin Dünya Müslümanları ile İlişkilerinin Başlangıcı

Aslında bizim neslimiz yeniden dünya ile buluştuğumuz bir diriliş nesli. Bizim dışımızda Müslümanların da yaşadığını yeniden keşfettiğimiz bir devrin nesliyiz biz! Bosna ile ilk bu felaketleri yaşadık, Afganistan'ı tam yaşamadık. Türkiye de çok yaşamadı aslına bakarsanız. Hassasiyetleri çok olan bir nesil o dönemde Afganistan için çok uğraştı. Ama asıl bugünün gençliğinin yoğun olarak yaşadığı Bosna felaketi idi. Biz Bosna'da birliğin, beraberliğin, İslâm kardeşliğinin ne olduğunu keşfetmeye başladık. Yeniden dirilmeye başladık. Bayram namazlarını biraz daha geniş perspektiften anlamamız da aslında böyle olmuş oldu. Namaz, insanları zaten bir araya getiren bir şeydir. Aynı anda bütün dünyanın her noktasında Allah için namaz kılınıyor ve bu vesileyle insanlar Rabbine yöneliyor. Ve siz bunu değişik şeylerle de yapıyorsunuz ama bu hiç bitmeyen bir şeydir. Ümmet olma bilinci ve birlikte olma bilinci biraz da uluslararası yardımlarla daha yoğun yaşanmaya başladı. Tüm bu faaliyetler bizi küçük dünyamızdan bütün dünyaya, bütün ümmete açtı. Özellikle de Kurban Bayramı namazları bunun en güzel vesilesi olmuştur. Hayatımızda Ramazan Bayramları kendimize, Kurban bayramları da ümmete hediye oldu. Kurban Bayramlarında uzun yıllar hep dışarıda olduk. Dünyanın birçok yerinde birçok topluluğun içerisinde Müslümanlarla bayram etme imkânı bulduk. Bu çok değerliydi ve bu vesileyle çok önemli temeller atıldı.

Evden Irak Bayramlar

İşte önümüzde yine bir bayram daha var. Ama ailenizden çıkıyorsunuz ve çok uzak coğrafyalarda bir yere gidiyorsunuz. Daha önce birbirinizi hiç tanımadığınız insanlarla beraber ailenizleymiş gibi oturuyorsunuz. Onlarla tanışıyorsunuz, onlarla bayram namazı kılıyorsunuz. Dünyanın birçok noktasındaki Müslüman topluluklarda da bayram namazları bizimkinden biraz daha farklı oluyor. Bizde herkes genellikle kendi mahallesinde, kendi mescidinde daha çok da kendi tanıdığı insanlarla görüşme maksadıyla bayram namazını orada kılar. Hatta insanlar mümkün olduğunca kendi memleketlerine gitmeye çalışırlar ya da başka mahallede oturuyorsa kendi mahallesine gitmeye çalışırlar ki orada bayramı tanıdıklarıyla geçirsinler. Bir küçük grup vardır oralarda, belki büyük şehirlerde yaşayanlar biraz bunun istisnasıdır. Selatin camilerine gidenler olur çoluğunu çocuğunu alıp. Bunlar da çok fazla değildir. Ama asıl olan bayram namazını kendi mahallesinde küçük mescidinde kılmaktır. Gittiğimiz coğrafyalarda bu biraz daha farklı olur. Bizdeki gibi gün ışıır ışımaz bayram namazının kılındığı yer de çok fazla yoktur. Biz o konuda da biraz aceleciyiz. Hemen kılalım, hemen bayramlaşma merasimimiz başlasın deriz. Ama benim herhalde bugüne kadar sayısını hatırlamıyorum, gittiğim birçok ülke oldu, onlarca ülkede bayram namazı kılmışımdır. O bayram namazlarının hiçbirisi gün ışıyınca kılınmadı. Biraz vakit geçtikten sonra insanlar toparlandıktan sonra kılındı. Ve büyük kalabalıklarla kılındı. Milyona yakın kalabalığın toplandığı namazlar oldu. Birlikteliğin, bir arada olmanın sadece aile ile değil o civarda yaşayan Müslümanların tamamıyla bayram etmekle olmasını çok önemsedik, onlar da çok önemsediler.

Aile ile Bayramlaşmanın Kıymeti Üzerine

Burada ailenin içerisinde olmanın ayrı bir önemi var. Nesli yetiştirme açısından bu çok değerli, mutlaka olmamız gerekiyor. Onun için ben hep ikiye bölmüşüm. Ramazanda bir yere gitmedim, Kurbanda hep gittim. Ailenin yetişmesi, çocukların bunu görmesi çok değerli ve onun ayrı bir yeri vardır. Ama dünyaya açılmak, ümmet olmak ve büyük bir ailenin parçası olmak ve onlara da bunu hissettirmek açısından bu ikinci kısmı da çok değerli bulduk. Özellikle de işte salgının hâlâ içerisindeyiz. Geçen sene ne haldeydik bayram namazını kılamadık. “Evde bayram namazı kılınır mı” sorusu herhalde Google’da en çok aranan sorulardan birisiydi ve ben hayatımda ilk defa bir bayram namazını evde aileme kıldırıldım. Evin içerisinde bayram namazı kıldık. Hep şu aklıma geldi: Afrika’da yüzbinlerle kıldığımız bayram ve o bayramın şeref konusunuz. Yüz binlerce teni sizden farklı olan

insan var. O kadar insanın içerisinde birkaç tane de bu coğrafyadan gitmiş insan var. Onların arasındasınız. Böyle yukarıdan bir drone ile baksanız zaten hemen cımbızla seçilecek şekildesiniz, öyle bir bayram namazı kılıyorsunuz. O kalabalıkların içerisinde gelirsiniz salonunuzun içerisinde evdeki üç dört kişiyle bayram namazı kılıyorsunuz. O benim herhalde en çok heyecanlandığım namazlardan bir tanesiydi. Bu da ayrıcalıklı bir şey oldu Allah'a çok şükür. Geçen sene pandemiden dolayı evlerimizde kıldığımız namaz, belki de insanın -Allah çok yaşatmasın- hayatında bir kere yaşaması gereken bir bayram namazıydı.

Tevhidi Dilin Sembolü: Kurban Bayramları

Bunları çok yaşıyoruz, hepimiz yaşıyoruz ama biraz böyle sınırların dışına çıktığımızda bayram namazları ne anlama geliyor? Biz gittiğimizde ne görmüştük? Birçok memlekette bayram namazı kıldım. Hatta bazı memleketlerde birden fazla bayram namazı kılma imkânı bile buldum. Şimdi hâlâ çözemediğimiz problemlerden bir tanesidir. Maalesef dağınıklığımızı iyi gösteren şeylerden bir tanesidir. Biz bir diriliş nesliyiz aslında. Köklerini özleyen ama nasıl ona yaşayacağını da çok bilmeyen, yeni yeni emeklemeye başlayan bir neslin çocuklarıyız. Artık biraz daha ilerledik, dünyayı biraz daha tanıyoruz. Şimdi Türkiye bir başka zamanda bayram ediyor, başka bir zamanda diğer coğrafyada başka bir bayram ediliyor. Bunun böyle en çeşitliliğini ben Pakistan'da yaşadım. Biraz da nükte olsun. Türkiye'de bayram namazını kılıp uçağa bindim. Sabahın erken saatlerinde İslâmbad'a indik, dediler bayram namazı kılınıyor. Hemen havaalanının dışındaki camide çıktık bir bayram namazı daha kıldık. İki namaz kılıyorsunuz ama bir bayram ediyorsunuz. Sonra duyduk ki Afgan kamplarında yaşayanlar bir gün daha öncesinden bayram namazı kılmışlar. Bir coğrafyadasınız üç tane bayram namazı kılındığına şahit oluyorsunuz. Ama daha çok tadına varıyorsunuz. Demin dedim ya bayram bir aile, oraya gittiğiniz zaman o kalabalıklar sizi ailenin bir üyesi olarak kabul ediyorlar. Biz kendimizi çok şanslı hissediyoruz. Belki hayatımızda hiç gidemeyeceğimiz, göremeyeceğimiz, dokunamayacağımız kardeşlerimizi bulduğumuzu düşünüyoruz. Bir de hediye götürdüğümüzü düşünüyoruz ama her gittiğimizde de şunu bir kere daha fark ediyoruz. Hediye çok bir anlamı yok, götürdüğünüz kurban etinin, götürdüğünüz Ramazan paketlerinin çok bir anlamı yok. O zaten sizin üzerinize olan bir sorumluluk, yapmanız gereken bir şeydir. Karşınızdakini ilgilendiren tek şey ona geliyor olmanız! Bayramda nereye gider diye düşünüyor karşınızdaki insan, neye gider? En sevdiğine gider! Bayramda insan en çok değer verdiğine gider, onun kapısını çalar, onun duasını almaya

çalışır. İşte siz kalkıyorsunuz on bin kilometre uzakta en sevdiğinize gidiyorsunuz ve kendiniz adına da gitmiyorsunuz. Diyorsunuz ki Anadolu coğrafyasında yaşayan şu kadar milyon Müslüman adına ben senin yanına geldim. Diyorsunuz ki biz kardeşiz. O da diyor ki zaten kardeş olmasak gelmezdin ki! O sarılma, o bayram sonrasındaki bayramlaşma, işte bugün biraz daha fazla hissettiğimiz, biraz daha fazla yardım edebilme, yanlarında durabilme o coğrafyalarla etkileşimimizin ilk tohumları oldular. Biz 90'lı yılların hemen başında, bu çalışmalara ilk başladığımızda çok kimse gitmedi. Ben o kadar çok coğrafyaya ilk giden oldum ki! Birçok insan çok uzun süredir bizim coğrafyamızdan, Anadolu coğrafyasından kimsenin gelmediğini söyledi bize. O özlemle burası Anadolu coğrafyası, bir rüya memleketidir. Hâlâ ezilmiş, sıkıntı çekmiş, zulme uğrayan topluluklar için bir kurtuluş müjdesidir. Hâlâ Müslümanların merkezi burası, hilafetin merkezi burası, bir umutla bakılan yer! Ben Arakan'a ilk gidip böyle uzunca bir süre orman içerisinden yürüyerek Arakanlı kardeşlerimin yanına ulaştığımda o soruldu hemen ilk bana. İstanbul'dan geliyor olmak çok değerliydi. Bayramı İstanbul'dan alıyorsunuz, Ankara'dan alıyorsunuz, Konya'dan alıyorsunuz, götürüyorsunuz Moro'nun merkezine, 50 yıldır mücadele eden Müslüman oldukları için öldürülen çok büyük sıkıntılar içerisinde yaşayan insanların yanına! Dillerini bilmeseniz de konuşma kabiliyetleriniz olmasa da, genç bir çocuk da olsanız -o dönemler için söylüyorum-, namazın hemen arkasından namazın kılındığı mikrofonda uzatılanı oluyorsunuz. "Bir selam edin" diyorlar. Beklenen de tek şey var; biz bir vücudun parçalarıyız. Sizin bir yeriniz acıdığına bizimki de acıyor. Bizimki acıdığına da sizinki acıyor. Bunu çok iyi biliyoruz.

Şimdi dünya global bir köy olmuş. Herkes her tarafa ulaşıyor. Bunu pandemide biraz daha iyi anladık. O uçak haritalarına baktığınızda uçakların yoğunluğundan bazı bölgelerde kara parçaları görülmez olurdu şimdi bakıyorsunuz tek tek uçaklar var havada. Artık dünya biraz yavaşladı. O hızlı döndüğü zamanda aslında kardeşliğin de imkânları çok hızlı dönüyor idi. Çok hızlı o bölgelere ulaşma imkânınız oluyordu. İşte bayram namazları da bunun en güzel nişaneleri oldular. Aslında öyle hatıralara dalıp gitmek çok değerli oralaradaki bayramları kutlamak, bayramların nasıl kutlandığına bakmak çok değerli...

Böyle Afrika deyince Etiyopya'daki bayram namazlarından bir tanesi gözümün önüne geldi. Sabahın çok erken saatinde kalktık gittik, bir yerden sesler geliyor. Ben düşündüm ki bizdeki gibi böyle insanlar kalabalıklar şeklinde toplanmışlardır. Yani bizim daha sabah namazı kılmadığımız bir vakitti. Ama bir gürül-

tü geliyor büyük bir binadan. Gürültüye yaklaştığımızda baktım bir kilise orası. İnsanlar kilisede toplanmışlar. Sabahın erken bir saatinde programları var. Çok ilginçime gitti. Çünkü sabahın o kadar erken saatinde dünyanın hiçbir yerinde görmemiştim ben böyle bir programı. Sonra dedim ki nasıl bir araya gelebiliyorlar? Biz Müslümanlar bu kadar bir araya gelemiyoruz. Bunun böyle biraz burukluğunu hissettim. Dediler ki namazı kılalım, küçük bir mescitte sabah namazını kıldık. Yine bende böyle bir burukluk var, ne kadar azız diye hayıflanıyorum. Onlar orada kalabalıklarla programlarını yapıyorlar, ibadetlerini yapıyorlar.

Yola devam ettik, beraber olduğumuz kardeşimiz fırından birçok ekmek aldı. Ben sanıyorum bize alıyor sıcak ekmekleri. Sabah namazından çıktık, bu ekmekleri etraftakilere dağıttı, ne kadar büyük bir hediye! Çocuklar ne kadar çok sevindiler ona. Ama bende hâlâ burukluk devam ediyor. Sonra dedi ki bizde bayram namazı biraz geç kılınacak başta söylediği gibi. Yola devam ettik. Büyük bir açıklığa gelindi. Bayram namazını o gördüğüm “niye biz bu kadar kalabalık olamıyoruz” dediğimin belki onlarca, yüzlerce katı büyüklüğünde bir kalabalıkla Allah’a çok şükür bayram namazını kıldık. Oralarda bir de karşı duruş... Biz kendi memleketimizde neredeyse toplumun tamamının, tamamı olmasa bile çok büyük bir oranının bayram namazı kıldığı bir coğrafyada yaşıyor, değerini de onun için çok iyi anlamıyor olabiliriz ama Müslümanların diğer dinlere mensuplarla birlikte yaşadıkları yerlerde Müslüman olduğunun gösterildiği en güzel anlar bayram namazlarıdır. Biz buradayız, biz Etiyopya’nın ayrılmaz bir parçasıyız. Biz Moro’nun ayrılmaz bir parçasıyız! Bize Patani’de ne yaparsanız yapın, ne kadar katliamlar yaşanmış olursa olsun ama biz bayram namazlarında böyle dimdik bir araya geliriz, on binlerle hep beraber namazımızı kılarız. Biz geliriz hiç ummadığınız Kamboçya’da on binlerce insan sokaklara taşarak bayram namazını kılarız. Niye? Çünkü biz Müslümanız. İşte Allah bize bu duruşlarını, bu birlikteliklerini gösterdikleri noktalarda dünyanın her tarafında Müslümanlarla birlikte namaz kılmayı, bayram namazı kılmayı, onlara bir ailenin mensubu olduğumuzu hatırlatmayı nasip etti. Bu ne getirdi? Bu aslında o özlediğimiz ümmet şuurunu sadece kendi coğrafyamıza değil dünyanın her tarafındaki Müslümanlara getiren çok önemli noktalardan bir tanesi oldu. Bu bayram namazları yeniden ümmetin çekirdeğinin toplumunun toprağa konulduğu zamanlar oldular. Allah’a çok şükür bizler de ona şahitlik ettik. Şimdi dünyanın neresine giderseniz bu coğrafyadan, Türkiye’den olduğunuzu söylerseniz sizi severler, sizi kucaklar, size mutlaka buradan giden birilerinin kendilerinin yanında durduğunu ve kendilerine yardım ettiğini anlatırlar. İşte o günler, otuz yıl önce atılan o tohumlar, bugün dünyanın

her tarafında merhamet eli oldu. Dünyanın her tarafına giden kuruluşlarımız ve kardeşlerimiz oldu. Biz o günlerde birkaç kişi dünyaya dağılmaya çalışırken bugün bir bayram olduğunda uçaklardaki çoğu kardeşimiz gidip coğrafyanın birçok noktasındaki kardeşiyle bayram namazı kılıyor.

Şununla bitireyim, namaz hiç bitmeyen bir ibadettir. Benim en çok hoşuma giden lezzetini en çok aldığım şeylerden bir tanesi de şudur; Kurban Bayramı namazlarında coğrafyanın bir tarafında başlıyorsunuz bayram namazı kılmaya, Anadolu'dan götürdüğün selamları paylaşmaya, bayramın tamamında hiç bitmeden o dönümünde sürekli bir yerde bayram namazı kılınıyor. Moro'da kılıyorsunuz, Endonezya'ya geçiyorsunuz orada bayram namazı kılınıyor. Malezya'da kılınıyor, Pakistan'a geliyorsunuz, Afganistan'a geliyorsunuz. Oradan geliyorsunuz kendi memleketinizin her yerinde bayram namazları dakika dakika ekleniyor. O dakikaların birçoğunda gönüllü Müslümanlar sizin adınıza emanetlerinizi ve sıcaklıkları dünyanın her tarafına götürüyor. Coğrafya geçip Balkanlar'a çıkıyorsunuz. Balkanlar başka bir sıcaklık anlamına geliyor. Avrupa'da namaz kılıyorsunuz, Endülüs'te bayram namazı kılıyorsunuz. Oradan gidiyorsunuz Küba'da, İslâm'ın böyle çok az olduğu bir yerde bayram namazı kılıyorsunuz. Amerika kıtasına geçiyorsunuz yine mazlum olan, yalnız olan, bir elin parmakları kadar az olan insanın olduğu coğrafyalara gidiyorsunuz ve onlarla tanışıyorsunuz. Ve o kopmayan bağ, bayram namazları ile herkese bağlanmış oluyor.

Her bayram sevinçtir!

Rabbim hiçbirimizi namazdan ayırmasın. Bayramlarda bu coşkusundan hiç uzaklaştırmasın. Ben şuna da inanmıyorum; hangi şartlarda yaşarsanız yaşayın, savaşın içerisinde olsanız da Allah bayramları size sevincesiniz diye verdi. Her bayram sevinçtir, hangi ortamda olursak olalım o bir mutluluktur. Hangi ortamda olursak olalım o bir şükür vesilesidir. Allah bizi o güne ulaştırdı. O günde oruç tutmamıza bile müsaade etmedi. Niye? Çünkü mutlu olacağız, hep beraber olacağız. Bütün dünyadaki Müslümanları düşündüğümüz, ailemizi düşündüğümüz onlar için bir şeyler yapmaya çalıştığımız zirve bir nokta olarak göreceğiz bayramları. İnşallah bu bayramı da bu coşkuyla kutlayacağız. Bir tarafınızın buruk olması coşkuyu eksiltmiyor. İnşallah sevdiklerimizle beraber omuz omuza kıldığımız bir bayram namazı olsun. Bu sevinci de bütün dünyaya yaydığımız bir namaz olsun. Bayramınızı tekrar tebrik ediyorum. Ramazan ayından da inşallah affedilmiş olarak çıktığımızı umut ediyorum.

❁

Müslümanların Haftalık Buluşması: Cuma Namazı

❁

Kurra Hafız İbrahim Yıldırım

Sümbül Efendi Camii İmam Hatibi

Bismillahirrahmanirrahim.

Kıymetli dostlar nasip olursa inşallah bugün Ramazan-ı Şerif'in içerisinde bizi bir tutan, diri tutan bir konunun üzerinde tefekkür edeceğiz. Cuma namazını, iki rekat farzdan ibaret olup imamın hutbeye çıkmasıyla tamam olan bir eylemi beraber tefekkür etmek istiyorum. Bu konuşmamızda hayatımızda cuma namazının diğer beş vakit kıldığımız namazdan farkının ne olduğuyla ilgili iki konuyu size emanet etmek istiyorum.

Bilinçli Bir Müslüman Olmak İçin İki Yol: Neden ve Niçin

Bir ibadeti, yapacağımız bir eylemi hayatımızda içselleştirmek istiyorsak nedenini ve niçinini öğrendiğimiz takdirde içselleştirir, şuurlu ve bilinçli bir Müslüman olabiliriz. Neden ve niçin sorularının bilinçli ve şuurlu bir mümin olmanın önündeki en büyük anahtar olduğuna inanıyorum. Kâinatın efendisinin çevresinde onlarca ashab-ı kiram vardı. Hep sözlerine “Anam babam sana feda olsun ya Resulallah” diye başladılar. Ama hep “neden” diye soran da ashab-ı kiramdı. Bugün bir talebe hocasına bir şeyin nedenini sorduğu takdirde sanki o hocasını sorguluyormuş, söyleneni kabul etmiyormuş, dik başlı imiş gibi algılanıyor. Ashab-ı kiramın hayatında Peygamber Efendimiz bir şey açıkladığında “her kim” diyerek başlıyor hadis-i şeriflerin hepsinde. “Her kim bir insanın eksikliğini giderirse” demesiyle hadislerde bize teşvik edilen konu budur. Ashab-ı kiram, “Ya Resulallah peki neden bunu yapmalıyız, yaptığımızda kazancımız ne olacak?” sorusunun cevabını duymak ve bilmek istiyor. Neden? Çünkü insan bir şeyin getirisini öğrenmek istiyor. Mü'min, getirisi ve götürüsünün üzerinde tefekkür ettiği zaman o ibadette istikrar kazanır. Bugün özellikle gençliğimizin içerisinde bulunduğu sıkıntılı durumun en önemli nedeni; bir konunun nedenini ve niçinini içselleştirmemekten ve bunu aktaramamaktan kaynaklanıyor. Aktaramadığımızdan dolayı bugün gençlerimiz ibadetlerinde istikrar sıkıntısı yaşıyor. Mesela, on yaşındaki çocuk, babasına, çevresindeki insanlara hep sorular sorar. “Babacığım neden? Anneciğim bu neden?” Bir yerde sıkılırız, belki cevap vermek istemeyiz. Ama bu sorular aslında karşımızdaki muhatabımızı daha bilinçli, daha şuurlu bir mümin insan olmaya götürür. Bilinçli ve şuurlu bir mümin olma sıkıntımız var bugün. Herkes her şeyi biliyor veya bilmeye yakınmış gibi hareket ediyor.

Kâinatta işlenmemiş bir konu, söylenmemiş bir söz, kurulmamış bir cümle yoktur. Ama yapılmamış, amele dönüşmemiş o kadar çok ibadetimiz var ki! Belki ashab-ı kiram bizim kadar bilmiyordu veya bilgiye bizim kadar yakın değildi. Bugün internetin başına geçip merak ettiğimiz bir konu hakkında yazdığımızda aradığımız o bilgi hemen önümüze dökülüyor. O zaman bilgi bize uzak değil, bilgi sorun değil. Sıkıntıya düştüğümüz konu ise bildiğimizi pratiğe dökmemek, eyleme dönüştürememek ve bildiğimizin amele dönüşmemesidir. Bunun altındaki en büyük problem de neden ve niçinlerini bildiğimiz bir ameli, ibadeti istikrarlı bir şekilde az da olsa yapamamaktır. Çünkü Peygamberimizin bizden istediği bu şekilde hareket etmektir. Dolayısıyla bugün size cuma namazının öneminden, faziletinden veya cuma namazı nasıl kılınır konusundan bahsetsem herhalde zaman israfı olur. Yani namaz nasıl kılınır? Hocam bundan bize bahsetme. Neden? Çünkü toplumumuzun genelinde elhamdülillah bir öğle namazı ve bir sabah namazına göre cuma namazına olan iştiaf farklıdır. Camilerimiz doluyor, cemaatimiz ve gençlerimiz cuma namazına olan ehemmiyeti bildikleri için önemini ve nedenini bildiğinden dolayı cuma namazlarımız diğer namazlarımızdan farklıdır. Ama bunun nasip olursa hikmetleri üzerinde tefekkür edelim istiyorum.

Kazası Olmayan Namaz

Hiç düşündük mü kardeşlerim; hayatımızda kazası olmayan bir namaz var mı? Kazasını yapmak istiyoruz ama mümkün değil; işte bu cuma namazıdır. İsteseniz de kazasını yapmanız mümkünatı yok, kaçırdınız. Kaçırdınız ama o cuma namazının kazasını yapabilmemiz için bütün o ahalide, o şehirde veya o kasabadaki bütün insanlar sizin için tekrar camiye toplanması lazım ki siz cuma namazının kazasını yapabilesiniz. Sizin kaza namazınız için kasabadaki bütün insanlar toplanamayacağı için de sizin cuma namazınız gitti... Dolayısıyla bu şuurla hareket ettiğimiz zaman ben cuma namazını ne bahane ile olursa olsun kaçıramam. Neden? Kazası yok, yerine koyabileceğim bir namaz yok.

Cuma namazının bize kazandırdıkları hususunda bir de şöyle tefekkür edebiliriz. Cuma namazının vermiş olduğu haz, cuma namazının bende oluşturmuş olduğu kuvvet çok başka oluyor. Bir bayram tadını bana yaşatan, haftalık olarak tabiri caizse Kadir Gecesi'ni Arafat'ın hac mevsimini ve iklimini yaşatan sadece bir ibadet var; o da cuma namazıdır. Cuma namazının öneminden bir tanesi, İmam Şafi Hazretleri'ne göre en az 40 kişi olmasıdır. 40 kişiden az olursa cuma namazı olmuyor. Hanefi mezhebine göre ise imamla birlikte 4 kişi olursa kurtarır. Ama

cuma namazını diğer namazlardan ayırt eden en büyük ehemmiyet; bizi diri tutan, bizi kuvvetli gösteren, bizi bir ve beraber kılan cuma namazındaki insanlarla kucaklaşmak, onlarla buluşmak ve onlarla selamlaşmaktır. Böyle bir coşkuyu ve muhabbeti veren bir namaz olmasıdır. Peki bu namazı biz kaçırdığımızda, ihmal ettiğimizde işimizden gücümüzden dolayı namaza gidemediğimizde, riskleri neler?

Kalbi Mühürlenmek

Efendimiz buyuruyor ki; “Her kim cuma namazını bahanesiz veya keyfe keder 3 defa üst üste kaçırrsa kalbi mühürlenir.” Bir risk var burada, bir problem var. İşim gücüm olabilir, yoğunluğum olabilir, telaşım olabilir ama bunları dinim bana tanımış. Ancak yolcu veya hasta olduğunda bunları zaten mazeret olarak saymış. Burada özellikle belirtmemiz gereken husus; siz hiçbir bahaneniz olmadığı halde cuma namazına 3 defa gitmediğinizde kalbi mühürlenmiş bir mümin oluyorsunuz. Kalbi mühürlenmek demek ne anlama geliyor? Cenab-ı Hak, Kur’an-ı Kerim’de 7 çeşit kalpten bahsediyor; taşlaşmış kalpler, katılaşmış kalpler, kaskatı kesilmiş kalpler, taştan da daha katı olan kalpler... Allah’ın kelamını ve Allah’ın ezanının nidasını duyduğu zaman taş kadar bile etkilenmeyen kalplerden bahsediyor. Daha sonra da bu kalpleri sıraladıktan sonra Rahman diyor ki; “Biz onları mühürledik”. Mühürlenmiş kalbin riski bir şeyi algılamaz, bir şeyden etkilenmez. İster ezan okunsun isterse de Kur’an-ı Kerim okunsun, sohbet yapılsın o kalp işittiği halde etkilenmez.

Duygularımız Bulaşıcıdır!

Bugün konumuzla doğrudan ilişkili olmasa da virüsten dolayı hepimiz mesafeyi koruyoruz. Neden? Çünkü virüs bulaşmasın, bulaşıcılığını yaymayalım, daha izole olalım, daha kendi köşemizde duralım, daha iyi itikafa çekilelim. Bu isteniyor daha fazla. Ama virüse rağmen daha fazla yaymamız gereken bir şey daha var. Bu nedir? Bu duygularımızdır. Hissettiklerimizden başta evlatlarımız olmak üzere ahabımız faydalanmalı, bundan etkilenmelidir. Ne gibi? İşte bugün virüsü taşıyıcı olduğunuz zaman hissetmeden karşımızdaki insana bunu bulaştırabiliriz. Eğer bir şeyi biz içselleştirirsek, bunu yaşarsak, hissedersek bu bulaşıcı oluyor. Ben burada şimdi konuşurken birden konuşmamın esnasında ağlamaya başlasam, duygulansam beni izleyen veya beni dinleyen kıymetli dostlarımdan hepsi veya yarısı onlar da duygulanır, onların da gözleri yaşarır. Ben esnesem veya ben

öksürsem sizler de öksürürsünüz, bu bulaşıcıdır. Hissiyat yoluyla insan nezle gibi birbirine geçer. Büyük insanlar cuma namazını anlatmaya başlarken konuyu nereden almışlar, perşembeyi cumaya bağlayan geceden almışlar. Perşembeyi cumaya bağlayan akşamın adı dini literatürümüzde cuma akşamı olarak geçmiş. Cumayı cumartesiye bağlayan akşam değil; perşembeyi cumaya bağlayan akşamdır. Neden? Çünkü bizim dini literatürümüzde gün akşamla birlikte biter, gece saat 12’de değil. Müslümanın hayatında ibadet ikliminde akşamla birlikte biten bir günün hesabıdır bu. Meleklerin devir-teslim yaptığı, nöbetlerin değiştiği, amel defterlerinin kapanıp diğer günün amel defterinin açıldığı zaman dilimidir. Onun için Ramazanda iftar vaktimiz Rabbimize en sevimli olan ibadetin zirvesi, günün sonundaki amel anıdır. Başlangıcı ise sahur ve gece vakti ile, sabah namazı ile birliktedir. Diğer bir nöbet değişimi de perşembeden cumaya bağlanan gecede gerçekleşiyor. Burada akşam namazından sonra büyük insanlar, gönül insanları cumaya hazırlanmak için akşam namazından sonrasını cuma akşamı olarak ilan etmişler. O günden sonra cuma akşamına bir diğer ifadeyle bayram akşamına dönüştürmüşler. Banyolarını, aileleriyle münasebetlerini, ilişkilerini ve iletişimlerini cuma akşamından itibaren şekillendirmişlerdir.

Cuma Vaktinin Hikmeti

Cuma gününde öyle bir saat, öyle bir zaman dilimi var ki gizlenmiştir. Ne gibi? Ramazanın içerisindeyiz, Ramazanın içerisinde öylesine gizlenmiş gizemli bir gece var ki ona bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi diyoruz. Kadir Gecesi içerisinde gizlenmiş bir mübarek saattir. Onu yakalarsan bin aydan daha hayırlı bir saatte, seksen üç yılı birden ibadetle geçirmiş olma fırsatını yakalıyorsun. Bir geceyi yakalamak için Kâinatın Efendisi (sav) tabiri caizse bir Ramazanı bloke ediyor, kapatıyor. Ne için? O bir gecenin hatırına Rabbimizin lütfunu yakalamak için. Hz. Peygamberimiz hayatı boyunca Ramazanın son on beş gününde ibadetlerine daha fazla yoğunlaşmıştır.

Dolayısıyla alimler tıpkı cuma namazında olduğu gibi o icabet saatini yakalamayı, Kadir Gecesindeki o manayı yakalamak gibi algılamışlar. Cuma akşamı ile başlayan cuma gününün akşamına kadar o gizemli saati, icabet saatini yakalamak için bir bütün olarak değerlendirmişler. Bu anlamda bizler de cuma gününde bir icabet saatini, yani duaların geri çevrilmediği o saati yakalama adına gayret gösterip bu hikmetin peşinden gitmeliyiz. Biz de garantici bir millet olduğumuz için kendimizi bir devlet işine yaslayalım, sigortalı bir işimiz olsun mantığına dayanarak

dünyevi işlerimizde böyle düşünüyoruz. Manevi işlerimizde de ne olursa olsun “Bu saati ben yakalamak zorundayım” demek durumundayız. O zaman biz cuma saatindeki o icabet saatini yakalama adına cuma akşamından cuma gününün sonuna kadar bu zamanı hakkıyla ifa edebilmeliyiz.

“Ey Müslümanlar Cuma Gününe Özel İhtimam Gösterin!”

Kâinatın Efendisi (sav) bize bir müjde daha veriyor. Yeryüzünde en kutsal, en mübarek ve en müstesna gün cuma günüdür. Hz. Âdem’in (as) duasının kabul olduğu gündür. Hz. Âdem (as) tekrardan cennetten gönderildiği gün ve kıyametin kopacağı gün cuma günüdür. Dolayısıyla “Ey Müslümanlar cuma gününe özel ihtimam gösterin” derken ayet-i kerime bizi bir konuda daha uyarıyor; cuma saatinde müstesna ve mübarek bir saat, bir fırsat olduğu kadar riskli bir saat de var. Hz. Âdem’in (as) cennetten gönderilme sebebi nedir kardeşlerim? Gönderilme sebebi bir cennet düşünün; Allah buyuruyor ki; Ey Âdem sadece bir ağaca dokunmayacaksın. Âdem Aleyhisselam fıtrat üzere o ağaca dokunuyor ve kendi cennetten gönderilişine sebep oluyor. Sebep olan ise o ağaç. Ey Müslüman! Benim peygamberim ticaret yapmayı helal kılmış, ticarete teşvik etmiş, her kim ticaret yaparsa yarın nebilerle, sıddıklarla, şehitlerle beraber haşredilecek gibi bir müjdeyi vermiş.

Dinimizin Çizdiği Sınırlar

Benim önderim, rehberim ve peygamberim ticaret yapmış ve yapanları da müjdelemiş. Ama öyle bir saat var ki ticaret yapmak yasaktır. Ticaret yapmanın teşvik edildiği bir din ama ticareti haram kılan aynı şekilde sınırları çizilmiş bir helal dairesi söz konusudur. Rızkını oradan kazanabilirsin ama cuma saatinde öyle bir zaman dilimi var ki ezanın okunmasıyla başlayan, imam hutbeden indikten sonra farz namazının bitmesiyle biten... Biz o sürede ticareti, alışverişi yasaklayan bir dinin mensuplarıyız. Hocam! Ben o zaman diliminde bu hududu kurtarma adına kızımı veya hanımı görevlendirsem ticarethaneme olur mu, sorusu bu işin kılıfını değiştirmektir. Aynı hududu İsrailoğulları cumartesi günü yasağı için çizdiler. Dediler ki; vallahi biz Allah’ın bize göndermiş olduğu yasağa ve hududa uyuyacağız. Cumartesi günü balık tutma yasağını Allah onlara koymuştu. Onlar ne yaptılar? Onlar cuma gününden balıkları tutacak, kaçırmayacak şekilde olta-ları attılar. Cumartesi günü beklediler, balık tutmuyoruz dediler. Pazar günü bütün balıklar oraya toplanınca o fileyi topladılar. Ama sözüm ona cumartesi günü

balık tutmadılar. Ama bu helak sebepleri oldu. Dolayısıyla kardeşlerim benim istirhamım dinimizin bize belirtmiş olduğu hudutları, bu emirleri kendimize göre yorumlamamalıyız. Özellikle genç kardeşlerimden istirhamım dinimizin emirlerini lütfen hangi platformda, hangi zeminde olursa olsun tartışmaya açmayalım. Bir hadisi, bir sünneti Allah'ın bir emrini yapalım veya yapmayalım, onu kabul edelim. "Dinimi, Peygamberimin hadisini, sünnetini tartışmam ve tartışılan bir ortamda da durmam", duruşunu sergileyelim.

Sonuç Olarak

Dert söyletir, aşk ağlatır. Dolayısıyla bu konu hakkında saatlerce konuşabiliriz ama bir kardeşiniz olarak bu cuma saatinde bu özel saati tutturana gönlü temiz genç kardeşlerimden özel dua istirham ediyorum. Rabbim sizin her daim yâr ve yardımcınız olsun. Rabbim bayramı bayram tadında yaşamayı nasip etsin. Ve duamız da her daim şöyle olsun: Rabbim bu aziz millete cuma gününü bayram tadında yaşayan ve cumayı da tatil günü ilan eden bir millet olarak göreceğimiz bir toplumu inşa etme noktasında bizleri muvaffak kılsın. Elhamdulillah rabbil alemin, el-fatiha.

Namaz ve İnsan
Psikolojisi

Kerem Gümüş
Uzman Psikolog

Herkes merhabalar! Öncelikle herkese hayırlı Ramazanlar diliyorum.

Ben bugün namazın insan psikolojisine olan etkilerinden bahsedeceğim.

İnsan doğar ve doğduğu andan itibaren gelişim gösterir. Bu gelişim fiziksel ve ruhsal gelişim olarak devam eder. İnsanlar fiziksel gelişimi çok rahat anlamlandırsalar da ruhsal gelişimin emek verilmesi gereken bir olgu olduğunu fark etmiyorlar. Bu süreçte insanları kendi haline bıraktığınızda elleri ve kolları gelişebiliyor ya da vücudu bir şekilde gelişim gösterebiliyor. Ama ruhsal gelişim kendi haline bıraktığınızda çok iyi bir seviyeye çıkabilen bir gelişim durumu değildir. Onun genetik kısmı da vardır ama önemli olan çevresel kısmıdır. Bu çevresel kısımdaki süreçlere insanın tahammül edebilmesi ya da psikolojik dayanıklılık göstermesi aslında tamamen kendine verdiği emekle şekillenir. İnsan fiziksel ve ruhsal gelişimden ibarettir dedik; ruhsal kısımlarında da insan, hayata yüklediği ya da olgulara yüklediği anlamlarla şekillenir. Bu anlamlar insanın hayatını şekillendirir. Bu şekillenme sürecinde de otomatik olarak psikolojiyi ve ruh sağlığını etkileyen bir durum söz konusudur.

Namaza Bir Bütün Olarak Bakmak!

Bu noktada namazı bir bütün olarak düşünmek gerekir. Namazı parçalayarak ona, sadece niyet veya sadece secde ettiğin bir durum, ibadet olarak bakmamak gerekir. İşte bunun psikolojiye iyi gelen ilk noktası da daha bütününden başlar, yani daha ezan okunurken başlar. Ne diyor ezan okunurken, “haydi namaza gel, haydi felaha er”, yani “haydi kurtuluşa gel”. Nasıl kurtulabilirsin? Namaz kıalarsan kurtulabilirsin, namaz kıalarsan feraha kavuşabilirsin. Aslında yaptığın harekete, yaptığın davranışa bir anlam yüklüyor. Bu anlamda huzur olarak aktarıyor bize. Ve bizler huzura kavuşacağımız için algı ile hareket ettiğimiz için namaz kılarırken aslında huzur buluruz. Ve bu durum vücudumuzda “dopamin”, “serotonin” gibi iyileşme, iyi hissetme ya da mutlu hissetme gibi hormonları vücudumuzda otomatik olarak salgılamış olur.

Temizlik Hissi ve Namaz

Abdest, namaza hazırlanırken vazgeçilmez bir unsurdur. Abdest alırken ellerimizi, farz olan bölgelerimizi yıkadığımızda önce bizim negatif enerjiyi üzerimizden alır. Buna ek olarak temizlik hissi verir, temizlik hissi ise insanda yine huzur

uyandırır, güven uyandırır ve insanın kaygılandığı, kendini güvenli hissetmediği zamanlarda güvenli bir alan oluşturur. Abdest aldıktan sonra başlarken yaptığınız ilk şey “Niyet ettim Allah rızası için namazı kılmaya” diye niyet etmektir. Niyetteki amaç aslında yaratanın beklentilerini karşılamaktır.

Namazda Grup Terapisi Etkisi

Namaz kılarken insan yine birtakım duygular hisseder. O duyguların en başında yalnızlık ve tek başınalık duygularının tedavisi gelir. Ne demek yani? Şimdi siz namaz kıldığınızda biliyorsunuz ki dünyanın başka yerlerinde de insanlar namaz kılıyorlar. Bu da size ne hissettiriyor, yalnız olmadığınızı hissettiriyor ya da tek başınıza olmadığınızı hissettiriyor. Bu birçok psikolojik hastalığın temelinde yatan duygudur aslında. Mesela depresyonda olanlar ya da bunalımda hissedenlerin ortak yakınmasına baktığımızda yalnızlıktan şikayet ederler, yalnızlıktan yakınırılar. Ya da bu olay sadece onun başına gelmiş gibi hissederler. Sanki bu dünyada yaşanan olay sadece benim başımda, başkası böyle bir olay yaşamıyor gibi yorumlar. Siz ona –“Bak sen yalnız değilsin, bu olayı başkaları da yaşıyor”, diye yaklaştığınızda kendisinin problemlili olmadığını ya da kendisinin anormal olmadığını hisseder. Namazda da bu böyledir. Yani siz namaz kıldığınızda otomatik olarak yalnız hissetmezsiniz, tek başına hissetmezsiniz. Bu da insan üzerinde bir grup terapisi etkisi uyandırır.

Secdedeki Teslimiyet

Namaza başladınız kıyamdasınız, kıyamdayken insanın iki ayağı dengededir. Bu iki ayağının dengede olması vücut sisteminin kan alışverişini hızlandırır. Hızlanırken insanın sinir sistemi gevşer ve bedeni dengelenir. Bu da insanın bedeninde pozitif duyguların ve pozitif enerjinin salgılanmasına sebep olur. Sonra namaz devam ediyor, vardınız secdeye. Secde; insanoğlunun statü olarak en yüksek olduğu mertebedir. Secdeye vardığınızda size iyi gelen ilk şey şudur; gururunuzu bırakırsınız! Yarataana karşı bütün egonuzu bir kenara bırakıp ona kapanmayı tercih edersiniz. Ve bunu yine tek başınıza değil diğer insanlarla birlikte yaparsınız. Bugün yine psikolojik yakınmaların sebeplerine baktığımızda insanın bazı noktaları kendine kabul ettirememesi ya da gururuna yedirememesi olarak karşımıza çıkıyor. Bununla birlikte benim en çok duyduğum cümlelerden bir tanesi şudur: “Hocam ben söylediğiniz bu rahatsızlıklara nelerin iyi geleceğini biliyorum ama hayatıma geçiremiyorum.” İşte burada da aslında secde bize hayatımıza bildiğimiz şeyleri nasıl geçirebiliriz onu öğretiyor. Nasıl öğretiyor?

Kalbe Hitap Eden Motivasyon

Bizim bir şeyleri hayatımıza geçirebilmemiz ya da hayatımızda bir motivasyon kaynağı olabilmesi için o şeyin kalbimize hitap edebilmesi gerekiyor. Secde anında insanlar aklını yere koyarlar ve kalp o anda havada kalır. Yani kalbi en yüksek mertebeye geçer insanın vücudunda. Bu noktada insanlar her ne kadar bazı şeyleri mantığı ile açıklasa da kalbe hitap etmeden bunun mantıklı ve geçerli olmayacağını namaz bize secde anında öğretmiş olur. Namazdaki tüm hareketler kalbimizin çalışmasını etkiliyor. Ne yapıyor? Dediğim gibi kan pompalıyor sürekli ve o kan dolaşımını hızlandıran bir süreç var. Secde anında da nasıl ki o kan dolaşımı sürekli hareket halinde olduğu için vücudun en ücra köşelerine bile gidiyorsa secde anında beyne de gidiyor o tazelenmiş kan. Bu da çağımızın hastalığı dediğimiz unutkanlığa ve konsantrasyon bozukluklarına taze kanın beyne salgılanması yoluyla iyi gelmiş oluyor.

Namaz ve Güven Duygusu

Namaz, Allah'ın huzuruna çıkmak demektir. Allah'ın huzuruna çıktığını hissetmekse insana sahiplik duygusu verir. Yani başımıza hangi olay gelirse gelsin, kimleri kaybedersek kaybedelim, kaybetmeyeceğimiz tek bir varlık var; o da Allah'tır. O her zaman benim yanımda ve ben ona her zaman ulaşabilirim hissi uyandırıyor. Bu da insanda güven duygusunun oluşmasına imkân veriyor. Bu güven duygusu ile birlikte insanın vicdani bir rahatlığını da ortaya çıkartıyor. Neden? Çünkü ben Allah'a karşı, bana bu nimetleri verene karşı doğru olanı yaptım. Mesela bir iş görüşmesine gittiğinizde size çok sorarlar bu soruyu, gülümser misiniz? Ya da biz güler yüzlü bir arkadaş arıyoruz derler. Güler yüzlü demek insanın aslında kendisi ile barışmasıdır. Yani bir insan eğer kendisi ile barışabiliyorsa, çevresi ile barışabiliyorsa ya da doğasıyla barışabiliyorsa güler yüzünü çok rahat gösterebilir. Namaz insanı kendisiyle barıştırır. Çünkü sen namaz kıldığında kendine kendin için bir şey yapmış oluyorsun. İkincisi çevreye karşı bir şey yapmış oluyorsun. Üçüncüsü doğaya uygun hareket ediyorsun. Bu üç kriter insanın kendisi ile barışması için çok önemli kriterlerdir. İnsan kendisiyle barışmalı, çevresiyle barışmalı ve doğasıyla barışmalıdır. Bakın namaz kıldığınızda güler yüzlü olabiliyorsunuz ve hem kendinizle hem de dünya ile barışık bir halde hareket edebiliyorsunuz.

Sorumluluklarımıza Kuvvetli Bir Hatırlatma: Namaz

Namaz insana sorumluluğu ve minnet duymayı öğretir. Bugün yine gençlerin özelliklerine ve çocukların eğitimine baktığımızda minnet duyma duygusu noktasında eksiklikler gözlemliyoruz. Yapılan araştırmaya göre minnet duymayan insanların bunalıma girme ya da hayattan tatmin olamama ihtimallerinin daha yüksek olduğunu görüyoruz. Namaz bize minnet etmeyi öğretiyor. Namaz insana irade kontrolünü öğretir. Yapılan bir araştırma var çok meşhur “marshmallow deneyi” diye geçer. Çocukların önüne koyuyorlar marshmallowları ve diyorlar ki -eğer bu önündeki şekeri beş dakika yemezsen sana ikincisini vereceğiz. Tabii çocuklar irade noktasında pek kontrol edemiyorlar kendilerini. Beş dakika bekleyip ikincisini yemek yerine o anlık yemeği tercih ediyorlar. Yemeyen çocuklar var ve yemeyen çocukları takip ediyorlar. Bunlar ne yapıyorlar acaba ileriki hayatlarında diye orada iradesini kontrol edebilen yani ikinci şekeri yemeyen çocukların hayattaki başarı oranlarının daha fazla olduğunu gözlemliyoruz. İşin özü namaz bize iradeyi yani davranışları kontrol edebilmeyi öğretiyor.

Namaz inancı besler, endişeleri dizginler, duygusal istikrar kazandırır. Duygusal istikrar öğretmesi önemlidir. Çünkü bir insan düşünün ki bazen mutlu, bazen mutsuz bazen çok neşeli bazen çok üzgün. Bir gün çok korkuyor bir gün hiçbir şeyden korkmuyor. Bir gün çok hayal kırıklığına uğramış, çaresiz hissediyor, ikinci gün bakıyorsunuz sanki hiçbir şey yokmuş gibi hayatına devam ediyor. Biz buna “duygusal istikrarsızlık” diyoruz. Bir şeyin psikolojik açıdan problem olmaması için her zaman dengede olması lazım. Mesela öfke eğer gereğinden fazla salgılanıyorsa öfke bir problemdir ama gereğinden az salgılanıyorsa yine bir problemdir ve dengede olması gerekir. Ya da üzümlükler, çaresizlikler, mutsuzluklar ya da neşe, mutluluk dediğimiz sevgi duyguları bunların hepsinin dengede olması gerekiyor. Gereğinden çok seversen zarar vermiş oluyorsun gereğinden az seversen yine zarar vermiş oluyorsun. Namaz bize bu duygusal istikrarı verir. Yani sen bir duygu yaşıyorsan bunu bir yıl boyunca nasıl sürdürebilirsin, nasıl etkili ve etkin şekilde sürdürebilirsin onları öğretiyor.

İşi Vaktinde Yapmak!

Yine iş görüşmesine gittiğinizde size şunu sorarlar; mesaiye kalabilir misin, işleri zamanında halledebilir misin? Bu gibi soruların sebebi zaman yönetiminin önemli olmasından kaynaklanır ki zaten 21. yüzyılda zaman yönetimi çok önemlidir. Namaz, insana zaman yönetimini öğretir. Çünkü gününü namaza göre

planlarsın. “Namazı kılayım öyle hareket edeyim” ya da “Bu şekilde gidersem trafiğe kalırım, namaza yetişmeyebilirim” veya “Yemek programımı, randevularımı namaza göre ayarlamalıyım” şeklindeki düşünceler senin aslında zamanı yönetebildiğini ve günü hatta ayları hatta yılları çok rahat planlayabildiğinin ve zamanı verimli kullanabildiğinin göstergesi olarak karşımıza çıkıyor.

Dünyevi İmtihanlar ve İbadetlerimiz Arasındaki İlişki

Peki hocam bize bu kadar birçok madde saydınız. “Ben namaz kılıyorum ya da gerekli ibadetlerimi yerine getiriyorum, ben bunları yaptığım sürece hastalanmaz mıyım?” Ya da “Hocam ben bir psikolojik problem yaşıyorum, sürekli namaz kılıyorum, sürekli dua ediyorum ama bu psikolojik problem benim üzerinden gitmiyor. O zaman benim imanımda mı bir problem var?” Biz bu tarz soruları çok alıyoruz ama şunu biliniz ki sizin sürekli namaz kılmanız tabii ki psikolojik sağlamlığınızı, dayanıklılığınızı güçlendirecektir. Yapılan bir araştırma inanan insanların, dua eden insanların hatta namaz kılan insanların başlarına bir olay geldiğinde o olaylarla baş etmelerinin diğer insanlara nazaran daha kolay olduğunu gösteriyor. Namaz ve diğer ibadetler her zaman bize fayda verir, başımıza bir olay geldiğinde ona karşı dayanıklılık gösterme oranımız da artar ama asla tamamen bir tedavi edici özelliğinden bahsedemeyiz. Çünkü hastalıklar insanlar içindir. Grip gibi ya da pandemi döneminde yaşadığımız Covid-19 gibi rahatsızlıklar da insan içindir. Aynı zamanda psikolojik rahatsızlıklar da yine insan içindir. Bunları yaşıyor olmanız sizin böyle bir rahatsızlığa yakalanmamanızın göstergesi değildir. Ama hastalığa yakalandık diye ibadetlerden vazgeçmek de yine çok sağlıklı ve mantıklı olmayacaktır. Allah sizi cezalandırdığı için böyle bir hastalık veriyor değil, hayatın bir parçası olduğu için böyle bir hastalığı ya da böyle bir rahatsızlığı size vermiştir. Sizin yapmanız gereken tek şey psikolojik dayanıklılığınızın tamamen düşmemesi için ibadetlerinize devam etmenizdir. Yaptığımız ibadetlerin psikolojik dayanıklılığı ne kadar etkili olduğundan bahsettim.

Bugün bilim adamları diyorlar ki; günde 5 defa eliniz yıkamanız yeterli olacaktır. Zaten bizler aslında namaz kılan bireyler olarak günde 5 defa elimizi yıkıyoruz. Bu noktada, temizlik konusunda zorlanmadık. Kaldı ki bizler bu noktada inançlıyız. İnanç her zaman kuvvet verir, inanç her zaman mutlu eder insanı. İnanç her zaman sahipli hissettirir insanı, inanç her zaman motive eder insanı. Bu tarz duygusal birikimler de namazın vesilesiyle bizlere Covid-19’un üstesinden gelme noktasında dahi fayda sağladı. Covid-19 ile alakalı olarak hayata anlam katmanın, hayatta işe yarar olmanın ne kadar önemli olduğundan bahsetmiştik. Bugün

psikolojik sürecin, kanser tedavisinde hatta daha ağır tedavilerde bile faydalı olduğunu araştırmalar gösteriyor. Bakınız psikolojik dayanıklılık yine ibadetlerde en çok da ibadetlerin temeli olan namazda kendini gösteriyor. Namaz kılan bir insan hasta olabilir ama her zaman dayanıklılığı daha yüksektir.

Herkese tekrardan hayırlı Ramazanlar dilerim. Herkese teşekkür ediyorum. Sağ-
lıcakla kalınız, dualarda buluşmak ümidiyle.

Cami Merkezli Bir Hayat

Kerim Öztürk
Büyük Çamlıca Camii İmam Hatibi

Bismillahirrahmanirrahim.

Pek aziz ve kıymetli kardeşlerim, öncelikle hepinizin Ramazan-ı Şerifi mübarek olsun. Efendimizin bize öğrettiği şu dua ile sohbetimize başlayalım; “Allah’ım bize Recep ve Şabanı mübarek kıl, bizi Ramazan-ı Şerife ulaştır!” Evet bir Ramazan-ı Şerif ayını daha idrak ediyoruz. Cenab-ı Hak bu ayda yapacağımız ibadetlerinizi makbul eylesin! Oruçlarımızı kabul eylesin! Zekatlarımızı makbul eylesin! Her türlü infak, yardım ve hayır hasenatımızı en güzeliyle kabul buyursun! Dileyelim ve böylece bu hasbihalimize başlamış olalım. Malumunuz Ramazan-ı Şerif deyince camilerimiz, mahyalarımız, cemaatımız, teravihlerimiz, okuduğumuz Kur’an-ı Kerim tilavetleri, mukabelelerimiz ve diğer hayır ve hasenatımızın adeta coşması ve insanlara ulaşması akla geliyor.

Hayatımızın Merkezinde Camiler

Cami malumunuz ki hayatımızın merkezindedir. Bizim medeniyetimiz olan İslâm medeniyeti bizlere cami merkezli bir hayat sunar. Çünkü medeniyetimize baktığımızda medeniyetimizin adeta neşv-u nema bulması caminin çevresinden itibaren başlar. Şehirlerin merkezi, medeniyet merkezleri camilerdir. Bizim anlayışımıza göre evlerin kapıları camiye göre ayarlanır. Evlerin konumları şehrin merkezinde bulunan veya bir bölgenin merkezinde bulunan camiye göre dizayn edilir. Caminin mimarisinden tutunuz, içerisindeki sanatsal değer taşıyan her bir yapı bizim İslâm medeniyetimizin bir tezahürü ve yansımasıdır. Minarenin kubbe ile bütünleşmesi Allah kelimesinin “he” harfi ile adeta özdeşleşir. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında tek bir ana kubbede toplanmış olması tevhidi temsil eder. Dört fil ayağı üzerinde sekizgen bir kubbe ile dizayn edilmiş bir camiden bahsediyoruz. Tek ana kubbe tevhidi temsil eder. İnsanları tek bir kubbe altında toplamayı teklif eder.

Bizim özellikle Osmanlı mimarisine baktığımızda bunu daha çok görme şansımız var. İçerisindeki tezyinatlara baktığımızda her biri birer öğüt niteliği taşıyan ayet-i kerimeler, dua lafızları, hadis-i şerif örnekleri Peygamberimizden bize yansıyan her ne güzellik varsa onu cami örnekliğinde de görebiliriz. Cami, insanları toplayan yer demektir. İnsanları adeta tanıştıran, kardeş kılan yer demektir. Her türlü derdin ve sıkıntının paylaşıldığı yerdir. Bir sıkıntısı olan müminin diğer bir sıkıntısı olan bir müminden haberdar olduğu yerdir. “Müminler birbirlerinin ve-

lisidirler.” Birbirlerine ilgi duyarlar, düştüklerinde kaldırırlar, sıkıntıya düştüklerinde o sıkıntılarını izale ederler, ortadan kaldırmaya çalışırlar.

Mescid-i Nebvi'nin Rehberliği

Cami dediğimizde ilk bakacağımız yer Mescid-i Nebvi'dir. Efendimizin Mekte'den Medine'ye hicret ederken ilk yaptığı şeyin cami olduğunu biliyoruz. Medine'ye iner inmez, kendi evinden, kendi kalacağı yerden ziyade yaptırdığı ilk yer mescittir. Çünkü mescit müminleri cem eden yer demektir. Müminlerin sadece ibadet ettiği yer değildir. Her türlü ihtiyaçlarının giderildiği hatta devlet yönetimine dair kararların alındığı, müminlerin birbirlerinden haberdar oldukları yerdir. Herhangi bir olumsuz durum olduğunda namaz vakti olmasa bile millet camiye davet edilir. Aynı zamanda bir ilim merkezidir. Dolayısıyla Efendimizin hizmetlerine bakıldığında “Suffa” dediğimiz ilim merkezinin camide teşekkül etmiş olması caminin bir eğitim yeri olduğunu göstermektedir. Caminin aynı zamanda müminlerin bir evi olma niteliği taşıması önemlidir. İşsizlere, ihtiyaç sahiplerine kalacak yer özelliği taşıması da bu farklı fonksiyonlara sahip olduğunu gösteriyor. Efendimizin mescidin hemen bitişiğinde odasının olması da aynı şekilde bizim evlerimizin camiden ayrılmaz bir parça olduğunun da bir ifadesidir. Bizim evlerimiz camiden ayrılmaz. Biz adeta camiyle yeknesak olmuş bir haldeyiz müminler olarak. Dolayısıyla camiler bizim her zaman ayrılmaz bir parçamızdır. Aynı zamanda ilim merkezi, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinin geliştiği, ilişkilerini geliştirdikleri, çocukların eğitiminin gerçekleştiği daha sonraki dönemlerde sıbyan mekteplerinin oluşması yani evlatlarımızın Allah'la, peygamberle ilk tanışıklığını cami bünyesindeki bir yapıda gerçekleştirmesi çok önemli bir değerdir. Bu açıdan bakıldığında caminin bizim hayatımızda ayrılmaz bir yeri ve kıymeti vardır. Efendimizin tebliğine baktığımızda yine mescidin çok önemli bir yeri var. Herhangi bir problemde Efendimiz minbere çıkar, müminlere oradan gerekli izahatları yapıp eğitim verirdi. Bu açıdan bakıldığında caminin hakikaten müminlerin eğitiminde fevkalade önemli bir yeri vardır.

İslâm Toplumunun Kimliği: Cami

Cami, aynı zamanda İslâm toplumunun kimliğini oluşturur. Yani bizim kimliğimiz camidir. Biz nasıl ki camiye ayakkabımızı çıkararak giriyoruz, evimize de ayakkabımızı çıkararak gireriz. Cami bu açıdan evlerimizi de mescit kılmamıza vesile olmuş olur. Cami bize temizliği öğretir. Namaz kılmadan önce yaptığımız iş

nedir? “Hadesten taharet” ve “necasetten taharet”. Dolayısıyla biz cami sayesinde maddi ve manevi kirlere temizlenmeyi öğreniyoruz. İnsanlık tarihinin Hz. Âdem ile başladığını biliyoruz çünkü ayet-i kerime bize bunu şu şekilde aktarıyor: “Gerçek şu ki, insanlar için yapılmış olan ilk ev, âlemlere bir hidayet ve bir bereket kaynağı olan Mekke’deki evdir.”¹⁴ Mekke veya Kabe’nin insanlığın tarihi ile eşit olduğunu görüyoruz. Hz. Âdem’in Kabe’nin ilk temellerini attığını biliyoruz. Hz. İbrahim döneminde de bu temeller üzerine yeniden inşa edildiğini biliyoruz. Dolayısıyla insanlık tarihi kadar eskidir.

Rabbimiz yarattığı kulu yalnız bırakmadığını, kulluğunun gereklerini yapması gerektiğini ona cami ve mescit ile öğretmiştir. Ve ona “mâbede mektep gerek” diyerek oranın bir eğitim merkezi olduğunu hatırlatmıştır. Hz. İbrahim’e bakıyoruz; “Ya Rabbi beni ve zürriyetimi namazı ikame edenlerden eyle!” buyuruyor. Namaz, insanın Allah ile olan en önemli bağlantı noktasıdır. Dolayısıyla en önemli muhabbet namaz değil midir? Arada hiçbir vasıtaya gerek kalmaksızın insanın Allah ile bağlantısını kuruyor. Bu nasıl oluyor? Namazla oluyor. Hz. İbrahim’e yine bir hitap var. “İbrâhim’i Beytullah’ın bulunduğu yere yerleştirdiğimizde de şöyle demiştik: Bana hiçbir şeyi ortak koşma; tavaf edenler, kıyamda duranlar, rükuya ve secdeye varanlar için evimi tertemiz tut.”¹⁵

Hiz. İbrahim’in Rehberliğı

Yine Hz İbrahim’e hitaben başka ayet-i kerimeler de var. O zaman buradan şunu çıkarabiliriz. Yani Allah bize namazı emrediyor ve namazın kılınacağı mekânı inşa etmemiz gerektiğini de öğretiyor. Bir anlamda da ibadet edilecek ortamı da hazırlamamız gerekiyor. Yani dua ederken sadece “Ya rabbi beni ve evlatlarımı zı namaz kılanlardan eyle” demek yeterli olmuyor. Evlatlarımızın namaz kılabilmeleri ve secde edebilmeleri için gerekli olan hangi ortam varsa sağlanmalı, ibadetlerini ve diğer kulluk vazifelerini yerine getirmelerine vurgu yapılmalıdır. Bu ayette, mü’minlerin neler yapmaları gerekiyorsa onu yapmaları gerektiğı de aslında vurgulanmış oluyor. Çünkü Hz. İbrahim duayı ediyor, ardından Kabe’yi inşa ediyor. O duanın gereklerini, yani sözlü duayı fiili dua ile teyit ediyor ve kuvvetlendiriyor. Bizim de buradan alacağımız çok önemli dersler var. Çünkü sadece sözlü dua ile yetinmemek gerekir. Her şeyi Allah’tan beklemek Müslümanca

14. Âl-i İmrân Suresi, 96. ayet

15. Hac Suresi, 26. ayet

bir tavır değildir. Dua ediyorsak duanın ortaya çıkabilmesi için gerekli ortamın hazırlanması gerektiği, bizim o ortamı inşa etmemiz gerektiği bizlere öğretilmiş oluyor. Caminin, bireyin inanç dünyasında, kulluğunun gelişmesinde, toplumsal ilişkilerindeki hak, hukuk, sorumluluk bilincinde, karşılıklı ilişkilerin çocukluktan itibaren öğrenilmesinde çok önemli bir yer tuttuğunu görüyoruz. Çünkü çocuklar büyükleri ile beraber camiye giderler. Allah'ın huzurunda nasıl durulur öğrenirler. Nasıl saygı gösterilir, oranın nasıl bir saygı yeri olduğunu görürler. Allah'ın kitabını orada öğrenirler, camideki karşılıklı saygıyı orada öğrenirler. Bu yönüyle cami, bir eğitim merkezi vazifesi de görüyor. Hayatın bütün alanlarına yönelik değerlerimizin ruh köklerinin adeta birleştiği bir mekân pozisyonunda oluyor camiler.

Gelecek İnşasında Öncü Bir Mekân Olarak Camiler

Camilerimiz, çocukların zihinlerine Allah'ı ve Peygamberi nakşetme yeridir. Camilerimizi farklı şekilde düşünmeyelim lütfen. Yani bazen camilerde yaşanan bazı olayları istemeden de olsa müşahade ediyoruz. Şimdi elhamdülillah yaşlılarımız da bu bilince yavaş yavaş ulaşıyor olsalar dahi hala bu tarz olaylara rastlamak mümkün. Örneğin, çocuklar camide hafif koşturduğu zaman, ses yaptığı veya bağır-çağır olduğu zaman rahatsızlık duyanlarımız oluyordu. Bu konularda geçmişte tatsız örneklerini duymuşluğumuz var. Bir tanesi diyor ki: "Ben küçükken camiye gittim, ayağımı şöyle uzatarak oturduğum için bir büyükten işittiğim azar benim yetmiş sene camiye girmememe sebep oldu". Bu çok acı bir durum! Dolayısıyla biz camide her zaman tatlı dil kullanmalıyız. Evet, Allah'ın ayetlerinde azap ayetleri de vardır rahmet ayetleri de vardır; müjde ayetleri de vardır, korkutan, uzaklaştıran ayetler de vardır. Bunların hepsini anlatacağız elbette. Ama doğru dili kullanarak anlatacağız. Eğer doğru dil olmazsa insanların kalplerine nüfuz edemeyiz, onları uzaklaştırırız. Yani onlar Allah'ın kelamını seve seve dinleyecekken Allah'ın kelamından uzaklaşırlar. Bu da bize önemli bir vebal getirir. Din görevlisi deyince biz sadece imam veya müezzinleri anlamıyoruz, şahsen ben öyle anlamıyorum. Çünkü imamlar, Diyanet İşleri Başkanlığımızın nezaretinde "hademe-yi hayrat" olan insanlardır. Ama okulda öğretmenler, din kültürü öğretmenleri, ilahiyat fakülteleri içerisinde bulunan akademisyenler, Kur'an ilimleri konusunda çalışanlar, medrese hocaları da dâhil Kur'an alanında kim hizmet ediyorsa herkes bu işte sorumludur. Yani sadece bir imamın vazifesi değildir. Sadece cami içinde değil cami dışına da taşarak mahallesinde bulunan, çevresinde

bulunan garipleri, fukaraları, ihtiyaç sahiplerini gözeterek bu vazife yapılabilir. Yani bütün bu vazifeler elbette “hademe-yi hayrat” olarak bizim vazifemizdir ve sadece onların vazifesi olarak görülmemelidir.

İmamların Rol Modelliği

Dolayısıyla camiler, evrensel değerlerin öğrenildiği mekânlar olmalıdır. İmam dediğimizde aklımıza gelen şey önder olmaktır. Çünkü imam önder olmalıdır. Önder olan kimse her hakikati söyleyebilir. Çünkü siz imametteyken herhangi bir konuşma hakkına sahip olmadan sizi hem devletin en yüksek kademesindeki adamlar dinler, kaymakamından, valisinden, genel müdüründen, genel başkanından her kim var ise onlar sizi dinler. Bu çok kıymetli ve değerli bir şeydir, onu zayi etmemeliyiz imamlar olarak. Doğru cümleleri doğru zamanda doğru şekilde aktarırsak muhakkak ki karşımızda bizi dinleyenler olacaktır. Bu dinleyiciler farklı görüşlerde dahi olsa bütün kitleye bir üst şemsiyeden konuşabiliriz. Ve onların her birisi farklı görüşlere sahip olsalar da bizden alacaklarını alırlar. Doğru dil bu anlamda çok önemlidir. Evet, çok önemli birisi olabilirsiniz, akademik kariyeriniz olabilir, kendi görüşleriniz de olabilir ama kendi görüşleriniz hiçbir zaman sizin taşıdığınız sorumluluğun önüne geçmemelidir. Kur'an ve sünnetin önüne hiçbir dünyevi değeri koymamalıyız. Dolayısıyla bunu temsil etmek de kolay bir iş değildir, çok önemli bir sorumluluk, çok önemli bir yükümlülüktür.

Malum Ramazan-ı Şerifi idrak ediyoruz. Teravih namazlarımız pandemiden dolayı evlerimizde kılınacak veya münferiden kılınacak. Öncelikle sağlığı önceliyoruz. Çünkü sağlığı olmayanın kulluğunu da hakikatiyle yerine getirmesi mümkün olmayabilir. Cenab-ı Hak inşallah pandemisiz, mikropsuz, virüssüz günleri tekrar idrak edebilmeyi, beraberce yaşayabilmeyi bizlere nasip eylesin. Dünyayı, insanlığı, Müslümanları bu musibetten kurtarsın. Efendimiz Allah'tan hangi hayırları istemişse biz de aynı şekilde Efendimiz gibi o hayırları Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyoruz. Yine Efendimiz hangi şerlerden Allah'a sığınmışsa bizler de o şerlerden Allah'a sığınıyoruz. Evveli rahmet, ortası mağfiret, sonu cehennemden azad olan Ramazan-ı Şerif ayının bizler için bir kurtuluş vesilesi olmasını niyaz ediyoruz.

Ramazan aynı zamanda Kur'an ayıdır değerli dostlar. Kur'an, Rabbimiz tarafından bizlere çok kerim bir zat vasıtasıyla ulaştırılmıştır. Yani mutlak güzel olan Allah'tan güzel bir elçiyle, insanlığa rahmet olarak gönderilen Efendimiz vasıtasıyla ve Allah'ın “ahsen-i takvim” diye nitelediği biz kullarına gönderdiği nazm-ı celildir. O halde bu Kur'an-ı Kerim, Ramazan ayı içerisinde Kadir Gecesinde in-

meye başlamıştır. Kadir Gecesinde inmeye başlamışsa Kur'an ayı olarak nitelenen bu ayda Kur'an'ı daha iyi anlamak gerekiyor. Sadece mukabele ve hatim takip ederek yetinmemeliyiz. Elbette bunu yapmak önemli bir şeydir ve Kur'an ile olan ünsiyetimizi artırır. Ama Kur'an'ı bir de farklı bir okuma şekli ile okumak, onun bize anlatmak istediği, vermek istediği lafzının ötesinde ahkamı, anlamı ve ameli nokta-i nazarından bakıldığında Kur'an'ı bu şekilde okumak gerekliliğini düşünüyoruz. Kur'an sadece nazm-ı celili okunup geçilsin diye indirilmiş bir kitap değildir. Mehmed Akif de ifade buyuruyor ya;

“Ya açar bakarsınız Nazm-ı Celilin yaprağına”

Yahut üfler geçeriz bir ölünün toprağına”

Kur'an-ı Kerim Bizlere Yaşam Tarzı Sunar

Kur'an'ı bu şekilde değil de daha çok yaşamaya değer bir kitap görmeli ve böyle okumalıyız. Çünkü Kur'an hayatımızın her alanını kuşatmıştır, her alanına nüfuz etmiştir. Kur'an bizlere sadece ibadetleri öğretmez, Kur'an yaşam tarzı öğretir. Mesela Hucurat Suresi'ne baktığımızda adab-ı muaşeret öğretir. Miras ayetleri veya ahkam ayetlerine baktığımızda hukuk öğretir. Kur'an insan psikolojisine dair pek çok önemli anekdotu bizlere aktarır. Yani insanların düşünce dünyaları ve inanç esasları yönünden değerlendirildiğinde kafir, müşrik, münafık vs. şeklinde insanların psikolojik durumlarından, Allah'la olan ruh münasebetlerinden bahseder. Hayatın her alanına dair Kur'an'ın bize söyleyeceği pek çok şey vardır. Ve Kur'an'ın bu gözle okunması gerektiğini düşünüyoruz. Kur'an onunla da yetinmez ve bize Allah'a nasıl dua edileceğini daha iyi öğretir. Duanın kalıplarını bize verir. Kur'an'da dua ayetleri vardır biliyorsunuz. İşte bu açıdan bakıldığında Kur'an sadrımıza şifadır. “Biz Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki, o müminler için bir şifa, bir rahmettir; zalimlerin ise sadece ziyanını arttırır.”¹⁶ Aynı zamanda Hakka Suresi'nin son ayetlerinde de bu vurgulanır. Ona uymayanların nasıl pişman olacaklarını vurgular Kur'an-ı Kerim. “Eğer Peygamber bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, elbette onu kısıkvrak yakalardık. Sonra onun can damarını koparırdık. Hiçbiriniz buna mani olamazdınız.”¹⁷ Kur'an her türlü güzelliği bizlere aksettiren Allah tarafından gönderilmiş ve asla eşi benzeri olmayan bir Nazm-ı Celil'dir. Herhangi bir metin gibi değerlendirilemez.

16. İsrâ Suresi, 82. ayet

17. Hâkka Suresi, 44-47. ayetler

O halde rahmet ayı olarak şu anda idrak ettiğimiz Ramazan-ı Şerif'te Kur'an'ı biraz da bu gözle bilmeliyiz. Önce "kariu'l-Kur'an" olmalıyız, yani Kur'an'ın lafızlarını okuyan, sonra "hafizu'l-Kur'an" onu muhafaza eden, sonra "Alimu'l-Kur'an" (Kur'an ilimlerini öğrenip idrak eden) sonra "Amilu'l-Kur'an" (ilmiyle amel eden) sonra Kur'an ailesine dahil olup inşallah hep beraber "Ehlullah" olmalıyız. Cenab-ı Hak bizleri Kur'an'ı böyle okuyan, Ramazan-ı Şerif'ten böyle istifade eden camiyi, cemaati, mümini ve namazı bu şekilde idrak eden kullarından eylesin. Hepinizi Allah'a emanet ediyorum.

Açık Alanda Namaz: Namazgahlar

Mehmet Şimşek Deniz

Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
İstanbul Sabahattin Zaim Mimarlık Fakültesi

Herkesi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Tüm İslâm âleminin ve Türkiye'nin Ramazan ayını kutlarım.

Değerli arkadaşlar ve katılımcılar bugünkü konumuz namazgahlar olacak. Namazgahlar ve cami medeniyeti, caminin İslâm medeniyeti ve şehir Medeniyeti üzerindeki etkileri ve oluşumuna yaptığı katkılar üzerine sizlerle bir sohbet gerçekleştirmeyi umuyorum.

Namazgah Nedir?

Namazgahlar aslında namazın açık bir şekilde kılındığı yerlerdir. Elbette sabit, kalıcı mekânlar var, bir de şehir dışında genellikle mesire yerlerine kurulan, ordu sefere çıktığı zaman ordunun dinlenme noktalarında kurulan ibadet alanları vardır. İşte biz bunlara namazgah diyoruz. Yani namazın açık havada, üstü açık olan bir mekânda, bir coğrafyada eda ediliş biçimine namazgah adını veriyoruz kısaca. Namazgah aslında bunun Osmanlı'daki ismi. Bu ismin tabii evveliyatı var. Peygamber Efendimiz tarafından bunun başlatıldığını görüyoruz. Hatta ilk örnek Kuba Mescidi'dir. Peygamberimiz ilk mescidi burada kuruyor. Şu andaki Mescid-i Nebi'de yükseltilmiş duvarlar ve yapraklarla örtülen çatı daha sonradan yapılıyor. Ama yükseltilmiş bir çatı ve yükseltilmiş duvarlarla yapılan sabit ve kapalı bir ibadet mekânıdır Mescid-i Nebi.

Musalla Nedir?

Namazgahların Arap coğrafyasındaki ismi “musalla”dır. Namazgah ismi tamamen Osmanlı'daki isimdir. Peygamber Efendimiz döneminde tabii çeşitli namazgahlar kuruluyor. Medine'de, Mescid-i Nebi'ye 500 metre mesafede bir musalla kuruluyor. Bu namazgahlarda bazen cuma namazları da kılınıyor. Bayram namazları muhakkak musallalarda kılınıyor. Kurban ve Ramazan bayramı namazlarında sabah namazını eda ettikten sonra tekbirlerle 500 metre mesafedeki musallaya gidiyor ve bayram namazları bu musallalarda eda ediliyor. Tabii namazgahların camilerden bir farkı da buralar aynı zamanda toplumda bir sosyalleşme mekânları olarak da vazife görüyorlar. Toplantılar yapılıyor, konferanslar oluyor, hatta ticaret yapılıyor, nikâhlar yapılıyor... Dolayısıyla namazgahlar toplumun bir sosyalleşme mekânıdır.

Namazgahların Kurulum Alanları ve Özellikleri

Osmanlı dönemine geldiğimizde ise bu geleneğin devam ettiğini görüyoruz. Yani Peygamber Efendimiz dönemindeki ve İslâm'ın ilk yıllarındaki musalla geleneğinin devam ettiğini görüyoruz. Namazgahlar yine karşımıza çıkıyor. Bu namazgahlar şehre yakın mesafelerdeki mesire alanlarında kurulduğu gibi seferlerde ve savaşlarda ordunun dinlendiği yerlerde de kuruluyor. Mesela Tebük Gazvesi'nde Peygamberimiz 15 ayrı yerde dinleniyor ordunun tekrar toparlanması için. Ve buralarda da yine 15 adet musallanın kuruluşunu biliyoruz. Çok pratik bir uygulamadır. İslâm kolaylık dinidir. Bunun bir göstergesi de namazgahlar ve musallaların kurulmasıdır. Öncelikle seçilen yerdeki zemin düzeltiliyor sonra bu musallaların çevresinde 20-30 santim yüksekliğinde ihata duvarları oluşturuluyor. Taşlarla bir duvar yapılıyor ve sınırlar belli ediliyor. İlk örnekleri bu şekilde kuruluyor. Namazgahların yer seçimi de önemlidir. Kuyuların bulunduğu yerlerde ve gölgelikte ağaçların olduğu yerlerde namazgahlar kuruluyor. İnsanlar ibadet yaparken rahat etsinler diye çınar gibi, çam gibi gölgelik ağaçların olduğu yerlerde tercih ediliyor. Gölgesiz olan, tamamen güneş alan yerlerde namazgahlar kurulmuyor. Daha ziyade güneş ışığı alan, ağacı olan, gölgesi olan yerler tercih ediliyor namazgahlarda. Suya yakın olan yerler tercih ediliyor. Yer seçiminde bu kriterler dikkate alınmıştır.

Mescid-i Nebi ve Örnekliliği

Bütün konuşmalarımda ve derslerimde de bunu örnek veririm. Mescid-i Nebi ile beraber bir de külliye modeli ortaya çıkmaya başlıyor. Külliye modeli ibadet merkezli bir yaşam biçiminin şehirciliğe yansıma biçimidir. Şehir şemasının merkezinde cami vardır. Caminin yanında mesela Mescid-i Nebi'yi aklımıza getirelim; eğitim fonksiyonu var, yatılı öğrencilerin okuduğu okullar var. Hemen yürüme mesafesinde Medine çarşısı var. Yani ibadetin merkeze alındığı külliye yaşam biçimi var. Her şeyin merkezi ibadette birleşiyor. Onun çevresinde oluşmuş yaşam alanı, donatı alanları var ve hayata dair diğer alanlar var. Şimdi buradan Süleymaniye örneğine gelirsek aslında Peygamberimizin Medine'de Mescid-i Nebi ile beraber kurduğu külliye modelinin tam da Süleymaniye Camii'nde ve Osmanlı'nın diğer camilerinde bir modellemeye dönüştüğünü görüyoruz. Mesela Süleymaniye Camii'nde önce gökyüzü ile olan ilişki kuruluyor. Yüksek minarelerle gökyüzü ile kurulan bir ilişki var. Yani tevhid inancı var. Elif gibi Allah'ı birlemek kubbe ve minarelerle beraber... Sonra kubbe ile beraber sarıp sarmalayan bir merhamet ve

rahmet duygusu var. 18 katlı bir apartman yüksekliğinde olmasına rağmen Süleymaniye Camii o yüksekliği hissetmiyorsunuz, tamamen bir örtme duygusu var.

Cami İle Şekillenen Bir Yaşam Biçimi

Sonra Türk üçgenleri ve fil ayakları ile beraber o kubbenin yere dokunuşu var. Sonra onun çevresinde şekillenen bir yaşam biçimi var; darüşşifalar var, medreseler var, sosyal yaşama ait imaretler ve tabhaneler var. Ve daha önemlisi çevresinde oluşan bir hayat var, donatı alanları var. Hem cami olsun hem kamusal yapılar olsun “kagir” karakterli yapılar var. Bunların saçaklarında oluşan ahşap yapılar var. Yani yavaş yavaş saçaklanan, birbirine saygılı bir şekilde aşağıya doğru inen, birbirinin manzarasını, güneşini gölgesini örtmeyen saygılı yapılar var. Bunların yanında da konut yapıları var. Ve burada da ahşap bir karakter var, kagirden ahşaba bir geçiş var ama bütün bunlar çok saygılı bir yapıdadır. İşin merkezinde ibadet, çevresinde yaşam alanları, ondan sonra saçaklanan ahşap konut alanları var. İşte Osmanlı mimarisinde gökyüzü, toprak ve su arasında böyle bir ilişki geçişi var. Son derece etkileyicidir bu. İnsanı hayran bırakan İstanbul silüetinin ortaya çıkışında böyle ilahi bir dokunuş var. Tabii bu durum tamamen İslâm şehri olmanın bir özelliğidir. Burada külliye modelinden biraz bahsetmiş olduk. Tabii bu konu çok geniş bir konu ama her konuşmamda muhakkak bahsederim, burada da bahsetmiş oldum.

Günümüzdeki Namazgahlar ve Son Durumları

Yine namazgahlara geçerse Vakıflar Genel Müdürlüğü hayrat uzmanlarının yaptığı bir araştırmaya göre İstanbul’da 153 tane namazgahın olduğunu biliyoruz. Fakat bunların maalesef birçoğu kaybolmuş durumdadır. Türkiye’de de çok sayıda namazgah var. Mesela Bursa’da var, Bodrum’da var, Türkiye’nin tüm coğrafyalarında namazgahlar var. Bunların bir kısmı hayatımızdan çekilirken bir kısmı hayatiyetini sürdürmektedir. Buna örnek olarak Safranbolu’daki Hıdırlık Tepesi namazgahını örnek verebiliriz. Yine Gümüşhane’deki Kürtün bölgesindeki Kadırga namazgahını örnek verebiliriz. İstanbul’daki namazgahlara geçmeden önce bunlarla ilgili kısaca bilgiler vereyim.

Gümüşhane Kadirga Namazgahı

Mesela Gümüşhane Kadirga namazgahı; Fatih, Trabzon Fethi seferi dönüşünde daha önceden tanıdığı bir arkadaşını soruyor Kadir Bey isminde. Onun şehit edildiği yerde dönüşte bir mola veriyor ve Kadirga'da Gümüşhane bölgesinde bir namazgah kuruyor. Bu namazgah oldukça büyük bir namazgah. Ve baktığımız zaman tesviye edilmiş bir zemin üzerinde yani toprağı düzeltilmiş, engebeli toprak düzgün hale getirilmiş. Çevresine 50x50 santim boyutunda moloz taş duvar şeklinde ihata duvarı yapılmış. Sonra işte bir kible taşı konulmuş ve burada Fatih Sultan Mehmed cuma namazını eda etmiş. Orası günümüze kadar korunmuş ve Cumhuriyet döneminde buraya iki tane minare eklenmiştir. Bugün hâlâ cuma namazının kılındığı, bayram namazlarının kılındığı bir yer olarak fonksiyonunu devam ettiriyor. Namaz kılarken hiçbir şekilde insanların bayram namazlarında ve cuma namazlarında üzerlerine yağmurun yağmadığı söylenir bölge halkı tarafından.

Hıdırlık Tepesi Namazgahı

Yine Safranbolu'da Hıdırlık Tepesi namazgahı var. Şehre hâkim bir bölgede kuruyor. Türkler ilk önce geliyorlar ve bu bölgede yerleşiyorlar. Yine "maksura" denilen ibadet yerleri var, burada zemin düzeltilmiş ve taş döşenmiştir. Burada aynı zamanda Köstendil Kaymakamı Hasan Paşa'nın ve Kurtuluş Savaşı kahramanlarından Ali Yaver Ataman'ın mezarı bulunmaktadır. Hıdırlıez şenlikleri yani baharın gelişini müjdeleyen şenlikler de bu Hıdırlık Tepesi civarında yapılıyor. Buralarda teravih namazları kılınıyor, yağmur duaları yapılıyor, yani fonksiyonunu devam ettiren namazgahlar bu söz ettiklerimiz. Ama tabii artık Anadolu'da ve İstanbul'da çok az sayıda. İstanbul'da bu şekilde gidilip namaz kılınan bir namazgah yok.

İstanbul'daki Namazgah Örnekleri

İstanbul'da dediğimiz gibi 153 tane namazgahın olduğunu biliyoruz ama bunların çok çok büyük bir kısmı maalesef kaybolmuş durumdadır. Çünkü artık mescitler var ve ordu sefere çıkmıyor. Yani o bildiğiniz manada bir hayat biçimi yok. Dolayısıyla namazgahlar hayatımızdan çekilmiş durumda. Mesela biliyorsunuz Çamlıca mevkiinde namazgah var. Ordu sefere çıkarken muhakkak Anadolu yakasına geçiyor ve Anadolu Yakası'nda bir mola veriyor. Son hazırlıklar tamamlanıyor. İşte

Osmanlı ordusunun bu son hazırlıklarının yapıldığı Çamlıca bölgesindeki kısımda da namazgah inşa edilmiş, bunların varlığını biliyoruz. Şimdi çok iyi örnek olarak iki tane namazgahtan bahsetmek mümkün İstanbul için.

Esma Sultan Namazgahı

Bunlardan bir tanesi Sultan Ahmed, Kadirga bölgesindeki Esma Sultan Namazgahı'dır. Bu namazgah 18. yüzyılda yapılıyor ve tam da Kadirga Parkı'nın içinde Esma Sultan Namazgahı. Çok güzel bir namazgahtır. Dört tarafında da çeşme vardır. Bu çeşmenin haznesi var ve yapının sağ tarafından çıkarılan tek kollu bir merdiveni var. Ve siz tek kollu bu merdivenden terasa çıkıyorsunuz. Bu terasta da namaz kılınabiliyor. Aynı zamanda Esma Sultan Namazgahı'nın dört tarafındaki çeşmeden abdest alma imkânınız var. Aslında bir sanat eseri olarak yorumlanmış Esma Sultan Namazgahı. Hem fonksiyonel hem sanat eseri olarak yapılan bir namazgahtır. Kadirga Meydanı'nda ama kapalıdır. Önüne de bir çit çekmişler. Temennim Esma Sultan Namazgahı'nın açılmasıdır. Bu namazgahın ziyarete açılarak yerli ve yabancı turistlere sunulmasıdır.

Toplarönü Namazgahı

İstanbul'daki önemli bulduğum bir diğer namazgah ise Anadolu Hisarı'nda inşa edilen Toplarönü Namazgahı'dır. Anadolu Hisarı kalesine bitişik olarak yapılmıştır. Biliyorsunuz Fatih, Rumeli Hisarı'nı inşa ediyor ama Anadolu Hisarı'ndaki topları yükselterek Bizans'a yardıma gelen savaş gemilerini vurmayı hedefliyor. Düşman gemilerini vurmak için de topları yükseltmiştir. Anadolu Hisarı'nda Toplarönü Namazgahı'nın bir özelliği de hem mihrap hem de minberinin olmasıdır. Buranın daha sonra restorasyonu yapıldı. Sanıyorum 2016 yılında Anadoluhisarı Toplarönü Namazgahı restorasyonu yapılarak tekrar hizmete sokuldu. Burası tamamen bir kesme taş duvardan yapılan çok güzel bir namazgah türü örneğidir.

Rumeli Hisarı Namazgahı

Anadolu Hisarı'nın karşısındaki namazgahtan da bahsetmek lazım. Rumeli Hisarı'ndaki namazgah ise İstanbul'un ilk namazgah örneklerinden bir tanesidir. Çünkü ilk yapıldığında tabi açık namazgah şeklinde yapıldı. Daha sonra ise kapalı bir mescide dönüştü ve Boğazkesen Mescidi oldu. Rumeli Hisarı'ndaki bu Boğazkesen Mescidi yaklaşık 18. yüzyıla kadar kullanıldı. Fakat 18. yüzyılda Boğazkesen

Mescidi'nin artık yıkıldığını görüyoruz. Rumeli Hisarı'nda daha sonra bir mahalle oluştu. Bu mahallede ahşap yapılar yapıldı. Son yıllara kadar çok tartışmalar olmuştur bu Rumeli Hisarı'ndaki alanda. Orası konserlerin verildiği bir yerdi. Fakat bir minaresi mevcuttu Boğazkesen Mescidi'nin. O Boğazkesen Mescidi daha sonra tamamlanarak hizmete alındı. Yine Boğazkesen Mescidi de İstanbul'daki ilk namazgah örneklerinden bir tanesidir.

Bu namazgahların yapısal özellikleri arasında bir kere sınırlarının belli olması için yapılmış ihata duvarları var. Sonra muhakkak kible yönünü gösteren bir mihrap ve bir mihrap taşı var. Bu mihrap taşında da genellikle kible ayeti var biliyorsunuz. Peygamber Efendimiz Medine'de iken Kibleteyn Mescidi'nde ikinci namazını kılarken kiblesi Mescid-i Aksa'dan Mescid-i Haram'a çevriliyor. İşte genellikte bu kible taşları var. Bu kible taşları ile mezar taşları çok zor ayırt ediliyor ancak metni okursanız ayırt edebilirsiniz. Dolayısıyla bir kible taşı konuyor, bazı namazgahlarda minber de oluyor, bazı namazgahlar ise minbersiz oluyor. Cuma namazlarının kılındığı namazgahlarda merdivenle çıkılan merdivenden oluşan bir minber oluyor. Bazı namazgahlarda minber görüyoruz, mihrap görüyoruz fakat bazı namazgahlarda da yalnızca bir kible taşı görüyoruz.

Valide Sultan Çeşmesi Namazgahı

Yine bir namazgah örneği olarak İstanbul'da Maçka'da yapılan Valide Sultan Çeşmesi Namazgahı var. Bu namazgah tamamen daha pratik olsun diye çeşmenin yanında yapılan bir namazgahtır. Dolayısıyla İslâm'ın hem pratikliği hem de Osmanlı medeniyetinin suyla beraber namazı birleştiren sunumlar ortaya çıkarması, mimari açıdan da aslında çok takdire şayan özellikler olarak karşımıza çıkıyor.

Yeryüzü Allah tarafından bir mescit olarak Müslümanlara takdim edilmiştir. Namazgah da bunun en müşahhas bir örneğidir. Namazgahların yapılması ortaya konması en büyük temennimizdir. Namazgahların tekrar su medeniyetimizle beraber hayata kazandırılması da bu anlamda söylenmelidir. Ama bunun için de konu ile ilgili ilmi çalışmaların, doktora ve yüksek lisans tezlerinin yapılması gerekiyor. Namazgahlar konusunda ben sürekli araştırıyorum, okumaya çalışıyorum namazgahları ama tabi hayatımızdan kaybolmuş çok önemli bir kültür ögesi olarak karşımızda duruyor. İnşallah YEKDER ile yaptığımız bu programda namazgahlarımızın tekrar gündeme gelmesini, tekrar ihya edilmesini diliyorum. İstanbul'da en azından kaybolmuş 153 namazgah var. Bunların yerleri belli, eski

fotoğrafları var. Yani restitüsyon ve restorasyon yapmak için elimizde yeterli belgeler var. Dolayısıyla bunların son projelerinin çıkartılarak dönem analizlerinin yapılarak namazgahların yeniden ihya edilmesi ve hatıralarının tekrar ortaya konması en büyük dileğimizdir. Ve yanında da su medeniyetinin göstergesi çeşmelerimizin yeniden ihyası medeniyetimizin eski hatıratını ortaya çıkaracaktır diye düşünüyorum. Teşekkür ediyor, hayırlı günler diliyorum.

**Câmi: Âlem
Tasavvurunun
Mimari Formu**

Mustafa Sürün

Dr., Yalova Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi

Herkes hayırlı Ramazanlar diliyorum.

Cami ve namaz ilişkisini anlatacağımız bu sohbetimizde konumuzu daha ziyade kavramlar üzerinden izah etmeye çalışacağım.

Kavramlar üzerinden bu konuyu anlatmak belki de en makul yöntemlerden bir tanesidir. Çünkü kavramlar işaret ettikleri hakikatin tamamını ihata etmeseler de işaret ettikleri hakikatten pay alırlar. Bundan dolayı bir yapının fiziksel inşası kadar kavramsal inşası da önemlidir. Hatta inşa edilen yapının mahiyeti bu kavramlar aracılığıyla daha iyi anlaşılabilir. Cami söz konusu olduğunda da mekân, cami, mescit, mihrap, alem, harim gibi kavramlar bu mahiyeti anlamamızı sağlayan en önemli temel kavramlar olarak karşımıza çıkar. Cami nihayetinde bir mekân türüdür. Her mekân bir eylem ve bir fiil için meydana getirilir. Cami de öncelikli olarak namaz ibadetinin edası için inşa edilen bir yapıdır. Mekâna kelime olarak baktığımızda var olmak anlamına gelen “kevn” kökünden gelmektedir ve oluşun meydana geldiği yer anlamındadır. Bence kelimenin sözlük anlamına en uygun mekân türü camilerdir. Çünkü insanın kulluk bilincinin oluşumunun meydana geldiği yegâne yapılardır. Ve camiler bu bilinci günde beş kere insana hatırlatan ve fiili olarak da bu bilincin yapının içinde oluşumunu sağlayan mekânlardır.

Camiler aynı zamanda kutsal mekânlar olarak da kabul edilir ama caminin bu kutsallığı taşında veya toprağında yani fiziksel mekânda değildir aslında. İçinde gerçekleşen eylemin kutsallığından kaynaklanır. Yani Müslümanların en mukaddes saydıkları Kâbe’nin bile yedi kere yeniden inşa edildiğini düşünürsek camiler kutsalla olan bağı kuran mekânlar olması sebebiyle bir kutsallığa sahiptir. Aslında bu bağın kurulması için de illa bir mekâna ihtiyaç yoktur. Çünkü mü’mine şah damarından daha yakın olan, mekândan ve zamandan münezzeh olan bir yaratıcının sadece camilerde kendisine ibadet edileceği anlamına gelmesin. Fakat gerek vakit namazlarının cemaatle eda edilmesinin efdaliyeti gerekse cuma ve bayram namazlarının camilerde kılınması mecburiyeti bu mekânları bizler için gerekli kılmaktadır. Yani mekâna felsefi açıdan da baktığımız zaman ontolojik olarak genelde kapsayan ile kapsananın ilişkisi bağlamında ele alınıyor. Ve bu bağlama da en uygun mekân türü yine camidir. Çünkü mekân felsefede cisimden daha ziyade onu kuşatan bir gerçeklik olarak algılanır. Varlığın yaratıcısı olarak da varlığı kapsayan Tanrı kulun bir araya geldiği bir mekândır camii. Yani bu anlamda da ontolojik ve felsefi olarak mekân kavramını karşılayan en iyi mekânlardan biri camidir.

Mimari Bir Tür Olarak Camii

Mimari bir tür olarak camiyi kavrayabilmemiz için bir de kendi kelime anlamına bakmamız gerekiyor. Çünkü cami kelime olarak toplayan ve bir araya getiren demektir. Aynı zamanda cami, Allah'ın doksan dokuz isminden bir tanesidir. Burada yüklenen anlamın dünya ile ahiret hayatındaki manaları kapsayan bir cem etme olduğu kabul edilir. Aynı zamanda bir ahenk ve nizam dâhilinde bulunan kâinatın meydana getirilişi, Allah'ın bu Cami isminin bir tecellisi olarak kabul edilir. Kelimenin bu anlamıyla aslında bu uygulamayı fiziksel bir mekân olan camide de görebilmekteyiz. Çünkü cami varlığıyla bütün mevcudatı kendisine toplayan demektir. Peki, fiziksel bir mekân olarak cami neyi cem eder, neyi toplar dersenez eğer; cami, cemaati yani insanları toplar, insanları cem eder. Cami bir külliye ait olması sebebiyle etrafındaki diğer yapı ve kurumları cem eder. Cami bu dünya ile öte dünya arasında bir perde görevi gördüğü için iki âlemi cem eder. Yani aynı zamanda camide namaz kılariken secde edildiğinde insanın Allah'a en yakın olduğu yer secde olduğu için cami rabbiyle kulunu da cem eder. Kısacası, cami sadece kuru bir kalabalığı toplayan bir mekân değildir. Biz her ne kadar camiyi bir araya gelme, toplanma yeri olarak izah etsek de aslında burası birleşme, bir olma ve birleşme mekânıdır. Kul ile rabbini birleştirir bu mekân. Allah huzurunda kullar arasındaki farkı, sınıf ayrımını ve statüyü silerek saflarda da müminleri birleştirir.

Mescitlerin Anlamlı Rolü

Cami ile birlikte namaz ibadetinin eda edildiği diğer bir mekân ise mescittir. Namaz için sadece zemin yani arz yeterlidir. Yeryüzünün mescid kılınması da bir açıdan bu şekilde değerlendirilebilir. Kelime olarak mescid; secde edilen yer anlamındadır. Fakat namaza baktığımız zaman namazın rükunlarında iftitah tekbiri, kıyam, rükû ve tahiyat da vardır ama bunların hiçbirisine isnad edilerek ibadet mekânı adlandırılmamıştır. Hatta zaman olarak değerlendirdiğimizde namazın büyük kısmı kıyamda geçmektedir. Buna rağmen mekâna ismini veren namazın secde rükûdudur. Çünkü bir hadis-i şerifte, kulun Allah'a en yakın olduğu anın secde olduğu ifade edilmiştir. Bundan dolayı zemin aynı zamanda secde ile birlikte teslimiyetin en saf halini ifade eder. Secde müminin bir nevi lâ-mekân halidir. Çünkü namaz, müminin miracı olarak kabul edildiği için bu miracın da vuslat anı secdedir. Yani miraç her ne kadar bir yükselme eylemi ise de müminin miracı zahiren secdeden geçmektedir. Kudüs'teki Kubbetü's Sahra'ya baktığımız zaman ki Peygamber Efendimizin miraca yükseldiği noktadır, aslında o yapı bir cami

değildir ama camiler her mü'min için bir Kubbetü-s Sahra'dır. Bundan dolayı secdegahlarımız olan camiler, müminler için aynı zamanda bir miraç mahalli haline dönüşür.

Camiye İçeriden Bakmak

Camiye bir de mimari açıdan baktığımız zaman bir âlem tasavvurunun mimari izahı olduğunu görüyoruz. Çünkü camiler, Allah, âlem ve Âdem ilişkisini kendisinde toplayan yapılardır. Ve bu mimari ile temsil edilen âlemin tepesinde alem vardır. Aleme baktığımız zaman da kelime olarak “bildiren bir işaret” anlamına geliyor. Peki bu alem neyi bildiriyor dersek âlemin yaratılış sırrını, hakikat-i Muhammediye'yi, onun yüzü suyu hürmetine var olan âlemin yoktan varlığa geçişini bildiriyor. Göklerin yani kubbelerin ve arzın yani zeminin var oluşunu bildiriyor. Alemin hemen altında kubbe yer alıyor ve genelde de bu kubbenin içerisinde “nur âyeti” olarak isimlendirilen ve Allah'ın göklerin ve yerin nuru olduğunu belirten ayet yer almaktadır. Şimdi Allah'ı bir “nur” olarak kabul ediyoruz. Nur ise bizim geleneğimizde kendisiyle her şeyin idrak olunduğu fakat kendisinin idrak olunmadığı şey olarak kabul edilir. Bu nuru temsil eden ve zatın birliğinden var olan âlemin yaratılışı aleminden aşağıya doğru zemine kadar kademelenir bir caminin mimarisinde. Böylece varlık dairesi insani makamda sona erdiği için insan da secde ile ilahi makama tekrar uruc ettiği için başlangıç ve son birleşerek caminin içerisinde bu daire tamamlanır.

Yaratılış Döngüsünün Merkezi: Camii

Cami aynı zamanda varlık dairesini bünyesinde cem eden bir yapıdır. Böylece cami, aleminden âleme, âleminden Âdem'e, Âdem'den de Allah'a olan yaratılış döngüsünün cereyan ettiği mekân haline gelir. Çünkü alem aynı zamanda insan-ı kamili de işaret eden, onun da bir sembolüdür. İnsan-ı kamil olmanın başlangıcı olan secde ile insan-ı kamilin işareti olan alem arasındaki ilişkiye ev sahipliği yapar camii. Ev sahipliği demişken hani camiler için aynı zamanda Allah'ın evi tabirini kullanırız. Bu bir açıdan doğrudur. Çünkü âlem kendisine yansıyan ve onda yerleşen şey için ev kabul edilir bizde. Var oluşun yansıdığı bir mekân olarak da camiler Allah'ın evi olarak kabul edilebilir.

Buraya kadar mekân, cami, mescit ve alemi anlattık ama caminin içinde de kavramsal olarak caminin mahiyetini işaret eden gerek mekanlar gerekse kavramlar yer almaktadır. Caminin içerisindeki en önemli nokta mihraptır. Mihrap kelime

olarak harp mekânı demektir. Aynı zamanda burası imamın cemaate önderlik ettiği mimari bir unsurdur. Hani camide harp olur mu diye aklınıza gelebilir, cami de harp olur mu demeyin. Eğer söz konusu olan insanın nefsi ile olan mücadelesi ise camide harp olur. Bu noktada camiler nefisle harbin yapıp ruhun namazla sükûn bulduğu bir yer haline gelir. Mihrap ise camii içerisinde bu mücadele ve yönelişin istikametini belirleyen bir unsur haline geliyor.

Harim ve Cami Adabı

Caminin namaz kılınan iç kısmındaki kavramımız ise “harim”dir. Kelime olarak korunan, yasaklanan, mukaddes olan ve saygı duyulan anlamına geliyor. Yani buranın namaz için tahsis edilen bir mekân olması aynı zamanda bu tahsisatın gerektiği yasaklar ile korunan ve saygı duyulan bir mekân haline gelmesini sağlar. Cami adabı dediğimiz şey burada devreye giriyor. Yani burası gerek namaz esnasında gerekse namaz dışındaki vakitlerde uyulması gereken adap kurallarının olduğu bir kısımdır. Harim hem namazın hakkını gözeten bir yer olması bakımından hem de namaz dışındaki diğer davranışların hakkını gözeten bir yer olması bakımından saygı duyulan bir bölgedir. Burada edebe mugayir davranışlar sergilenmez. Harim kısmını “necis” hale getiremeyiz. Affedersiniz cünüp iken caminin bu kısmına giremeyiz. Caminin içinde alışveriş yapamayız. Bir namaz olmasına rağmen Hanefilerde cenaze namazı caminin içinde kılınmaz ama ders ve sohbet yapabiliriz. Harim gerek fıkhi gerekse adap açısından kendi kurallar bütününe sahiptir; sağ ayakla girilir sol ayakla çıkılır. Bunlar harim bölümünün gerekleridir. Burada dünyevi meseleleri yüksek sesle konuşmak uygun değildir. Harimin kendi içerisinde bu tür fıkhi ve adap olarak bir kurallar bütününe sahip olduğunu tekrar vurgulamamız gerekir.

Camilerin Merkezi Konumu

Caminin kendi ile olduğu kadar çevresiyle kurduğu irtibat da önemlidir. Çünkü eskiden şehirlerin çekim merkezleri külliye ve bunun merkezinde yer alan camilerle şekillenmiştir. Camiler şehrin silüetinde ve topoğrafyada yönlendirici hatta etrafını şekillendirici ana yapılarıdır. Bir bölgenin yerleşime açılması ve o bölgenin gelişiminin sağlanmasından külliye öncü yapılarıdır. İskan politikası açısından da külliye ve camiler rol sahibidir. Mesela Suriç’ndeki kalabalıklaşan nüfusun zaman zaman merkeze yakın çevrelerde oluşturulan külliyelele buralara kaydırılması hedeflenmiştir. Kasımpaşa’daki Piyale Paşa ve Üsküdar’daki Atik Valide külliyelele şehrin dışına yerleşimin teşvik edilmesi için yapılmış külliyelele-

dir. Hatta bir semte adını veren Teşvikiye ve Teşvikiye Camii bu türden bir girişimin temsilcisidir. Bu girişim, oralarda yerleşimin teşvik edilmesi için yapılan bir uygulamadır ki Teşvikiye Camii ismini de buradan almaktadır. Camiler ve külli-yeler aynı zamanda muhitlerini de şekillendirir. Nefs-i İstanbul'a baktığımızda buradaki semtlerin isimlerini külliyelerden aldığını görürüz: Fatih, Beyazıt, Süleymaniye, Yavuz Selim, Şehzadebaşı, Sultanahmet...

Cami ve Topoğrafya Uyumu

Bu açıdan cami ve külliye gerek içindeki mümini gerekse çevresindeki muhiti ihata eder ve şekillendirir. Fakat günümüze geldiğimizde camiler birer külliye olarak inşa edilmemektedir. Yani camiler gitgide tarihi konum ve önemlerinden koparılarak yalınlaştırılmaktadır. Bu merkezi konumun kaydırılması sadece topoğrafik şartların bizlere dikte ettiği bir uygulama değildir. Zihinsel ve toplumsal değişimin camiye biçtiği rolün değişmesi ile alakalıdır. Örneğin 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nden geçtiğiniz zaman bu hat sizlere iki farklı siluet sunmaktadır; bir tarafta tarihi yarımada olarak isimlendirdiğimiz ve her tepesinde bir külliyenin yer aldığı siluet diğer tarafta ise plazaların sunduğu bir siluettir. Aslında biri dini bir siluet iken diğeri laik bir siluettir. Yani merkeze alınan değerlerin değişmesiyle siluetler de değişmektedir. Önceden cami ve tanrının gölgesinde oluşan bir merkez ve çevre oluşumu varken günümüzde maalesef insanın gölgesinde kalmış bir tanrı ve çevre anlayışı vardır. Günümüz külliyelerinde sıbyan mektebi, imarethane, kütüphane hatta türbe ve mezar bulunmamakta, birçoğunda ihata duvarı dahi yer almamaktadır. Camiler binlerce konutun inşa edildiği sitelerin kıyasına tabiattan af dilemek veya günah çıkarmak adına mecburiyetten ilıştırılan yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü merkeze koyduğumuz yapı ki bu aynı zamanda zihniyeti de temsil eder, çevresini de belirler. Camiler bu ihata etme ve etrafını şekillendirme rolünden uzaklaştırılmıştır. Eskiden merkezinde camilerin olduğu külliyeler toplumsal ihtiyaçlara cevap verecek bütün mimari birimleri bünyesinde barındırırdı.

Hayat ve Memat Arasında Bir Ömür

Bu külliyelerde medrese ve sıbyan mektepleri ile eğitim, darüşşifalarla sağlık, hangahlarla barınma, imarethanelerle beslenme, hamamlarla temizlik, sebillerle ikram hizmetleri ifa edilmekteydi. Hatta genelde kible yönünde bulunan hazireleriyle ölüm sonrası hayat bile kendine bu oluşum içerisinde yer bulmaktaydı. Hatta camiler hayat çizgisi takip eden bir yapıya sahipti. Dış dünyadan bahçeye,

bahçeden şadırvanlı avluya, şadırvanlı avludan camiye ve camiden hazineye ulaşan bu hat üzerinde yaşam süreci yani hayat ve memnat bir araya getirilmişti. Şu an geldiğimiz noktada iki olgu ve bunları temsil eden mekânların hayatın içerisinde soyutlandığını görmekteyiz. Bunlardan biri namaz diğeri ise ölümdür. Yani bunlar eskiden şehrin içerisinde nüfuz etmiş, insanların yaşam alanlarının merkezinde yer alırken günümüzde mümkün olduğunca merkezin dışında tutulmaya çalışılıyor. Böylece caminin merkezi konumu ve çevresini şekillendirici etkisi yok olmaktadır. Yani son olarak cami nedir dersiniz, insanın kulluk bilincini yüce yaratıcısına secde vasıtasıyla takdim ettiği bir mekândır derim. Âlem tasavvurunun mimari dil ile izahıdır. Ayrıca içerisinde ve çevresindeki varoluşa istikamet kazandıran bir kurumdur. Herkese hayırlı günler dilerim.

Namaz ve Ahlak

Ömer Türker

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kıymetli dinleyiciler, öncelikle Ramazan ayınızı tebrik ederim.

Rabbim Ramazan ayınızın hayırlı ve bereketli geçmesini nasip etsin.

Bugün namazın hayatımızdaki yeri üzerine bir sohbet yapacağız. Namaz ve Müslüman ahlâkı üzerine bir konuşma yapacağız.

“Salat” Kelimesinin Kökeni

Malum olduğu üzere namaz kelimesi Arapçadaki “salat” kelimesinin Türkçeye tercümesidir. Salat kelimesi aslında dua anlamına gelir. Musalli kelimesinin de özel bir manası vardır. Musalli kelimesi; Arapçada yarıştta ikinci olan anlamında kullanılır. Bu manada bazı düşünürler namaz kılanın Allah’ın ardından gelişini ifade etmek için yani Allah’ı takip etmesini ifade etmek için bu isimle adlandırıldığını söylemişlerdir. Namazın başka bir anlamı ise duadır. Aslında genel olarak İslâm dindarlığında bütün ibadetler zikrin bir uzantısı olarak ortaya çıkar. Namazı da Müslüman için kıymetli kılan şey; günün belli vakitlerinde Allah’ı anmak için tahsis edilen ve belirli bir zaman aralığında ifa edilen bir ibadet olmasıdır.

“Allah’ı zikretmek daha büyüktür”

Namazı bu kadar hayatımızın bütününü kapsayacak şekilde kavramamızı sağlayan şey de budur. Din asıl itibarıyla kulun her şeyi Allah’ı dikkate alarak, Allah’ı merkeze alarak düşünmesi ve üzerine yaşaması üzerine kuruludur, dinin özü budur. Bu manada dinde en önemli ibadet zikrin ta kendisidir. Hatırlayınız bir ayet-i kerimede “namaz fahşadan ve münkerden men eder” ifadesi geçiyor. Yani namaz insanı çirkinliklerden ve azgınlıklardan muhafaza eder. Biz genelde ayetin bu kısmını okuruz. “İnnes salate تنها anil fahşai ve’l-munker”, devamını çok zikretmeyiz. Devamı “ve le zikrullahi ekber” şeklinde gelir. Yani Allah’ı zikretmek daha büyüktür. Aslında namaz da Allah’ı bir zikirdir. Namaz da maksadı itibarıyla Allah’ı bir zikirdir fakat kişi bunu sürekli bir alışkanlığa dönüştürdüğünde zaman zaman zikir kısmı gizlenir, zaman zaman zikir kısmı zayıflar ve pratik bir eylem olma kısmı kendisini daha görünür hâle getirir. Bu nedenle ayette hassaten Allah’ı zikretmenin daha önemli olduğu yani fiilen o pratikleri icra etmenin bütün maksadının Allah’ı zikretmek olduğu ve zikrin belirli bir kalıp içerisinde gerçekleşmesi olduğu vurgulanır.

Namaz, İnsanı Fahşadan Men Ederken İnsana Adaletli Olma Vafı Kazandırır.

Namaz ve ahlaki yaşantımız arasındaki ilişki bu ayette oldukça veciz bir şekilde ifade edilir. Bu ayetin içerdiği “fahşa ve münker” kelimelerini cuma namazına gidenler hemen hatırlayacaktır. İmam hutbeden ineceği sırada okunan bir ayette de geçer: “İnnallahe ye’muru bi’l-adli ve’l-ihsani ve itai zi’l-kurba”. Yani Allah adaleti, iyiliği ve yakınlarla yardımını emreder. Şimdi bu ayet ilginç bir şekilde devamının kendisini negatif yönden yani bir olumsuzlama ile tefsir ettiği bir ayettir. Devamında “ve yenhâ ani’l-fahşai ve’l-munkeri ve’l-bagy” gelir. Yani adaletin karşısına Cenab-ı Allah fahşayı, ihsanın karşısına da münkeri koyar. Yani aslında tersinden bir açıklama olarak değerlendirilebilir. Bu, bizim konumuz bağlamında şu anlama geliyor. Namaz, insanı fahşadan men ederken insana adaletli olma vafını kazandırır.

Namaz, İnsana İhsan Kazandırması Beklenen Bir İbadettir.

Namazın insanda adalet vafının oluşmasına vesile olması beklenir. Hakeza namaz, insana ihsan kazandırması beklenen bir ibadettir. Bunu çok geniş anlamda düşündüğümüzde din aslında iki temel unsur üzerine kuruludur; birincisi iman; yani Allah’ın varlığına ve iman esaslarına ilişkin bir tasdiktir ki bunları çok genel anlamda bazı erken dönem düşünürlerin belirttiği gibi marifet olarak ifade edebiliriz. Allah’ı bilmek, Allah-âlem ilişkisine dair dinin temel esaslarını kavramak ve bunları tasdik etmek iman kısmına girer. İkincisi ise bununla bağlantılı olarak üretilmiş bir hayatın bütünü; yani amelden bahsediyorum. Biz daima aklımıza bir şeyleri yapmayı getiririz ama amel temelde iki gruba ayrılır; hem fiil hem de terk-tir. Bazı amellerimiz namaz ibadetinde olduğu üzere bir fiil icra etmek şeklinde gerçekleşir.

Namazın Çift Yönlü Anlamı

Bazı amellerimiz birtakım fiillerden geri durma, onları terk etme şeklinde gerçekleşir. Şu anda içinde bulunduğumuz Ramazan ayında tuttuğumuz oruçlarda olduğu gibi. Oruç tutmak aslında insanın kendisini bir şeylerden uzak tutması yani insanın kendisini tutması ve bir şeyleri terk etmesi anlamına gelir. Namaz bu bağlamda değerlendirildiğinde iki yönlü bir ibadettir; bir yönüyle bir eylemi ifade eder, bir yönüyle de birtakım eylemlerden insanı geri bırakması, insanı onlardan uzak tutması beklenir ve bunu ifade eder. Namazın böyle çift yönlü bir tarafı vardır. Namazın insana kazandırmasını beklediğimiz özellikler vardır, yani kendimiz

namaz kılarken bizde ne gibi bir değişiklik husule gelir? Yani nasıl bir hayat tarzı yaşarız ki namazla uyumlu olsun. “Namazla uyumlu bir yaşantı nedir?” sorusunu sorduğumuzda biraz önce söylediğimiz kavramlar ışığında şöyle bir tablo çıkıyor.

İhsan Kavramı

Namazın öncelikle bizde husule getirmesi gereken şey; ihsandır. Yani hatırlarsanız Hz. Peygamber, ihsan kavramını Allah’ı görürmüşçesine ibadet etmek olarak, yani “sen onu görmüyorsan da o seni görüyor” şeklinde açıkladı. İhsan aslında kelime olarak iyilik yapmak, iyilik üzere bulunmak ve hayır üzere yaşamak demektir. Yani insanın kuşkulardan arınmış bir şekilde Allah’ı teslimiyeti ifade eden fiiller gerçekleştirmesi anlamına gelir. Birinci yönüyle kuşkulardan olabildiğince arınmış şekilde Allah’a iman, ikinci yönüyle ise kuşkulardan arınmış bir şekilde Allah’a teslimiyeti ifade eden ameller gerçekleştirmesidir. Namaz sürekli bir hatırlatma olması ve kişiyle Allah arasını günün bütün vakitlerine yayacak şekilde düzenlenmesi bakımından insanla Allah arasındaki ilişkiyi insanın bilincinde tutan bir ibadettir. Aslında namaz öyle enteresan bir ibadet ki; riya için bile yaparsanız bunu hatırlatma vasfına sahiptir. Namaz çok ilginç ibadettir. İnsan sürekli bir şekilde bunu yaptığı takdirde zaman zaman alışkanlıklarının ortaya çıkardığı bir köreltme, bir şuur kaybı yaşıyor tabii ki ama şu veya bu şekilde Allah’la irtibatına dair sürekli bir hatırlatma oluyor. Namazın böyle önemli bir vasfı var.

İnsanda En Büyük Arındırıcı Vasfı Zikirdir!

Kur’an-ı Kerim’de de belirtildiği üzere namazın kişiyi arındırması beklenir. Biraz önce söylediğimiz gibi aslında insanda en büyük arındırıcı vasfı zikirdir. Namazın da zikrin bir tezahürü, bir dalı olması itibarıyla insanı arındırması beklenir. Ama Müslüman olarak biz, namazın insanı arındırması noktasındaki sonuçlarını devşirmekte açıkçası zorlanıyoruz. Yani namaz bizim için marifet düzleminde, Allah’a iman düzleminde bir hatırlatma işini bizden bağımsız başaran bir ibadettir. Biz şahsi olarak “aman hatırlamaya çalışayım”, çabasından bağımsız bir şekilde o ibadeti yaptığımız zaman bizde böyle bir zikir husule gelir. Ama namazın pratik hayatla ilgili sonuçları yani ahlaki sonuçları ve bizde kazandırması beklenen erdemler zorunlu olarak gerçekleşmez. Bizde sadece birtakım terkleri gerçekleştirir. Yani namaz kıldığımız vakitlerde namaz ibadeti ile meşgul olurken kaçınılmaz olarak birtakım başka fiillerden uzaklaşırız. Namaz bunlardan bizi uzaklaştırır. Bu manada fiilen kendi içinde tanımlı bir ibadet ve belli birtakım eylemlerden

oluştugu için namaz yapıldığı esnada bir alıkoyma vasfına sahiptir. Ama namazın sonuçta bizde oluşturması beklenen temel özellik aslında ihsan ve adalettir. Yani davranışlarımızın tamamını Allah'ın huzurunda yapma, Allah'ı merkeze alarak yapma, ikincisi ise bunun bir gereği olarak davranışlarımızın yine tamamında Hz. Peygamber'e ittiba anlamında bir denge, bir itidal ya da iman gereği olarak ortaya çıkması anlamında iman ve amel uyumuna dikkat etmek gerekir. İşin bu ahlaki yetkinlik kısmı herhangi bir eylemin zorunlu sonucu değildir aslında. Yani biz hangi ibadeti yaparsak yapaalım davranış olması bakımından o ibadetin zorlu bir sonucu değildir.

Namaz Esas İtibarıyla Bir Cemaat Faaliyetidir!

Biz ibadetlerimizle diğer davranışlarımız ve fiillerimiz arasında apaçık bir ilişki kurmadığımız sürece ve buna dönük özel bir çaba sarf etmediğimiz sürece böyle bir sonucu husule getirmemiz çok zordur. Bunun için iki hususun dikkate alınması gerekir; birincisi namazın asıl itibarıyla bir cemaat faaliyeti oluşunu dikkate almaktır. Fakihler ibadetleri “eksik ifa” ve “tam ifa” olarak ikiye ayrılırlar. Namazın aslında tam ifası cemaatle kılınan namazdır. Çünkü namazın ilk olarak cemaatle kılınması emredilmiştir. Hz. Peygamber, Cebail Aleyhisselam ile namaz kılmıştır ve namazın asli hali aslında cemaatle kılınmasıdır. İkincisi ise bireysel olarak namaz kılmaya izin verilmiştir. Bu ise fakihlerce eksik ifa olarak adlandırılır. Yani mümine bireysel olarak da namaz kılma izni verilmiştir. Namaz bizi kolektif olarak belirli birtakım ahlaki vasıflarla donanan bir cemaate bağladığı zaman, bu durum bize ahlaki vasıfları, ahlaki erdemleri sürekli hatırlatmaya sebep olur. Bir cemaate bağlanan Müslüman, erdemsizliklerden kaçınmayı da daha güçlü yerine getirmeye başlar. Bir Müslüman cemaatten de erdemsizlikler göstermesi gibi bir şey beklenmez. Ama böyle bir ciddi kusuru yok da cemaat İslâm ahlakını en azından ilkece benimseyen bir cemaatse namazın en önemli yönü bu cemaatte ortaya çıkar. İkinci mesele ise cemaatle irtibatımızın zayıfladığı, cemaatten uzaklaştığımız şu zamanlarda; cemaati illa cami cemaati olarak düşünmemek gerektiğidir. Yani cemaati, içinde bulunduğumuz her türlü grup ya da insan topluluğu olarak düşünebiliriz. Geniş anlamda düşündüğümüzde, buradan uzaklaşıp kendi halimize kaldığımızda, namazın bizdeki ahlaki sonuçlarını devşirebilmemiz için açık bir bilinçle Allah ile irtibatımızı diğer davranışlarımıza taşımamız gerekir. Bunun için namazın içeriğinin namazda okuduğumuz dualarla birlikte -namaz sonuçta bir duadır- hayatın bütününe yayılacak şekilde bizim için bir kazanca dönüştürülmesi uğrunda çaba sarf etmemiz gerekir.

Namazın iki temel içeriği vardır aslında; birincisi Allah'ı tesbih ve Peygamberimize salat okuma, bu namazın en temel vasfıdır, yani Cenabı Hakk'ın tenzih edilmesidir. İkincisi Hz. Peygamber'e salat edilmesi, salat bu anlamda bir ibadet olarak namazın parçasıdır. Bunun aslında insandaki ahlaki karşılığı benliğin giderilmesi, kibrin giderilmesidir. Zannediyorum herhangi bir dindarlıkla en çok bağdaşmayan günah kibirdir. Mesela dindarlık çabasının dışarıda tutması gereken en asli unsur kibirdir. Hz. Peygamber "kalbinde hardal tanesi kadar kibir olan cennete giremeyecek", dedi bir hadis-i şerifinde. Herhalde bu hadis zahir anlamıyla doğru. Çünkü kibir aynı zamanda teklifin sırrını barındıran bir şey yani insanın mükellef bir varlık oluşunun sırrını barındıran bir şeydir. Ve burada bütün mesele bunun üzerinde yoğunlaşıyor. İnsanı diğer bütün canlılardan ayıran aslında bellidir. Yani ben diye kendisine işaret edebilmesi, insanı canlılardan ayıran en önemli vasıf budur. Bu da kendine ilişkin farkındalığıdır. Bu kendine ilişkin farkındalık konuştuğumuz dille bir araya gelince bütün fiillerde özlü olan bir benlik çıkıyor karşımıza. Yani -ben yaptım, -ben ettim, benim bütünümüyle merkezde olduğu cümleler kuruyoruz.

Tesbih ve Namazın Ahlaki Sonuçları

İnsan bu benlik vasfıyla diğerlerinden ayrışıyor fakat dinin en önemli tarafı şu, yani teklifin sırrı şu; bütün varlığını biraz önce söylediğimiz anlamda benlikle yoğuran bir canlı olarak insanın benliğini Allah'a teslim etmesi istenir dinde. Yani bu dinin en önemli yönü budur. Dolayısıyla tesbih ve namazın ahlaki sonucu aslında kişinin benliğini yaratıcı lehine terk etmesidir. Yani Allah'ın benliğin mutlak anlamda Hakk'a ait olduğunu, insanın yalnızca bir kul olarak bu benlikle, bu mutlak varlıkla Cenab-ı Hakk'ın nihai özne olan mutlak kudret sahibi Allah'la irtibata geçmesidir, birinci ahlaki sonucu budur. Bu sonuç tam olarak elde edilmediğinde ya da bu sonuçta ilerlediğinde diğer ahlaki sonuçları kesbetmek çok zordur. Namaz için de böyledir. Aslında dinin diğer ibadetleri için de böyle, diğer unsurlar için de böyledir. Namazın içerdiği ikinci unsur ise aslında bu birinci unsurla irtibatlıdır: Namaz, aynı zamanda istiğfardır. Yani namaz bu anlamda bir arındırma ve kişinin kendisini sürekli olarak terk etme faaliyetidir.

Şimdi namaz eğer bu iki unsuru bir araya getirebilirse, ahlaki yaşamın tamamını şekillendiren ve tamamına hâkim olan bir ibadete dönüşebilir. Bu iki unsur elde edilmediği takdirde namazdan daima parçalı ahlaki sonuçlar, duygularımızla karışık ahlaki sonuçlar çıkarırız. Yani bizde birtakım haller meydana getirebilir;

yaptığımız ibadetler, o an için bir coşkunluk meydana getirebilir ya da o an için bir iyilik arzusu meydana getirebilir. Ama bunun ahlaki yaşantımızı yönetebilecek ve ahlaki yaşantımızı şekillendirebilecek, olabildiğince kalıcı bir melekeye dönüşmesi için tesbih, salat ve istiğfarın başka bir deyişle benliğin terki ve arınma çabasının eşlik ettiği bir ibadet hayatımızın olması gerekir. Hz. Peygamber bir hadisinde, göz kapaklarını açıp kapayınca kadar, başını kaldırıp indirinceye kadar bir kez olsun istiğfardan, ölümü tefekkürden geri durmadığını dolayısıyla sürekli istiğfar ettiğini söyler. Bu son derece etkili bir unsur olarak dini yaşamın bütününe sirayet eder.

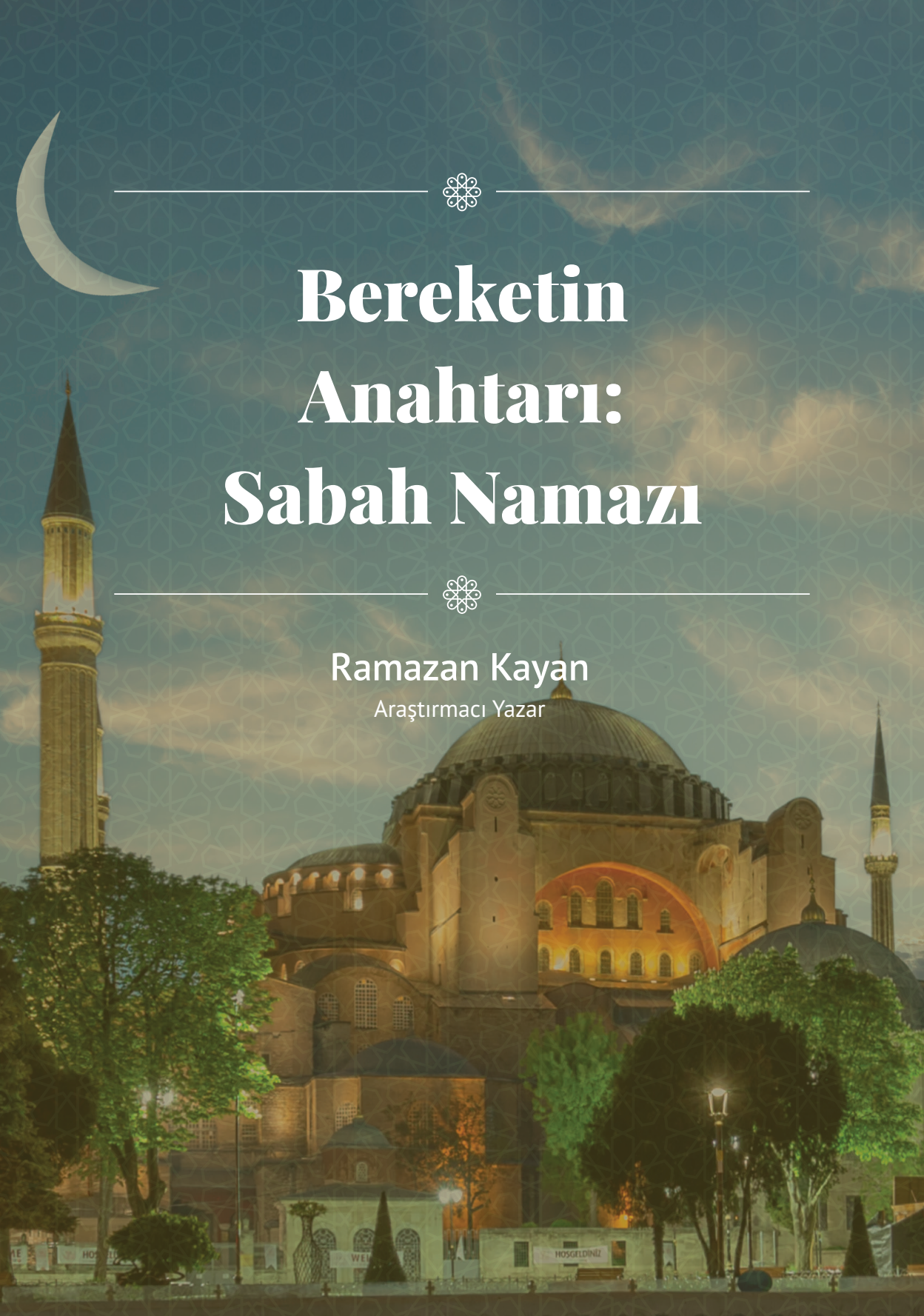
Din Alışkanlığa Karşıdır!

Eğer bu kısmı ihmal edersek ve namaz sadece birtakım belli pratikleri yerine getirme çabasına dönüşürse, bir alışkanlığın esiri olursak, zikrin anlamını anlamamış oluruz. Yani din alışkanlığa karşıdır aslında, alışkanlık olmadan gerçekten din yaşanmaz. Alışkanlık edinilmediği takdirde bunları yapamayız hepsini her durumda sürdürmek güçlü alışkanlıklar ister. Öbür yandan din; alışkanlığın getirdiği vurdumduymazlığa, alışkanlığın getirdiği sıradanlığa karşı insanı sürekli ayık halde tutmaya çalışır. Hz. Musa ile ilgili bir ayeti kerime vardır; “Vastana’tu-ke li nefsi.” Kendim için seçtim diyor Cenab-ı Hakk bir ayeti kerimede. Seni kendime ayırdım, kendim için seçtim. Şimdi bu Peygamber’e hitaben söylenmiş bir söz ama bütün kullar normalde buna dahildir. İnsan Hakk’ın kendisi için seçtiği bir varlık gibi duruyor biraz önce konuştuğumuz vasıflarından dolayı. Fakat Hakk için seçilmek demek Hakk’ın kendisinin merkezde olduğu bir hayat sürmek demektir. Dinin namaz bağlamında düşündüğümüzde insana bahşettiği en önemli hususlardan birisi de günün tamamına yayılmış bir şekilde diğer ahlaki tercihlerini de etkileyecek tarzda bir hatırlama aracı olarak namazı vermesidir. Namaz nereden geldi? Namaz miraçta geldi biliyorsunuz. Yani bir kulun, varlığın kaynağına, Allah’a, bütün bilgilerimizin nihai maksadına ilişkin en zirveye çıktığı esnada kendisine hediye edilen nimetin adıdır namaz. Müminin miracıdır derken de bu kastedilir aynı zamanda. Hz. Peygamber bunu miraçta getirdi. Yani bir insan yetkinleşse yetkinleşse en fazla ne olabilir? Bütün âlimlere göre veya İslâm düşünce geleneklerine göre, metafizik geleneklere göre insanın varabileceği nihai nokta Allah’ı bilmektir. Allah’a ilişkin hiçbir şekilde kuşku barındırmayan bir idraktır. Böyle bir idrakin insana bahşettiği amel, İslâm dininde namaz olarak kendini gösterdi.

Hayata Sirayet Eden Namaz

Dolayısıyla namaz ancak böylesi bir şuurla yapıldığında ahlaki hayatımızı yönlendirebilecek ve diğer ahlaki eylemlerimizi şekillendirebilecek bir ibadettir. Bu aynı zamanda gerilimli de bir şey açıkça söylemek gerekirse. Yani bu husus hakkında konuşulması kolay ama hayatın bütününe sirayet ettirilmesi zor bir ameldir. Dolayısıyla en azından belirli günlerde bu konuyu daha yakından tefekkür etmek gerekir. Bu maksada ulaşmak için diğerlerine nispetle biraz daha gayret sarf etmek gerekiyor. Hz. Peygamber’e teheccüd namazının emredildiği Müzzemmil Suresi’nde bulunan bir ayette, “Gündüz çok meşguliyetin var, gece seni maksadına daha güçlü ulaştırır” denir. Yani “inne leke fi’n-nehari sebhan tavila” (Çünkü gündüz, senin için uzun uğraşlar vardır.). Gece, maksada ulaşmak konusunda şedid, daha güçlü ve sözün daha tesirli olduğu andır. Yani insanın sükunete erip Rabbiyle birlikte olma çabasının daha güçlü sergilendiği andır. Namazdan beklenen bu asli vasfı öne çıkarabilmek için günün en azından belli saatlerinde buna biraz daha ağırlık vermek gerekiyor. Ramazan ayı içinde bulunuyoruz. Cenab-ı Hakk’ın rahmeti esintilerinin daha güçlü hissedildiği aylardır. Herkesin tekrardan Ramazan ayının bereketli geçmesini diliyorum.

Bereketin Anahtarı: Sabah Namazı

Ramazan Kayan

Araştırmacı Yazar

Kıymetli dostlar, sevgili arkadaşlar!

Öncelikle güzel Rabbimin en güzel selamı ile sizleri selamlıyorum:

Selamünaleyküm.

Böylesi güzel bir Ramazan ikliminde manevi atmosferden müstefid olmaya çalışırken rahmet meltemlerinin yüreklerimizi okşadığı şu atmosferde özellikle kulluk sorumluluğumuzun bir boyutuna dikkat çekmek isterim. Nedir o? Sabah namazı; şahitli namaz.

Kur'an-ı Kerim'de rabbimizin "şahitli namaz" olarak tanımladığı Peygamber Efendimizin de çok önemsedığı sabah namazı üzerinde şöyle kısa bir değerlendirmede bulunmuş olalım. Biliyorsunuz İslâm medeniyeti mescit medeniyetidir ve medeniyetin merkezine mescit oturtulmuştur. Efendimizin Mekke'den Medine'ye hicret edince ilk teşebbüsü Mescid-i Nebevi'yi inşa etmek olmuştur. Zaten Mekke'de Mescid-i Haram etrafında tüm mücadele seyrediyordu.

Peygamberimizin müşriklerin tüm baskılarına rağmen Kabe'nin gölgesinde duruşunu ve çizgisini sürdürebilmek için ne bedeller ödediğini bilmekteyiz. Haliyle İslâm toplumunun inşası, nesillerin inşası, Kur'an neslinin inşasının merkezi rolü nerededir? Mescittedir. Bu bakımdan mescit denince de özellikle sabah namazı akla gelir. Üzerine güneş doğmayan bir medeniyetin çocukları olarak namaz bilincimizi ve özelde de sabah namazını konuşmamız gerekiyor. Bu noktada hayatın belki de en çekici, cezbedici insanın da uyku noktasındaki arzularının ne kadar güçlü olduğunu göz önüne alırsak uykunun en tatlı anında uykuyu bölebilmek, Rabbimizin çağrısına icabet edebilmek işte İslâm'ın hayatımıza getirdiği disiplin burada kendini gösteriyor. Namaz disiplini üzerinde kulluğu omuzlayabilmek ve insanlığa bir ufuk açabilmek...

Sabah Namazının Anlamı

Şimdi gelelim Peygamberimizin ufuk açıcı pratikleri üzerinden acaba sabah namazı ile bize verilmek istenen nedir? Hayatımızdaki uyusukluğu, hayatımızdaki ataleti ve rehaveti atabilmek, sürekli diri kalabilmek ve iç dinamiklerimizi besleyebilmek için namaz olmazsa olmazımız olarak karşımıza çıkıyor. Muhammed Esed'in Yolların Ayrılış Noktasında İslâm isimli eserinde rastladığım bir şey var:

Muhammed Esed bu eserinde sabah namazı ve gece namazından bahsediyor. Neden İslâm veya Peygamberimiz bu konuya bu kadar önem vermiştir? Teheccüd namazını niçin aksatmamıştır? Sabah namazına dair gelen bulgular neden bu kadar güçlüdür? Askeri eğitimde önemli boyut gece nöbetidir. Bir askerin savaş disiplini kazanabilmesi için onun gece 1-3, 3-5 saatlerindeki nöbetleri titiz bir şekilde tutması gerekir. Bunun ne kadar önemli olduğunu askerlik yapanlar çok iyi bilirler. Uykusundan, rahatından vazgeçemeyen kişi düşmana karşı nasıl ayakta kalabilecek, savaşını nasıl verebilecek? Bu bakış açısıyla sabah namazını ele aldığımızda belki de bizim gece eğitimimiz, gece terbiyemiz burada şekilleniyor. Ciddi bir manevi terbiyeden geçebilmek Rabbimizden gelen emirlere başımız ve gözü-müz üstüne diyebilmek ile mümkündür. Bu ise namaz terbiyesinden geçenlerin işidir. Bazen düşünüyorum sabah ezanı okunduğunda yatağın o sıcak atmosferi içerisinde üç adım ötede seccade duruyor. Bir müminin gücü nereden ölçülür, bir müminin kalitesi nereden belli olur? Allah'ın çağrısı, ezan-ı Muhammedi kendisine ulaştığında yatakla seccade arasındaki üç adımı atabilecek gücü kendinde görebiliyor mu, göremiyor mu?

Seccadeye Olan Mesafemiz

Allah'a karşı dürüstlüğün ifadesi o sabah namazında sıcak yatakla soğuk seccade arasındaki mesafeyi alabilecek kuvveti kendinde görebilmektir. Ve bazen düşünüyorum, üç adım ötedeki seccadeye bizi taşımayan bir iman bizi cennete nasıl taşıyacak? Sabah namazına uyanamayan bir genç, İslâmi idealleri olan bir genç insanlığı nasıl uyandıracak? Namaza uyanamayan insanlığı uyandırma sorununu nasıl üstlenebilecek? Bu bakımdan namazı sadece bireysel bir ibadet olarak ele almıyoruz. Toplumsal sorumluluklarımızı topyekûn toplumun İslâmi değişim ve dönüşümün öznesi, aktif öncüsü olmasında nasıl hazırlayıcı bir boyutunun olduğunu ifade etmeye çalışıyorum.

Peygamber Efendimiz, sabah ve yatsı namazlarının münafıklara ağır geleceğinden bahsediyor. Bunu duyunca endişeleniyorum. Hele hele sabah namazındaki çözülmemiz, dağınıklığımız, üzerimizdeki ağırlığı atamayışımız geleceğimizle ilgili kaygılarımı besliyor. Efendimizin sabah namazındaki ciddiyetini şurada da görebiliriz. Biricik kızı Hz. Fatıma'yı Hz. Ali ile evlendiriyor. Evlendirdikten sonra tam 6 ay boyunca her sabah, sabah namazına uyandırmak için kapılarına gidiyor. Gençtir ne olur ne olmaz namazda bir aksama olmasın, sabah namazında bir sıkıntı olmasın diye kapılarına kadar gidip uyandırdığını görmekteyiz. Evlendirdim, günah benden gitti, şeklinde bir yaklaşım görmüyoruz. Efendimizin bu

uygulamasından, sünnetinden hareketle sevdiğimiz dostların sabah namazında telefonunu çaldırma cesaretini ya da yakınlığını samimiyetini aramızda görebiliyor muyuz? Samimiyetin özellikle bu noktada kendini göstermesi lazım! Ve tekrar ediyorum, bir kişinin Allah'a karşı olan ciddiyetinin en net göstergesi sabah namazındaki titizliğidir. Bunu ancak kişinin sabah namazındaki duyarlılığı ile ölçebiliriz. Belki de sabah namazını terk eden farkında değil ama Allah'a mesafe koymuştur, Allah'ı terk etmiştir.

Selahaddin Eyyubi'nin Sabah Namazı Örneği

İslâm tarihine baktığım zaman da bunun çok ciddi örneklerini görüyorum. Selahaddin Eyyubi Kudüs'ü fethetmek için zaferin geciktiğini görüp sebepleri üzerinde düşünüyor. Allah'ın gaybi yardımlarının bu orduya gecikmesinin ve Kudüs'ün fethinin gecikmesinin altındaki sebepleri inceliyor. Gördüğü sebeplerden bir tanesi de sabah namazında cemaatin çok az olmasıdır. Önce ordusunu bir sabah namazı eğitimine ve disipline tabi tutuyor ve şunu söylüyor: Cuma namazındaki cemaat sabah namazında toplanmadıkça Allah, Kudüs'ün fethini bizlere nasip etmeyecektir. Uzun bir süre sabah namazı üzerinde ordusunu eğitime alıyor ve iş öyle bir noktaya geliyor ki cuma namazındaki cemaat kalabalığı sabah namazında da oluşunca arkasından bakıyoruz ki Kudüs'ün fethi de nasip oluyor. Allah'ın gaybi orduları devreye girmeden, Allah'ın askerleri yanımızda yer almadan bugün de Siyonizme karşı, emperyalizme karşı savaşımızı nasıl vereceğiz, direnişimizi nasıl sürdüreceğiz? Askeri, siyasi, ekonomik varlığımızla birlikte Allah'ın gaybi yardımlarını celb edecek bir duruş üzerinde olarak secdeye kilitleyerek işgalci ve sömürgecilerin hesabını boşa çıkarabiliriz. Kudüs, İsrail'e başkent kılınca yüreğimiz yandı ama Kudüs'ün Siyonistlere mezar olmasını istiyorsak Allah'ın bizden istediği bir şey var; şahitli namazdan, gece namazından şehirlerin sessizliğinde geleceğimizi programlamamız lazım. Secdelerde geleceğe yatırım yapmamız gerekiyor. Belki bunun üzerinden Rabbimiz karanlıklar indirecektir. Gecemiz aydınlık olursa günümüzde güçlü olabiliriz. Gecelerimiz karanlıksa, kayıp gecelerin mağduru ve mahrumu isek gündüzleri de ayakta durabilme mecalini yakalayabilmemiz çok zordur.

Bir Sabah Namazı Şehidi: Şeyh Ahmed Yasin

Şeyh Ahmet Yasin'den bahsetmek istiyorum. Yıllarca İsrail zindanlarında bedel ödeyen, çile çeken, tekerlekli sandalyeye mahkum, İsrail'in korkulu rüyasıydı

Şeyh Ahmet Yasin. Cezaevinden çıkıyor, yaşlı, hasta ve felçli. Çocukları doktora götürüyorlar. Doktorun çocuklarına tembihi şu; “babanız çok ağır hasta, evden çıkmaması lazım.” Artı güvenlik sorunu var, eve geliyorlar tekerlekli sandalyede Şeyh Ahmet Yasin sabah ezan-ı Muhammedi okununca çocuklarına sesleniyor: “Hadi yavrularım sabah namazı için mescide gitmemiz gerekiyor.” Çocukları yalvarıyorlar: “Baba hastasın, doktorun uyarılarını duydun. Evde cemaat olsak, cemaatle namazı evimizde kılsak olmaz mı?” Şeyh Ahmed Yasin şöyle cevap veriyor: “Hayır! Benim rabbime sözüm var. Eğer cezaevinde değilsem sabah namazı vakti mescitte olmam lazım.” Kendisi çocukları ile birlikte sabah namazına mescide gidiyor. Sabah namazının çıkışında İsrail’in attığı füzelerle kendisi, iki oğlu ve yedi dava arkadaşı ve bir de tekerlekli sandalyesi paramparça oluyor.

Peygamber Efendimiz sabah namazına gidenlerin Allah’ın korumasında olduklarını buyuruyor. Biz Allah’ın sınırlarını korursak Allah da bizi koruyacaktır. İşte burada da Filistin örneğinde verdiğim gibi düşünüyordum hep 67 Savaşı’nda bilmem kaç Arap devleti bir araya geldi, 6 Gün Savaşlarında İsrail’e yenik düştüler. Ama 60 yıldır bitmeyen bir Filistin dirilişi var. Arkasına baktığımız zaman secdenin olduğunu görüyoruz, teslimiyetin olduğunu görüyoruz, tevekkülün olduğunu görüyoruz. Bundan dolayı diyorum ki yeryüzünün en güzel namaz kılanları kimlerdir diye bir soru bana yöneltildiğinde herhalde Filistinliler derim. Yeryüzündeki en güzel Kur’an okuyanları kimlerdir diye sorsanız yine Filistinliler derim. Sadece bir yaz kursunda Filistin’de hafızlığını tamamlayan çocuk sayısı ne kadar biliyor musunuz? 24 bin çocuk hafızlığını tamamlamış. Kur’an ve namaz. “Sabır ve namazla Allah’tan yardım isteyiniz!” Allah sabredenlerle birlikte.

Sabır ve Namazla Allah’tan Yardım İstemek!

Haliyle bizim de bugün hele hele şu pandemi günlerinde, musibetlerin peş peşe geldiği bir zaman diliminde ve bugün çağdaş dünyanın dört elle sarıldığı ama acizyet içerisinde çırpındığı bir zaman diliminde Allah’ın yardımına müracaat etmemiz gerekiyor. Bu da ne üzerinden olacak? Sabır ve namaz üzerinden... Allah’ın gaybi yardımının devreye girmesi için uzun uzun secdelerimizin olması gerekiyor. Dua kelimelerimizi gözyaşlarımızla yıkayarak dilekçemizi rabbimize takdim etmemiz gerekiyor. Hele hele şu Ramazan ayında kime dilekçemizi verdiyse bizi yarı yolda bıraktığını ya da acizyetini itiraf etmek durumunda kaldıklarına ta-

nıklık ettik. O zaman güçler üstü güç ile irtibata geçmemiz gerekiyor. Nedir o? Allah azze ve cellenin gücü. Bunu neyle perçinleyeceğiz? Secde ile. Özellikle sabah secdeleri ile bunu perçinlemiş olacağız ve göreceğiz ki Allah bizi korumuş olacak. Biz Allah'ın sınırlarını koruduğumuz zaman Allah da bizi koruyacaktır. "Onlar Allah'ın sınırlarını korurlar!" Bir diğer ayette "Onlar namazlarını da korurlar" ifadesi geçiyor. Peki namazı nasıl koruyacağız? Biz namazı korursak Allah da bizi koruyacaktır. Namazın korunmasına bir şekilde girmemiz gerekiyor. Nedir o? Gaybi güçlerin devreye girmesi yani vekilimiz olan Allah, kefilimiz olan Allah, vekilimiz olan Allah... Hasbinallah ve ni'mel vekil dediğimiz andan itibaren.

Rabbimize Verdiğimiz Sözü Hatırlayacağız!

Ancak bu söylemin bu temenninin boşlukta kalmaması lazım. İşte bu temenninin, bu duanın kabul görmesi secdeye kilitlendiği zaman dilekçelerimiz geri çevrilmeyecek. Peygamberimiz buyuruyor ki; kulun Allah'a en yakın olduğu an secdede bulunduğudur. O halde secdede dualarınızı uzatınız buyuruyor. Hayatımıza ayrı bir ruh, ayrı bir anlam katacaktır. Nitekim şu an psikolojik sorunlarımız, sıkıntılarımız, dertlerimiz bitmiyor, bir türlü de aşamıyoruz. Psikolojik destek alıyoruz yine bir türlü yoluna girmiyor. Antidepresan ilaçlara müracaat ediyoruz. Ve zamanla bakıyoruz ki iyice bitkin düşmüşüz. O zaman iç dünyamızdaki teskin için ve göğsümüzdeki inşirah için daha fazla ikame-i salat diyoruz ve bu namazı ikame etme sorumluluğunda sabah namazı boyutunun ne kadar önemli olduğunu şimdi daha iyi fark ediyoruz. Aksi takdirde yalnızlaşırız ve Allah'tan uzaklaşırız. Namazı terk eden Allah'ı terk etmiştir. Allah ile arasına mesafe koymuştur. Tevhid Allah'ı birlemektir. Peki bir sonraki adım nedir? Sadece Allah'ı birlemekle sorumluluk bitmiyor. Allah'ı birleyenlerin Allah'la birlikte olması gerekiyor. Allah'la birlikteliğin en net örneği de namazdır, hele hele sabah namazıdır. Dolayısıyla Allah'a birleyen herkes şu sorular kendine sormalıdır: Allah'la birlikteliğim nasıl seyrediyor? Allah nerede ben neredeyim? Allah'ın rızası nerede ben neredeyim? Takva nerede ben neredeyim?

Takva elbisesini kuşanarak Allah'la birlikte yoğunlaşacağız. "Üzülme Allah bizimledir" Düşün ki Sevr dağında Allah Resulü yanında Hz. Ebubekir. Bir an için Hz. Ebubekir telaşlanıyor. Müşrikler mağaranın kapısına kadar gelmişler. Efendimiz telaşı görünce "Ya Ebubekir iki kişi ki üçüncüleri Allah, neyin tasasını çekiyor-

sun?” Üçüncüleri Allah olan iki kişiye kim ne yapabilir? Bunun üzerine “La tahzen innallahe meana” ayeti nazil oluyor. “Üzülme Allah bizimledir.” İşte Allah’la birliktelik, Allah’la özel randevunuzun olduğu o namaz saatlerinde hele hele bunun en verimli, en bereketli sabah namazı saatinde Allah’la birlikte olmak için can atmamız lazım, iple çekmemiz lazım.

Namaz Sadece Uykudan Değil Her Şeyden Daha Hayırlıdır!

“Namaz uykudan hayırlıdır!” Sadece sabah namazı için kullanmıyor bu ifadeyi. Namaz iş hayatımızdan daha hayırlıdır, kültür hayatımızdan, sosyal hayatımızdan, sanal dünyamızdan da, eğlenceden de, müzikten de her şeyden daha hayırlıdır. Sadece uykudan değildir. Namazdan alıkoyan uykuysa buradaki hatırlatma atfı uykuyadır. Namazla aramıza giren tüm engelleri tek tek hesaplayacağız hepsinden hayırlı olan namaz çağrısını ne yapacağız? Ona teslimiyet göstereceğiz. Kibleli, kitaplı bir kuşak olmak için mücadelemizi vereceğiz. Namazla rabbimizin arasına giren tüm engelleri, tüm bariyerleri, tüm badireleri, tüm duvarları aşabilme iradesini Allah’tan isteyeceğiz ve buna yoğunlaştığımız zaman biz Allah’ı terk etmedikçe Allah bizi terk etmeyecek. Biz Allah’ı unutmadıkça Allah’ın gündeminden düşmeyeceğiz. Kim Allah için olursa Allah da onun için olur. O zaman soru şu: Ne kadar Allah içiniz? Allah için olmamızın içini doldurabiliyor muyuz? Bunun da göstergesi yani bir kulun ne kadar Allah için olduğunun ispatı olan kıldığı namazlara bakarak bu soruya cevap alabilirsiniz. Namazdaki ciddiyetine, namazdaki huşu ve hassasiyetine, namazdaki titizliğine disiplinine bakıp Allah’la olan ilişkilerinin seyrini de ona göre okuma imkânımız vardır.

O Namaz Kılanların Vay Haline!

Namazda çözülme, namazda dağılma, namazda içini boşaltma gibi gaffetlerden Allah korusun. Allah’tan uzaklaşmanın da en net ifadesi olarak karşımıza çıkıyor. Şu ayetle bitireyim: “Yazıklar olsun o namaz kılanlara.” Ne için? Kıldıkları namazda gaffet üzere olanlar, kıldıkları namazda gösteriş olanlar... Allah o namazı yüzlerine çarpıyor. Olmaz olsun öyle namazınız. Namaz gibi namazın belki de ilk kalkış noktası sabah namazı olduğu için önce orada bu hassasiyeti aramız gerekiyor. Ve yine Efendimizin şu hadis-i şerifini hatırlatmak isterim: “Sabah ve yatsı namazları münafıklara ağır gelir” diyor. Bazen düşünüyorum acaba riya sızmasına veya nifak bulaşmasına maruz kalıyor muyuz? Efendimizin bu uyarısı beni ürpertiyor. Ve yine Kur’an-ı Kerim’de münafıkların namazından bahseder-

ken “kıldıkları namaza tembel tembel kalkarlar, üşene üşene kalkarlar” ifadesini görüyoruz. Anlıyoruz ki Efendimizin dönemindeki münafıklar bile beş vakit namaz kılıyorlar. Münafıklarla gerçek müminlerin namazının farkı diğerlerinin can atarak namazlarını, münafıkların da isteksiz isteksiz namazlarını kıldıklarını görüyoruz. Peki bugün namaz kılmayan Müslümanlar için ne diyeceğiz, sabah namazını zayi edenlere ne diyeceğiz? Kur’an ve Sünnet ölçeğinde meseleyi konuştuğumuz zaman nereye oturtacağız? Daha ileri gidemiyorum ve tıkanıyorum, bu soruya cevap bulmakta zorlanıyorum. Dolayısıyla bu soru üzerine tefekkür etmenizi bekliyorum. Allah’a emanet olunuz.

Camide Musiki Gelenegi

Selman Benlioğlu

Dr., Yalova Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi

Efendim merhabalar, hayırlı Ramazanlar dilerim.

Bugün cami ekseninde ve hassaten namaz ekseninde namazın etrafında şekillenmiş musiki kültürünü konuşmaya çalışacağız.

Biz musiki geleneğimiz içinde biliyoruz ki dini musiki alanı hatrı sayılır bir yer tutuyor. Hem bu geleneği oluşturan kimseler olan sanatkârlar, icracılar, bestekarlar, hem de bu gelenek içinde üretilen repertuarın dini musiki alanına, bu kurumlara ait bir tarafı var. Dolayısıyla musiki geleneğimizde caminin ve dini musiki alanının mühim bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Tabii şöyle de bakmak lazım. Biraz geriye çekildiğimiz zaman aslında bu sadece İslâm toplumlarına, İslâm kültürüne ait bir şey değildir. Genel olarak müzik ve din ilişkisi dünya çapında da her toplumda ve yörede örneklerini görebileceğiniz bir ilişkidir. Dolayısıyla dini musiki geleneğinin cami merkezli ve hassaten namaz etrafında şekillendiğini pekala söyleyebiliriz. Zaten günlük hayatımızda da az çok tecrübe ediyoruz. İşte bir namaza çağrı olarak ezanı duyuyoruz.

Namazın İcrasında Musiki

Namazın icrası esnasında baştan sona tesbihata kadar devam eden çeşitli unsurlar vardır. Aslında birbiriyle ilişkili ve oradaki süreci biraz zenginleştiren, bezeyen bir musiki kültüründen bahsedebiliriz. Belki bunun birkaç parçasından ve özellikle Ramazan ayına nasıl yansıdığından da bahsedebiliriz. Biliyoruz ki camide namazın vakti bir ezanla belirtiliyor. Bu ezan günde beş kere okunuyor. Bugün bile dinlediğimiz zaman aslında en az üç-dört farklı ezan dinliyoruz. Bu farklılığı oluşturan şey makamdır. Sabah namazındaki küçük ibareyi saymazsak metin teknik olarak aynıdır. Fakat ezanı dinlediğimiz zaman bize hangi vaktin ezanı olduğunu hissettirecek bir farklılık oluşuyor. Yani siz saati bilmeseniz, gün ışığını görmeseniz bile saba makamında okunan bir ezanı dinlediğiniz zaman “Evet, bu sabah ezanı” diyebilirsiniz. Belki saba makamının teknik olarak özelliklerini bilmiyorsunuz, belki ismen de bilmiyorsunuz ama bu sabah ezanı diyebiliyorsunuz. Veya çok belirgin olarak segah makamında öteden beri devam eden akşam ezanı okunduğu zaman “Evet, bu akşam ezanı” diyebiliyoruz. Dedğim gibi metin aynı yani onun akşam ezanı olduğunu belirtecek teknik anlamda sözel bir ifade yok ama bunu anlayabiliyoruz.

Dini Musikiye Olan Kulak Aşinalığımızın Kaynağı

Peki bu farklılığı biz nasıl anlıyoruz? Aslında bu bir gelenek; gelenek dediğimiz şey böyle oluşuyor. Yani ortalama bir kulak olarak belki musikiye hiç merakımız yok, makam adı vs. bilmiyoruz. Ama dinlediğimiz ezanın hangi vakte ait olduğunu hissedebiliyoruz. Bunun birkaç boyutu var. Hem icra yapanlar tarafı var hem bu icraya muhatap olanlar tarafı var. Yapanlar yani müezzinler, imamlar, din görevlileri açısından bir ses hâkimiyeti, bir teknik detayını bilsin veya bilmesin bir makam zevki ve bilinci gelişmiş veya geliyor demektir.

Küçük bir anekdot anlatmak isterim. Baba köyüm Bursa'nın Fadıllı köyüdür. Herhalde böyle 15 yaşlarındayım. Köy camisinin imamı izne gitmiş ve ezan okuma vazifesi köydeki yaşlı bir amcaya kalmış. Sabah ezanı vakti amcamız sabah ezanını okuyacak, bir alışkanlıkla başladı ezana. Sesi titriyor zaten yaşı hayli ileri. Fakat birkaç cümleden sonra ısrarla okuduğu ezanı saba makamına çevirmeye çalışıyor ama tutmuyor. Tekrar tekrar deniyor. Yaşı belki 70. Orası belki çok taşra sayılmasa da Bursa'nın bir köyü. Muhtemelen o köyden hiç ayrılmadı. Veya bir musiki eğitimi ve din eğitimi almadı. Ama o ezanı okumak istiyor ve bunun sabah ezanı olduğunu bilerek kulağında sabah ezanını icra etmek istiyor. Saba makamına ufak ufak dokunuşlar yapıyor ama alışkanlıklarla devam eden şeyler. Hani bu gelenek dediğimiz şeyi böyle çok büyötmeye, tut-bırakma şeklinde anlamaya da gerek yok. Aslında bu köy halkının orada okuyacağı bir ezan vazifesi de değil. Orada hasbelkader okuduğu bir ezanda bile bunu bir şekilde bir gereklilik olarak hissedebilmesidir asıl mesele. Yani oradaki insicamı ve devamlılığı bozmaması ve bunun sabah ezanı olduğunu hissettirebilmesidir. Dolayısıyla icracı tarafındaki meseleyi konuşurken böyle bir bilincin ve geleneğin yerleştiğini söyleyebiliriz.

Diğer boyutuyla ezanı dinleyenler bu yönüyle muhatapı olarak aslında farkında olmadan yaygın eğitime maruz kalıyoruz, muhatap oluyoruz. Nasıl oluyor? İşte üç-dört farklı makamdan ezanları dinliyoruz. Bir camiye devam ediyorsak burada Kur'an-ı Kerim tilaveti dinliyoruz veya bizzat namazın icrası esnasında oradaki sureleri dinliyoruz. Elbette maksat o değil. Ama bu bize musiki ile ilgili bir dünya sunuyor. Ve farkında olmadan amcamızda olduğu gibi bir musiki dünyasına muhatap oluyoruz. Bu bizim bir şekilde zihnimize ve algımıza yansıyor hiç şüphesiz. Dolayısıyla caminin namaz ekseninde gelişen ibadet musikisinin yaygın olarak her yaştan, her kesimden muhatabına bir musiki kültürü ve bilinci kazandırdığını da pekâlâ söyleyebiliriz.

Tabii cami tek kurum değil ama önemli bir kurum, merkezi bir kurumdur. Belki burada bir yan başlık açıp tekkeleri de konuşabiliriz. Tekkeler musiki kültürü açısından çok önemli merkezlerden birisidir hiç şüphesiz. Tabii ki cami ile apayrı dünyalar değildir. Nihayetinde tekke dediğinizde camide yapılan çoğu faaliyet yapılıyor. Tekkelerde hem bu yaygın olarak musiki kültürünün, zevkinin aşılabilmesi ve pratiklerin yapılabilmesi anlamında önemli kurumlar ve önemli mecralardır. Camideki diğer bir mesele musiki ile alakalı ve namaz ekseninde oluşan çeşitli formların icra edildiğini görüyoruz.

Camilerde Cemaatin Aktif Rolü

Genel bir zevkin orada devam ettiğini gördük. Az çok bunun yansımalarının olduğunu tespit etmiş olduk. Çeşitli formlar tatbik ediliyor. Yani evet, namaz kılınıyor, ezan okunuyor. Bunun yanında bazen özel günlere, özel gecelere, kandillere vs. hasredilmiş formlar, onlar için oluşturulmuştur. Bir de seyrek şekilde, haftalık veya olağanüstü durumlar için icra edilen formlar da var. Ne geliyor mesela aklımıza? Salalar, mevlit icrası, miraciye icrası, vs. İçinde bulunulan zamana göre, o iklime göre yani o aya göre çeşitli ilahilerin icra edildiğini biliyoruz. Dolayısıyla sadece namaz merkezinde olmakla beraber farklı zamanları da kuşatacak bir cami musikisi inşa edilmiş durumdadır. Bu musikiden genel özellikleriyle bahsedecek olursak çok katılımcı bir yapıdadır. Tırnak içinde söylüyorum; bir konserdeki gibi sahnede bir solistin olduğu ve icrada bulunduğu bir yapıda değildir. Cemaat her zaman için bu faaliyet ikliminin bir parçasıdır. Nereden biliyoruz? En basit bir bayram tekbirini düşündüğünüz zaman orada her ne kadar müezzin elinde mikrofona ile yönlendirici olsa da cemaatin bunlara doğrudan katıldığını biliyoruz. Doğrudan bir teşvik olmasa bile, diyelim Ramazan ayında müezzinin gönlünden koptu ve bir ilahi okuyor. Burada bile cemaatte böyle ufak ufak mırıldanmaları görürüz, duyarız. Dolayısıyla bu altını çizmemiz gereken bir meseledir. İkincisi icra edilen döneme ve coğrafyaya da biraz bağlıdır. İstanbul'da okunan sala, Urfa'da okunan sala, Kütahya'da okunan sala, Balkanlarda okunan sala, Suriye'de okunan sala... Burada coğrafyaya göre bir esneklik durumu söz konusudur. Yani şöyle bir şey yok; sala diye bir gelenek başladı, her yerde tekdüze okunacak diye bir durum yok. Her yörenin zevkine göre bazen oradaki bir kişinin teşebbüsü ile böyle bir zenginleşme bambaşka bir hal alma durumu oluşuyor.

Dini Musikinin Cami Dışındaki Kullanım Alanları

Bu katılım yapısından bahsettik, ikinci bir özellik olarak da geniş bir alana yayılan bir formdan bahsediyoruz. Ama aynı zamanda yerel olarak da onun lezzetinin, tadının, pratiklerinin, bazı hususiyetlerinin de çeşitlenebildiğini görüyoruz. Bu da aslında çok normal bir durum olmakla beraber altı çizilmesi gereken ve o geleceğin devamlılığını sağlayan da bir şeydir.

Şimdi bu formlardan bahsederken örnek verelim. Sala dedik. Salalar ne zaman okunur? Cenaze olduğu zaman, cuma günleri, cumayı muştulamak için perşembe gecesi okunuyor. Ama tarihe baktığımızda biliyoruz ki her vakit ezan öncesinde ve sonrasında salanın okunduğu yerler var. Veya cenaze ve cuma namazı dışında farklı vesilelerle okunan salalar da var. Biz en çarpıcı örneğini 15 Temmuz gecesi yaşadık. Sala dediğimiz o formun nasıl bir olağanüstü halin ilanı için ve bir nevi bir araya gelmenin vesilesi olarak rol üstlenebileceğini yaşadık. Belki bu ölçekte olmasa da gene mahalli olarak olağanüstü bir durumda, işte birinin vefatı zaten öyle bir durumdur, yangın, kaza ve sair sebeplerle bir sala okunduğu da vakidir.

Temcid Formları

Yine Ramazan ayı için konuşacaksak mesela temcid diye bir form var. Biz genelde pilavı üzerinden biliyoruz temcid ifadesini. Sahur vaktinde imsak vakti için ezan okunuyor. Ama eser genelde 10 dakika sürer. Vakit geliyor artık yeme içme bitecek. “Ben başladım sen de son lokmalarını atıştır” gibi bir anlama da gelir. Aynı zamanda çok güzel bir eser. Pilavı nereden geliyor onu da izah edelim. Akşam yediğiniz bir pilav varsa biraz da artmışsa hani, sahura da kalkamadıysanız, geç kaldıysanız temcidi duyduğunuzda akşamdan kalan temcidi ısıtıp yersiniz. İşte bu vesileyle ona temcid pilavı denmiş herhalde. Yani gördüğünüz gibi çeşitli vesilelerle çeşitli yörelerde farklılık arz eden ve hep bir katılımcılık sağlayan bir cami musikisinden bahsediyoruz.

Birkaç kelam da Ramazandaki durumla ilgili bir şeyler söyleyelim. Temcid, Ramazan ayında da okunuyor hatta üç ayların başlangıcından itibaren de okunan bir formdur. Minareden okunuyor, çeşitli temcid besteleri de var veya yörelere göre farklı temcidler okunmuştur. Bir yakarış, bir münacat metnidir aslında.

Yine Ramazan ayında farklılık arz eden durum olarak teravihi görüyoruz. Teravih ekseninde de bir musiki kültürü oluşmuş. Son belki 8-10 senedir örnekleri duyuy-

luyor ve “Enderun teravihi” ismiyle de adlandırılıyor ama bu isimlendirme yeni-
dir. Teravih namazının dört rekatlarına terviha deniyor malum. O tervihâlârın
her birini farklı bir makamdan icra etme ve dört rekatlık o tervihâlâr arasında da
o ilgili makamdan bir ilahi okuma şeklinde gerçekleştiriliyor. Yani bunun pratiği
makamlara göre değişebilir. Dediğim gibi bir çeşitlilik olduğu için farklı uygula-
maları da olabilir. Tabii ki de bu faaliyeti gösterecek imamın, müezzinin musiki
kültürü ve becerisi bu durumda etkindir. Ama siz başladınız diyelim ilk dört re-
katı saba makamında kıldınız, o şekilde salat ve selam getirildi. İmam efendi dört
rekatı saba makamda kıldırdı, selam verildi saba makamında bir ilahi okundu.
Aslında bu terviha kelimesinin kelime kökeni itibariyle “dinlenmek”, “rahatla-
mak”, “ferah bulmak” anlamındaki tarafına da yönelen bir uygulamadır. Koştur
koştur değil yani. Ondan sonraki dört rekatı diyelim İsfahan makamında kıldırdı,
sonrasında salat ve selam verilip o makamda ilahi okunuyor. Makam sıraları de-
ğişebilir. Bazı özel yapıları var, tercihler var ama yüzyıllar içinde farklı örnekleri
olmuştur. Hatta bu teravih tertibinin Mustafa İtri tarafından ortaya konduğuna
dair bir rivayet de vardır.

Cemaatte Bir Kulak Aşinalığı Oluşuyor

Fakat formun esnekliğine bakalım. Şimdi bu kadar belki ilahilerle, makamlarla
tezyin edilemeyecek teravih namazında da biliyoruz ki biz aralarda salat-u um-
miyye ve tekbirler okunuyor. İşte bu çeşit makamlarla bezenecek bir teknik kadro
varsa bu şekilde icra ediliyor. Mesela öyle örnekler var ki bunlar daha istisna ör-
neklerdir. Eğer bir teravih namazı bir mevlevihanede kılınacaksa aralarında Mev-
levi ayinlerinden bazı kısımlar okunuyor. Yani meşrebine göre, maharetine göre,
zevkine göre bu formların yerel olarak farklılık arz edebildiğini, esneyebildiğini,
zenginleşebildiğini ve güncellenebildiğini görmek lazım. Bunun adı da işte gele-
nek oluyor. Hatta şöyle bir şeyler söylenir; musikiyle alkanız yok ve cemaatten
biriyseniz teravih namazı için de camiye düzenli gidiyorsunuz. İlk 20 gün gidip
21. gün teravih namazına geç kaldıysanız, cemaatin hangi dört rekatta olduk-
larını bilmiyorsanız geleneğin size sunduğu aşinalık ile hangi rekatta oldukları-
nı anlayabilirsiniz. Doğrusunu yanlısını bilmiyorum bu rivayetin ama mümkün
mü mümkün. Namaz ekseninde gelişen bu musiki kültürünün çeşitli veçheleri ile
hem toplumsal cemaat ruhunun şekillenmesinde hem o cemaatin temel düzeyde
de olsa bir musiki zevkiyle tanışması ve kaynaşması açısından böyle bir rol oynadığını
pek ala söyleyebiliriz.

Hikâye ve Hatıralarda Namaz

Veysel Kafalı
Eğitimci

Bismillahirrahmanirrahim!

Kıymetli kardeşlerim, kıymetli izleyenler!

Ramazan-ı şerifiniz mübarek olsun!

Bugün inşallah namazdan bahsedeceğiz.

Namazla ilgili daha önce yaşanmış birtakım olayları birtakım hatıraları sizlerle paylaşmaya çalışacağız inşallah.

1999 Sakarya depremi, 17 Ağustos depremi diye de bilinen o depremde Adapazarı'nda bir evde yalnız başına kalan bir genç varmış. O gün orada evde yalnızmış. Sarsıntı başlayınca panikle hemen yatağından fırlayıp evden dışarı çıkmak istemiş ancak tabii o şaşkınlıkla nereye gideceğini bilememiş ve dışarı çıkacağım derken tuvalet ve banyonun bulunduğu bölüme gitmiş. Tam o sırada da tabii bina çökmüş ve kolonların arasındaki bir boşlukta kalmış. Allah'tan o tarafa gitmiş. Çünkü malumunuz tuvalet ve banyonun olduğu kısımlarda kolonlar daha fazla olduğu için kolonlar gererek bir boşluk oluşturmuş ve ezilmekten korumuş. İmanlı ve ibadetli bir gençmiş. Tabii kendisini şöyle bir dinledikten sonra deprem olduğu belli, düşünmüş ve başlamış rabbine dua etmeye. Ortalık toz duman ve zifiri karanlık tabii. Belli bir süre durduktan sonra kendi kendine Kur'an okumaya başlamış hatta Kur'an'ı sesli okuyarak kendi kendine moral vermeye başlamış. Ama bu arada rahatsızlığı olduğu için toz ve toprağın etkisiyle susuzluktan dolayı bir sıkılma, daralma gibi durumlar oluşmaya başlamış. Bakmış ki sıkıntılı bir durum var, elini açmış ve "Hz. Musa'yı denizde boğmayan, Hz. İbrahim'i ateşte yakmayan Allah'ım, ne olursun bana yardım et" demiş. Çünkü susuzluk böyle kriz halinde Allah korusun bir şekilde ölüm tehlikesi söz konusu oluyor. Böyle bir su ihtiyacı var ama yani enkazın altında, bir boşluğun içerisinde duruyor. Tam o sırada tepesinden tıp, tıp diye bir su damlamaya başlamış. Şöyle eliyle karanlıkta damlanın düştüğü yere elini tutmuş, o damlayı bir koklamış. Ola ki belki tuvaletten banyodan gelir diye. Bakmış ki kokmuyor, bunun üzerine ağzını tam damlanın düştüğü yere getirerek susuzluk ihtiyacını gidermiş. Böylece muhtemel bir krizden kurtulmuş. O sırada sesli olarak yine Kur'an okumaya devam ediyormuş. Ezan sesleri gelmiş dışarıdan, ezan sesleri gelince hemen etrafındaki duvarlara elini sürerek, teyemmüm yaparak tahminen kible olarak belirlediği istikamete dönmüş ve namazını kılmış. Sabah namazını kılmış, öğle ezanı okununca öğle namazını kılmış. Bu arada Kur'an okumaya devam ediyor. Cenab-ı Hakk'a niyaz ediyor ve kendine moral veriyor. Aşağıdaki komşudan bir ses gelmiş, Kur'an sesini duyduğu için "Ağabey ben senin alt tarafındayım, eğer kurtarma ekibi gelip

seni kurtarırsa söyle beni de kurtarsınlar” diye orada yardım talebinde bulunmuş. Ve elhamdülillah sonunda kurtarma ekibi de gelmiş ve bu imanlı, ibadetli genç kardeşimizi kurtarmış. En zor şartlarda bile rabbi ile olan bağını koparmayan, en ölümcül şartlarda bile ibadetini bırakmayan bir genç var. Bütün bunlar hakikaten ibret alacağımız güzel tablolar!

Namaz İnsanı Kötülüklerden Alıkoyar!

İstanbul’un ilçelerinden bir tanesinde bir müezzin efendi, imamın izinli olduğu bir gün ezanını okumuş ve geçmiş mihraba kendisi namazı kıldırmış. Namazdan sonra kalkıp imam odasına geçeceği sırada cemaatten böyle boylu poslu bir adam yaklaşmış ve “Hocam”, demiş “gel seni bir kucaklayayım!” Tanımadığı bir insanmış. “Allah Allah! Bu adamcağız beni niye kucaklayacak?” diye düşünmüş. “Hayırdır kardeşim, buyur” demiş. “Sen benim hayatımı kurtardın, sen beni katillikten kurtardın”, demiş adam. Bakmış ki geri planında bir hikâye var, “Buyur o zaman”, demiş “Şu imam odasına gidelim de orada konuşalım. Nedir anlatır mısın?” demiş, adamcağız anlatmış. Demiş ki “Benim bir hasmım vardı, düşman olarak bildiğim bir insan vardı. Aleyhimde bir sürü planlarını, programlarını işittim, gideyim bunu öldüreyim diye belime tabancamı koydum ve düştüm yola” demiş. “Öfkeli ve kızgın bir şekilde hasmımı öldürmeyi ve hapse girmeyi göze alarak yola giriyordum. Tam senin caminin oraya yaklaşırken öyle bir ezan sesi geldi ki böyle kalbim titredi” demiş. Yani birini öldürmeye gidecek olsa da bu ülkenin insanı, Müslüman, imanlı. Demek ki ibadetli bir insan. “Önce şurada bir abdest alıp namazımı kılayım da sonra giderim” demiş. “Abdestimi aldım, namazımı kıldım. Namazı kıldıktan sonra baktım ki o öfke, o gerilim geçmiş. Cenab-ı Hakk’a dua ederken hiç de içimden gelmedi yola devam etmek. Allah’ım cezasını sen ver dedim, katillikten vazgeçtim. Hocam sen beni katillikten kurtardın” demiş. (TRT Kur’an yarışmasında bir müezzin efendi’den dinlenen hatıra.) “Şüphesiz ki namaz insanı kötülüklerden alıkoyar” ayetinin bir anlamda yaşandığını orada müşahade etmiş oluyoruz. Hakikaten ibadetimiz bizi bütün kötülüklerden alıkoyan manevi bir şemsiye gibidir. Elhamdülillah!

Müslümanların Örneği

Muhammed Hamidullah biliyorsunuz Pakistan’lı bir profesördür. Yıllarca Fransa’da yaşamış, Fransa’da Sorbonne Üniversitesi’nde uzun süre öğretim görevlisi olarak bulunmuş, birçok kitabı Türkçeye de tercüme edilmiş dünya çapında kıymetli bir Müslüman bilim adamıdır. Türkiye’ye sık sık gelip çeşitli yerlerde konferanslar vermiş. Bir konferansında demiş ki; “Kıymetli dinleyiciler siz Avrupa’da

İslâm'a yönelişin sadece konferanslar, bilimsel çalışmalar sayesinde olduğunu mu zannediyorsunuz? Hiç öyle değil" demiş. Çoğu zaman bir Müslümanın güzel ahlakı, örnek yaşantısı, dürüstlüğü, merhameti bakıyorsunuz ki bir Batılının, bir Hristiyanın hatta bir ateistin Müslüman olmasına, İslâm'ı tanımasına, iman etmesine vesile olabiliyor" demiş ve bir örnek vermiş:

Paris'teki gurbetçilerimizden bir tanesi namaz kılacak fakat şehrin meydanında bir cami yok, başka kılacak yer de yok. Namazını kılacak, abdesti var. Hemen meydanın kenarında bulunan ağaçların, çimenliklerin olduğu bir parka gitmiş, ceketini çıkarıp yere sermiş. Ve tahmin ettiği kible istikametine dönerek "Allah-u ekber" diyerek huzurla namaza durmuş. Tabii onun ibadet edişini gören orta yaşlı Fransız bir adam hemen en yakındaki banka oturmuş ve o Müslüman gurbetçi kardeşimizi seyretmeye başlamış. Onun rüku edişi, kıyâmı, secdesi sonra elini açıp böyle gözlerini yumarak konsantre olmuş bir şekilde rabbine dua edişi, adamı o kadar etkilemiş ki namazdan sonra bizim gurbetçi ceketini giyip gideceği sırada varmış kolundan tutmuş. Demiş ki "Ya sen kimsin ve ne yaptın?" O da demiş ki; "Ben bir Müslümanım ve namazımı kıldım, ibadet ettim." Adam buna karşılık, "Bizim bildiğimiz ibadet, ibadethanelerde yapılır. Ona tahsis edilmiş kilisede, havrada, camide yapılır burada olur mu?" "Evet bizim için yeryüzü mescittir, temiz olan her yerde biz ibadetimizi yapabiliriz" deyince adam demiş ki "İşte ibadet dediğin böyle olur. Bana dininiz hakkında biraz bilgi verir misin?" Bunun üzerine o Müslüman demiş ki "Ben seni bizim camimizin hocasına götürerim ondan daha doğru bilgileri alırsın." Oradaki Müslüman din görevlisinin yanına götürmüş ve orada İslâm hakkında gerekli bilgileri aldıktan sonra o da şehadet getirmiş ve iman etmiş. Elhamdülillah. Muhammed Hamidullah onu diyor işte, bir Müslümanın samimiyetle kıldığı bir namaz, huşu ile yerine getirdiği bir ibadet inanmayan bir insan için, bir Hristiyan için, bir ateist için hidayet sebebi olabiliyor.

Müslüman Misafirperverliği

İskoçyalı bir vatandaş, İskoçya'dan Doğu'ya doğru bir gezi yapmak istiyor ve karavanı ile yola çıkıyor. İskoçya; İngiltere'nin biraz kuzey kısmında bulunan bir ülkedir. Avrupa ülkelerinden geçip Türkiye'ye geliyor önce. İlk defa Müslüman bir toplumla Türkiye'de karşılaşılıyor. Türkiye'de 1-2 hafta gezilecek ve görülecek tarihi mekânları vesaire gezdikten sonra son haftada bir cuma günü rehberleri vasıtasıyla önce Ayasofya'yı ziyaret ediyor sonra da Sultan Ahmed'e gidiyor. Cuma vakti de yakınmış oradan tabii cuma namazı kalabalık olacağı için turistleri "çıkabilir misiniz" diye camiden çıkmaya davet ediyorlarmış. Caminin mimari

yapısı, ortamı çok etkilemiş, bu da gruptan nasıl olduysa dalgınlıkla ayrılmış, bir kenarda kalmış. “Ve cuma namazını orada izledim” diyor hatıratında İskoçyalı. “Binlerce insanın eğilişi, kalkışı, yatışı -onun ifadesi ile- işte secdeye kapanışı, caminin muazzam atmosferi beni o kadar etkiledi ki eğer doğru bir din varsa mutlaka İslâm olması lazım diye içimde İslâm’a karşı bir ilgi ve sempati uyandı” demiş. “Camiden çıkarken benimle birlikte çıkan Müslümanlardan birisi bana baktı ve şöyle bir tebessüm etti” diyor. “Sultan Ahmed Camii’nden çıktım. Oradaki bir dükkanın vitrinlerine falan bakıyorum derken cami çıkışında bana tebessüm eden beyefendi geldi ve galiba aradığınız bu dedi ve bana bir poşet uzattı” diyor. “Baktım poşetin içerisinde Kur’an-ı Kerim’in İngilizce meali imiş. Çok teşekkür edip onu da yanıma aldım ve Doğu’ya doğru ertesi gün yoluma devam etmeye başladım. Ama güzergahımda nerede bir minare görsem camilerin bulunduğu yere arabamı park ediyorum, karavanımı orada bırakıyorum, kalırsam orada kalıyorum. Akşamları orada o beyefendinin verdiği Kur’an mealini okuyorum” diyor. “Yolculuğum çok zevkli geçiyor. Karşılaştığım, bulunduğum yerlerde Müslümanlar hep bana yardımcı olmaya çalışıyorlar, bir şeyler ikram etmek istiyorlar, soruduklarıma cevap veriyorlar, yol gösteriyorlar. Allah Allah diyorum, yahu bunlar ne kadar iyi insanlar... İran’dan geçtim, programım gereği Pakistan’a vardım diyor. Pakistan’da arabamın ön camı patladı, onu yaptırmam gerekti. Sanayiye gittim ve Muhammed isimli bir usta ile tanıştım” diyor. Camı tamir ettirirken, biraz zaman alacak tabii, onun evi de yakınmış, evinin bahçesinde bir kulübe varmış. “Bu süre içerisinde benim kulübede kalabilirsin” demiş. “5 gün o adamın kulübesinde kaldım. Sadece kulübesinde kalmadım. Adam her gün bana evinden yemek getirdi, yemek ikram etti” diyor.

“Sonra yoluma devam ettim, Hindistan istikametinde Hindistan’ın Sind bölgesinde, yine Müslümanların yaşadığı bölgede yolda giderken karavanı park edecek daha güvenli bir yer arıyorum, yol kenarında toprak bir ev görüp durdum orada” diyor. “Kapısını çaldım, içeriden birisi çıktı. Karavanımı evin önüne park edebilir miyim diye sorunca, ‘Tabii memnuniyetle’ dedi. İngilizce bilmiyormuş ama anlaştık bir şekilde, hemen arkasından beni evine çay içmeye davet etti” diyor. “Evine girdik. O kadar sade bir ev ki topraktan yapılmış basit bir yer, yerde basit bir sergi, orada oturup çayımızı içtik. Efendim bir tencere, bir tabak görünüyor orada, bir seccade, bir de Kur’an-ı Kerim yani adeta bütün eşyalar bundan ibaret. Adamcağız bir süre sonra benden müsaade istedi su kabını ve seccadeyi aldı dışarı çıktı” diyor. “Bir beş dakika kadar sonra ben de çıktım. Baktım ki o mütevazı ev sahibi insan seccadesini bahçeye sermiş, huzur içinde güneşin battığı o huzurlu ortamda Rabbine ibadet ediyor, secde ediyor. O adamın hali o kadar etkiledi ki beni bunların her birisi adeta böyle kalbime çizilen manevi işaretler

oldu. Döndükten sonra kendi kendime şöyle bir tefekkür ettim: Ya bu insanlar-daki bu iyilik, bu misafirperverlik, bu yardımseverlik mutlaka bunların inancın-dan kaynaklanıyor. Geldim ki kendi toplumumda bambaşka bir dünyaya girdim. İnsanlar bütün ilişkilerini menfaat ve çıkara göre yönetiyorlar. O insanlar çok farklı insanlardı. Bu kadar seyahatim süresince hiçbir zorlukla karşılaşmadım, hep iyilik gördüm, hep yardım gördüm. Dedim ki ‘gerçekten bu din hak dindir’. Ve İskoçya’da şehadet getirmeye karar verdim, Çevremde Müslüman da olmadığı için Allah’ı şahit tutarak üç defa şehadet getirdim ve iman ettim, şimdi kendime yeni bir manevi dünya kurmak için Kur’an okumaları, hadis okumaları yapıyo-rum. Müslüman arkadaşlarla buluşarak haftalık sohbetler yapıyorum. Yeniden kendi düşünce dünyamı, gönül dünyamı inşa etmeye çalışıyorum.”

Kendisi Müslümanlara “bakın sahip olduğunuz inancın, ibadetin, manevi değer-lerin kıymetini bilin” diyor o sonradan hidayete erip Müslüman olan İskoçyalı in-san. Adını da Yusuf olarak değiştirmiş. İskoçyalı Yusuf bize böyle diyor kıymetli izleyenler.

Okuduğumuz Sureler Bize Ne Anlatıyor?

Son hatıramız kendi yaşadığım bir olay. Ramazan ayının birinde umre vesilesiyle Medine-i Münevvere’de bulunuyorduk. Cenab-ı Hakk gidemeyen bütün kardeş-lerimize de nasip eylesin inşallah. Yatsı ezanı okundu, teravih için otelimizden Mescid-i Nebevi’ye gittik. Az gecikmişiz herhalde saflarda yer bulamadık. Arka kısımda o zemzem bidonlarının olduğu bölgede mermer üzerine seccademi ser-dim ve durdum. Biraz sonra yanıma bizim gibi sonradan gelen insanlar geldi ve saf olduk. İmam efendi namaza durdu, beyaz cellabesi olan cemaatten bir Müs-lüman da yanımda durdu namaza. Fakat imam efendi Kur’an’ı okurken yanımda duran adam belli ki Kur’an’ın manasına vakıf olduğu için okunan ayetlerin an-lattığı ifadelerle göre müjde ayetleri geldiği zaman böyle sevinme ve ferahlama işaretleri gösteriyordu. Azap ayetleri geldiğinde ise de adeta titriyor, ürperi-yordu. Bunu yan yana durduğumuz için hissedebiliyordum. Hakikaten namaz boyunca adamcağız hıçkırma hıçkırma gözyaşı dökerek ibadet etti. Namazın sonunda sordum, tanışmak istedim tabi. İslâm ülkelerinden birisindenmiş ve üniversitede doktor-muş kendisi. Tokalaştık, kendisinden dua istedim ama Rabbime de dua ettim. Keşke dedim bu Müslüman gibi namazımızı kılabilirsek ve ibadetimizi yapabilirsek. Çünkü okuduğumuz surelerin manasını düşündüğümüz zaman, düşünerek na-mazımızı kıldığımız zaman o namazın feyzi, bereketi ve manevi tadı çok farklı oluyor.

Belki kıymetli izleyicilerimiz dinlemişlerdir. Fatiha'nın manası diye kısa çizgi videolar var. Hikâye şöyle; Sultan Ahmed Camii'ne bir kadın turist elinde fotoğraf makinesi ile giriyor. Dış kısımda şadırvanın olduğu bölümdeki avluda fotoğraf çekerken tam o sırada imam efendi namaza durmuş. Demek ki açıktan okunan bir akşam namazı bu. Fatiha'yı okuyor ve hoparlörden ses geliyor ve gelince kadın bu sestən, Fatiha'nın okunuşundan çok etkileniyor. Kur'an ayetlerinden çok etkileniyor. Hemen fotoğraf çekme işini bırakıp şadırvanda abdest alan bir beyefendiye yöneliyor. Diyor ki "Bu okunanlar çok gizemli, çok etkileyici nedir bu okunan?" "Fatiha Suresi" diye cevap veriyor. "Peki ne anlatıyor bu ayetler?" deyince profesör olan o abdest alan beyefendi "Durdum kaldım" diyor. "Evet, her namazda okuduğumuz Fatiha acaba bize ne anlatıyor, hangi mesajları veriyor, manası nedir? Yıllardır namaz kılarım bunu düşünmemiştim" diyor. Hemen yanımdaki bir başka abdest alana sordum. "Bu Fatiha'nın manasını biliyor musun?" "Canım bizim 'Elham' işte" dedi, diyor. "Sonra böyle adeta başım döndü" diyor. "Bizim her namazımızda okuduğumuz Fatiha hakkında bilgi isteyen, onun manası hakkında birkaç cümle kurmamızı isteyen bir turiste cevap verememenin sıkıntısını çektim, böyle alnımdan terler döküldü. Eve gidince hemen kendi kendime açtım tefsiri, en çok okuduğumuz surelerin bize hangi mesajları verdiğini öğrenmeye başladım" diyor. Elhamdülillah.

Onun için değerli kardeşlerim namazda okuduğumuz surelerin bize hangi mesajları verdiğini, bizi nasıl bir hayata yönlendirdiğini, ayetlerin manasının ne olduğunu bilerek okursak o namazın tadı bir başka oluyor hiç şüphesiz. Efendimiz hayatının en sevinçli zamanlarında da en hüzünlü zamanlarında da hemen namaza koşmuş, Rabbinin huzuruna durmuş. Namaz bizi Rabbimize bağlayan enerji kablosudur. Müslümanın imandan sonra en önemli görevi namazdır. Onun için namazlarımızı ihmal etmediğimiz gibi onları hakkıyla, huzur ve huşu ile kılmamızın gayreti içinde olmamız lazım. Ramazan-ı Şerif ve diğer mübarek zamanlar bizler için kampanya dönemleridir. Bu dönemler bizim imanınızı kuvvetlendirmek, hakikaten Müslümanca bir yaşayış için değişim ve dönüşüm zamanlarımız olmalıdır. Evet, inşallah bu Ramazan hepimiz için bu anlamda bereketli günler olur diyorum ve bir dörtlükle bitiriyorum:

"Cennete giden yollar

Mescitlerden geçiyor

Mevla hep kullarını

Secdelerde seçiyor"

Rabbimin seçtiği ve sevdiği kullardan olmamız ümidiyle, hepinizin Ramazan ayını yeniden tebrik ediyorum. Allah'a emanet olun efendim.

RAMAZAN KONUŞMALARI

- NAMAZ -

RAMAZAN KONUŞMALARI - NAMAZ -

Ramazan Konuşmaları, her yıl belirli temalar çerçevesinde alanında uzman isimlerin konuk edildiği dijital platform programı olarak hazırlanmıőtı. 2021 ve 2022 Ramazan aylarında yayımlanan programın ilk yılında "Namaz" ve ikinci yılında "Hz. Peygamber (sav)" temaları işlenmiőti.

İlk yıl kıymetli akademisyen, eğitimci, yazar ve sanatçı konuklarımızdan namazın ilim, kőltő, mimari, musiki ve edebiyat gibi alanlarla ilişkisini ve onun toplumsal yaşamdaki karőılıđını dinledik. Kayıt altına alınan konuşmaları video içerik olarak dijital platformlarda yayımlamaya ve seyircilerimizin istifadesine sunmaya başladık.

Yayımlandığı gőnden itibaren ilgiyle takip edilen programın dijital platformda yalnızca video içerik olarak bulunmasına gőnlőmőz razı gelmedi ve ayrıca faydalı olması űmidiyle konuőmaları kitaplaőtırarak "Ramazan Konuőmaları Kitaplığı" serimizi yayına hazırladık.

Serinin "Namaz" temalı e-kitabına űcretsiz olarak ulaőabilir, ailenizle ve tőm çevrenizle paylaőabilirsiniz. Çalıőmamızın tőm okuyucularımız için bereketli ve keyifli bir okuma etkinliğine dőnőőmesini temenni ederiz.

YEKDER
YAYINLARI

